

ALASDAIR MAC COLLA

Sam-eòlur an a Sionnachaidh Saige

Seoradh Laoide

do buig le céile.

Déancáid

o

Eoin MacNeill

agus a

Miail Mac Muiréadais

ra leadais ro.

"Do méaduis buaidh an dá eada rin muiréad agus
meannna Saoréad o rin amad, ionnag naé dugoir ead
da náiraid an comérom ná an ancomérom."—Miail Mac
Muiréadais.

PB1399

Uloanna, Teo.

an na dún amad

oo

L2A3

Comitad na Saevitge

1 mDaité dea cuac

1914.

Stirling, Glas.

Tómar ómáille

Alasdair Mac Colla

ALASDAIR MAC COLLA

Sain-eolur ar a gnuineachtaib fairsge.

Seorain Laoithe

do cupa le céile.

Déantúirí

ó

Eoin mac Néill

agus ó

Thall mac Mhuiréadaigh

ra leabhar po.

“Do méaduigh buairt an dá cáta rin muirneac agus meannna fadordaí ó rin amac, ionnur nac tugóir eúl dá námaro ar comérom ná ar anécomérom.”—Thall mac Mhuiréadaigh

BOSTON COLLEGE LIBRARY

CHESTNUT HILL, MASS.

Clóóanna, Teo.:

Ar n-a cupa amac

do

Connrad na fadordaí

1 mbaile áta clat.

1914.

159105

PB1399.

L2A3

CLÁR INMEADHNAIGE.

Uolla	..	..	..	..	v
Ugdaí an leabhair Seo	..	..	..	..	xi
Réimrgeal	..	..	..	..	xiii
Séamur Graem, marcóir muntóir	..	..	..	..	xix
Alarðair Mac Colla	..	..	..	..	1
I. Caidréim Alarðair mhic Dómnail, I.	..	..	..	..	1
Caidréim Alarðair mhic Dómnail, II.	..	..	..	..	5
II. Caidréim Clainne Raġnail	..	..	..	..	12
11. Cóir fáilte re fear do rġeal	..	..	..	..	34
111. Imteacta Eoin Múirdeoraisġ	..	..	..	..	37
IV. Marbhadh Dómnail mhic Eoin Múirdeoraisġ	..	..	..	..	40
V. Na Tigearnaí de bÍ i sġomaimrġ leir an Ugdaí (i. Maíl Mac Múirdeoraisġ)	..	..	..	..	43
Sé hoĩde dháirġ an dún	..	..	..	..	45
III. Sinnreardact ir ġaol Alarðair mhic Colla	..	..	..	..	46
Mionn rúl Éireann i n-áit Cliaġ	..	..	..	..	46
IV. Moladh Sinnreair aġur ġaol Alarðair mhic Colla	..	..	..	..	50
Ceannair ġaordeal do Clainn Colla	..	..	..	..	50
V. Moladh mhic Dómnail	..	..	..	..	52
řoir mo molaġ ar mMac Dómnail	..	..	..	..	52
VI. Deaġán Sġealardacta ar Alarðair mMac Colla	..	..	..	..	53
VII. Ceol fá Alarðair mMac Colla	..	..	..	..	55
Ámřán Alarðair..	..	..	..	..	55
Máirreáil Alarðair	..	..	..	..	56
řoclóir	..	..	..	..	58
řearřana aġur řearřantact	..	..	..	..	68
Dinnreandair	..	..	..	..	71

σεαῶρᾱm na ὕclόoóirí.

λεαῖnaῑ	líne	sa téx	λείḡteaρ ina ionaῑo.
III.	4	μαρcόρ munτpόρ	μαρcόρ Munτpόρ.
VI.	24	τιoppa-múρ	τιoppa-múρ
XV.	32	Buchan	Buchan
9	23	ma	mac
33	30	οο-ρiοiḡn.ῑ	οο-ρiοiḡnῑo
57 <i>b</i>	13	ρó	ρó,
57 <i>c</i>	8	ηαῑoλacaῑo	ηαῑoλacaῑo
57 „	11	ηαῑoλacaῑo	ηαῑoλacaῑo
57 „	23	ḡlapéú	ḡlapéo
57 <i>d</i>	3	neapḡaῑo	neapḡaῑo
59 <i>b</i>	22	although, it is	although it is
62 <i>b</i>	19	ḡa ῑaim	ḡaῑaim
68 <i>a</i>	4	-pan, (once),	-pan (once),
73 <i>b</i>	1	ῑún ῑaoi	ῑún ῑé
74 <i>a</i>	2	ḡaiρῑῑteaῑ	ḡaiρῑῑteaῑc.]

Ní túirge do connaic an tAchar Eoghan Ó Spáinnia iad ro fá éiló ná do rḡrḡb ré litir éugamne ón Oileán ūi, aḡur do mól ré na hairtí éar cionn. 'Sé dubairt ré ran litir rin náir léig ré maḡ airtí dob' fearr ná iad, "aḡur," ar reiréan, "'ré meapaim féim ḡurab í an ḡaeóilḡ ir fearr do rḡrḡbadó ó ainriri an Céitinnig anuar!"

Ir leór liom do molaó é rin, aḡur ní meapaim féim ḡur call dam cup leir, áct aḡám a ráó ḡur b'é ráó an Achar Eogain fá deoró an méir reo léigḡear i ndeiréad a litre atá fá éiló i bḡámne an lae darab dáta Meiteam 18, 1898:

"Náirab fada ḡo ḡcluinimro aḡir ón ultac beadaróe."

Maroir le "Cairéim Alaróair míc Dóinnail," ir beaḡ o'átrugadó do cúiréar-ra ann aḡá aitrḡrḡbadó annro dam. Ir féoir a ráó ḡo bḡuil ḡac focal coit-éann ḡan átrugadó ar bit uaim. Ní mar rin, áḡ, do cúir de na hainmneaóaió áite atá ann, mar ḡur b'éigean dam an méir reo díob do cúir ar don nóir le miall mac muiréadaiḡ aḡur le huḡdaraió eile fuairar leo:—

Aḡ E. Mac n.

Daile-an-tḡaoi
Daile-Mume
Tioppa-Múir (?)
Abaróaim
Dún Daoi (?)
an Éirinn (?)
Alporo
Cill Site (?)
Stirling
Philiphaugh

Aḡ uḡdaraió.

Daile na Tuairge
Daile Mónaró
Tiobar Mór
Obair Deóam
Dún Dé
Inbir nAriann
Alporo
Cill Saróe
Stirling
Filipac

Ceir, cad éiseán d'ádháil na n-ádháil? Tá sup b'éiseán d'ádháil é d'éanán d'éir mo cuairdais 'na haghaidh. An ádháil 'r an d'ádháil hainm, 'rí canamaint Ráclann atá mar ughairtár d'ádháil leó; Gazetteer na hAlban agus léannáil an lae iníu fá n'ádháil Tíobair Mór; Gaedil na hAlban ba bun leir na trí hainmneadail atá 'na d'ádháil rin agus le Stuibhle mar an gcéanna; fuair Alport agus Filippac as Miall Mac Muiréadail féin agus Cill Sairde 'ré iú atá ann ádt beadtairdeat do daint ar an gcuma d'fás Miall air ó n-a láim!

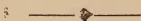
Nac léir ar roin cad ir féidir do d'éanán le hainmneadail áite, má cuairdaisítear dóis agus an-dóis mar ir iníeanta do d'ádháil éinne? Níor éirís liom Gaedil d'fásáil ar Selkirk, dá méad d'ádháil cuairdaisítear, ádt dá mbead Gaedil air, ir dóca sup "Cill Bót" a bead ann, ádt nuair nac fuair ughairtár ná d'ádháil leir rin, do leigtear do. Níl Gaedil i nAlban féin iníu air, mar tuigim, agus é ar nór Williamstown i gCondae na Gaillimhe agus áiteanna eile i nÉirinn fóiríor!

Anoir i d'ádháil ar d'ádháil ar leabair Clóinne Rágnail, do leann do daint an leabair rin com d'ádháil agus d'fásáil, agus má fásáil léi i gcoir-áit, do b' éiseán d'ádháil é ar méad an d'Albanadair do d'ádháil or mo d'ádháil, iú do d'ádháil ar d'ádháil mór don léigteoir Éiréannac. An d'Albanadair ir mó bí ann .i. na d'éiréanais -e, -a ar láir ar uairib: Cibé áit a fásáil rin ann do pinneair iú d'ádháil, agus d'ádháil féin, dá mbead an ceir fá Miall féin do móláil ré d'ádháil é d'éanán, agus supab é an curpóir do d'ádháil féin rin d'ádháil Gaedil d'ádháil Éiréannac léiginn agus uiréadait do fásáil, ir má ceir rin air coir-am, b'é fá n'ádháil é d'ádháil na canamna bí air agus é i gcéin ó fásáil na hÉiréann i gcár sup fásáil agus sup fásáil canamnadair air i

n-a rḡrībinn uaireanta a ḡan-ḡior dō féin. Áct tar éir an traoḡail, má cuirtear an leabhar ro i ḡcoimmeas le Reliquiæ Celticæ is beas de d'eitbhir ḡeobḡar eatorra i n-aon áit, aḡur a feabhar an t-eolur do bí aḡ miall ar ḡædils uḡdarḡarais éireann aḡur Alban fré céile, do féir mar do bí an rḡéal ran aimpir rin aḡur ḡo d'í an t-oḡḡmáð ceannair (.i. rinreara, céad) d'éas. 'Siaḡ ro na leatanais de Reliquiæ Celticæ II., i n-a bfuil leabhar Clomne Raḡnail, .i. 138—309.

SEOSAM LAOROE.

Ugðair an Leabair Seo.

Ní gáð 'dam tráct do óéanam ar eoin mac néill agus a fíor as an rasoal fórtac cé hé féin. Tá 'fíor asainn go léir sur clirwe an fear é agus nac ceart dúinn a tuillead cainte do óéanam ar dúine beó.

niall mac mhuireadóais.

Do mair an rshíbhneoir reo ran reachtad doir oéas agus i otúr na haoire 'na diair rin. An méio do baineamair-ne ar a leabar rtaire, do rshíobad é, mar rsoiltear, moim an mbliadain 1700.

Síol mhuireadóis ó' otáinis an niall ro, do bíoir 'na rean-
cáitib as Cloinn Rašnail (.i. Doimnallais na nOileán nó Inre
Sall). Do bíod dútais nó adard aca i nuibirt ear, oileán
o'Inrib Sall. Do ríolruigeatar ó mhuireadóac ó Dálais, pile
mór do bí i nheinn tuairim le túr na bliadna 1200. Míroac
dob' ead an pile reo, agus nuair a bí ré 'na comnuid i lior
an Doill i sCondae Sligis táinis ior é féin agus ó Doimnail,
i scaoi sur b'éigean do teicad. D'éir éire do ríubal agus
san cornam aise ar ó n'Doimnail do cuair mhuireadóac go
halbain agus tá rlioc air ra tír rin go otí inoiu féin. Innirtar
sur mair ó Doimnail do rá deiread, agus go otáinis ré ear a
air go héinn.

Sé an curpóir do cuir niall mac mhuireadóis moime, as
rshíobad rtaire coisair mhunrór agus alardair do, ceart do
rearm do Saeóalais, do bris nári doimuis rshíbhneoirí an
béarla méad na reirbire do rinneatar Saeóil éireann agus
Alban inr an coisair rain. Bí ré ar a cumar, dá mb'ail leir é,
rshíobad i mbéarla, ac do gá ré do roisain úráio do baint
ar a teangair féin .i. an Saeóils, agus ir mór ir ionmolda é
dál cionn.

Da den treib céatna Catál mac mhuireadóis go bfuil cur
dál óeantúráib i noán ran leabar ro. Do mair ré reo ra céat
leat den reachtad doir oéas.

S. L.

R É I M P S É A L.

Ua móir le piáó Alarðair mac Colla mhic Dóinnail. Lá dá piab, agus máireann a cáil agus a clú i Raélainn agus i nGaeðealtacht Alban go dtí iníu féin. Ua de fean-bunadó íle Alarðair, agus ba mac é do Dóinnallaó ó Colbannpáig. Ua fean-oncail dá ádair. Somairle Dúró Mac Dóinnail, ádair céadó Iarla Dонтroma. Bí Dóinnallaig Dонтroma i nGael Gaillimh dá muintir féin .i. do Dóinnallaóí íle agus Cinníche, agus an fóinneart agus an fóinéisean o'innir Clann Duibne nó na Cambéalaig ar an aic-fine o'ráig ré pún oioáaltair 'na n-ágaró rin i Gcioróe na nDóinnallaó ar gac taob de Spuic na Maoile.

Tá an méiró rin eoluir agus tuilleadó ar faáil go piéiró i leabair an-dear do rípióib uágarí Albanaó Gallta darab ainm ar béarla John Buchan. 'Sé an terdeal atá air The Marquis of Montrose agus i n-uairó do cuirteadó amaó é ó eíig Nelson and Sons. Uágarí cóirceart ip eadó é, fear a mólar Alarðair agus a faigóiríí Éireannaó go háiró agus naó faáann loó ar Alarðair féin aó fá mar a tuill ré é. Ií leigim oíom don cóir go san poinnt dá aómoltaib do baint ar a leabair, ionnúr go dtuigfeadó Gaéil Éireann caróe a méiró de éiríó agus de cálmáó a pinne na héireannaig i nAlbain agus Alarðair agus Maánuir Ó Catáin i n-a sceannar.

Seo mar eiráóann Buchan ar na faigóiríí féin :

“Alastair's Ulstermen were regular soldiers, inured to discipline, and seasoned by hard campaigns, and they had the advantage of bearing firearms. But these firearms were old matchlocks, and the stock of ammunition was so low that only one round remained for each man” (.i. ponn cat éiríair mhóir) l. 85.

Àsur rèo marì cùipeann ré ias rann Àsur raiḡtòirí an Còibhinn le taoib a céile :

"Hurry's cavalry were the troops which had done brilliant service under Leven, and Baillie's foot were the finest regular soldiers that Scotland could show."

"The Irish were, of course, tried veterans, and superior to any of the Covenant infantry," l. 133.

Seo marì labhann ré fòr ar raiḡtòiríib Muntpròr fá marì do bìobairì roim càt Cille Sairòbe :

"Montrose now commanded a force of at least 4,400 foot and 500 cavalry ; a seasoned force, for all were hard fighting men, and the 1,000 Irish were probably the best foot in Britain at the time," l. 162.

Seo é a mear ar na raiḡtòiríib do fprìot i nḡaeḡealtac̃t Alban :

"The Highlanders were active fellows accustomed to an outdoor life, but their equipment was fantastic, for only a few carried claymores, and most were armed with pikes and sticks, and bows and arrows" (i. roim càt Cìobairì mhoir,) l. 85.

Bì do loct oir̃a ro ḡo r̃tèir̃ a baile i ḡcomhnaib̃e o'èir an càta cum a n-éadála do cup i r̃tair̃ḡe. Nì har̃ta r̃ain do bìob̃ ionntaob̃is aḡ Muntpròr, ac̃t ar na ḡaeḡealab̃is éipeannaça, amail marì ad̃eir Buchan ann ro:

(Tarì éir̃ càta r̃óim̃ r̃óé) "He had now a compact force of 2,000 foot and about 200 horse. The nucleus of the infantry was still Alastair's Irish, who may have numbered from a thousand to twelve hundred men," l. 125.

Seo tr̃ac̃t beaḡ ón uḡḡair̃ ḡc̃éad̃na ar an ḡcalmaç̃t do ḡunne na hÉipeannaisḡ :

(i ḡc̃ac̃t Obair̃r̃òcaḡḡain) "The attack fell upon Alastair's infantry, and gallantly they met it. They opened their ranks and let the troopers sweep through ; then facing round they pursued them with volleys. The Covenant horse were soon out of action," l. 96.

(i ḡc̃ac̃t na r̃ioḡḡair̃òe) "The Covenanting centre advanced up the little hill, and was half-way to the top before Montrose saw his danger. He called to a young Ulsterman, O'Kean,

whom Alastair had left behind him, and bade him drive the enemy from the slope. The gallant Irish charged with pike and broadsword, drove back the Covenanters, and obtained a supply of powder for their famished muskets. It is recorded that one of them, looking at the booty, said, 'We must at them again; the stingy rogues have left us no bullets.' Meanwhile Lothian's horse had assaulted Montrose's position on the flank. But the powder-flasks were now replenished, and the fire of the musketeers, whom Montrose led round the brow of the hill, was too much for the lowland cavalry. Argyll drew off his men, and put the Ythan between himself and the enemy," l. 102.

(1 ζσατ Διτ εἰμν) "The Covenanting army became a mob, and the mob a shambles. The blood of Ulster and the Isles that day had recovered its ancient berserk fury, and the Gordons were in no mood to spare their foes," l. 144.

(1 μβρεαδ φίλρρά) "The 500 Ulstermen, however, were fighting a desperate fight, having found or thrown up some shallow defences. Montrose collected his hundred troopers and charged Leslie so madly that for the moment he drove back the whole Covenant horse. But 600 men taken by surprise, and with no advantages of position, cannot for long do battle with 6,000. Leslie's other division harassed the Royalist right flank with musketry fire from beyond the stream, and presently had forded Ettrick and were attacking them from behind. Again and again the Covenant troopers charged, only to be driven back by the heroic Irish; again and again Montrose's hundred cut their way deep into the enemy's ranks. Philiphaugh was not a battle; it was a surprise and a massacre," l. 191.

Ὁα βυρδεαδ Μοντρός οε Αλαρδαρ. Ὁ'εἰρ σέιμε
ο'ρσάιλ το πέιν ὄν μῖς, .i. ὑπτεναντ σοῖδεαρνὸρμ δσυρ
καίρτῖν ρινίμειτ το δέαναιν οε, το μιννε πέ μαρ λεαναρ,
ρὰ μαρ ιννρεανν Βυχαν ούινν :

"Montrose's first act under his new authority was to confer the honour of knighthood on Alastair. He had nobly earned it," l. 178.

Δς ρο αν ὕμειτ εῦς Βυχαν αρ Αλαρδαρ πέιν δσυρ
νί πέροιρ τε ηέιννε α ράδ ναδ ρυιτ λάν αν εἰρτ αῖςε :

"Sir Alastair alone deserves censure. He was an experienced soldier, and knew something of the difficulties that were before his chief. But his knighthood and his new post of captain-general of the clans had turned his head. He proposed to himself a campaign in Argyll which should root the Campbells out of the peninsula. He promised to return, and no doubt honestly meant it, but from the hour when he marched off with half his

Irishry and all the Highlanders, Montrose never saw his old lieutenant again. Five hundred Ulstermen—among them the gallant O’Kean—to their eternal honour refused to leave the royal standard,” l. 183-4.

“The next few months of blundering in Argyll were to show how little of a general he was on his own account. Two years later he was to disappear from history, stabbed in the back in an obscure Irish fray. But as brigadier under Montrose he was worth an army, and his stand at Auldearn will live as long as feats of valour can stir the hearts of men,” l. 178.

Δῖπυρ ρεο ἀπ τῆς ἀέτ τοῦ-νὶ Buchan ἀπ ἀπ ἑκατ ῖν ἀίτ
ἑῖπυρ :

“There was one mistake in the calculation. Alastair was undermanned. He can have had no more than 500 men, all infantry, to oppose the attack of 3,400 foot and 400 horse. If we remember that the musketeers of those days were considered to be unable to face cavalry, unless drawn up behind hedges or palisades, we get some notion of the desperate odds. They were increased by Alasdair’s own impetuous conduct. He was never the man to await an onset, and while Hurry’s army was struggling through the marshy burn, he sacrificed the advantage of his higher ground and rushed to meet them. Eight to one is odds reserved to the champions of fairy tales. ‘Why, how the devil,’ asks Major Bellenden in *Old Mortality*, ‘can you believe that Artamines or what d’ye call him fought single-handed with a whole battalion? One to three is as great odds as ever fought and won, and I never knew any one who cared to take that except old Corporal Raddlebanes.’ But Alastair’s deeds were worthy of the Ossianic heroes, and it is not hard to understand how in Highland legend his fame is made to outshine Montrose’s. He and his Irish conducted themselves like the fierce warriors of the Sagas. He was forced back, fighting desperately, into the nest of enclosures in front of the village. Like Ajax by the ships he himself was the last to retreat. His targe was full of pikes, but he swung his great broadsword round and cut off their heads like cabbage stalks. He broke his blade, but got another from a dying comrade. Again and again he rushed out to help his stragglers to enter. One of his men, Ranald Mac Kinnon, of Mull, fought swordless against a dozen pikemen with an arrow through both cheeks and no weapon but his shield. So raged this Thermopylæ among the pigstyes, etc.,” l. 141.

ἢ τῆς ἀέτ τοῦ-νὶ ἀπ ραῖν καὶ τοῦ ἀ μέτ τοῦ ἀίτ ἀ ὅ
1 ἡ ἀίτ ἀίτ. Τῶν Buchan ραῖν ραῖν ραῖν ραῖν
 (“fire-eating giant”) ἀπ, μαρ νὶ ἡ ἀίτ ἀίτ ὅ τοῦ ἀίτ ἀίτ

ré epóðáct ásur calmaét do gñáct, áct ba mórr an fear
 é i méad com maic céadna. Dá bpanað ré i scabair
 Muntior go deiríad an téarma, ní baogal naé bua-
 parde as an mbeirt rin air an námaro fórr i scoinnaróe.
 Alarðair dá épéigean éus oiríad Muntior. Dá fearað
 ré taob leir, bí a málairt de épié air an maricórr. Áct
 ní fağtar paor gan loét : an té atá láróir, ní bíonn ré
 glic i scoinnaróe ; asur dá méad an loét pain air
 Alarðair, ir fiú úinn cunníuğað do óéanair air, asur
 a fearbar de laoc é le n-a linn féin.

SEOSAIR LAOIDE.

Seamur Sraem, Maicór Muntíór.

má ba móir an fear é Alaróir mac Colla Ciotais maí laoc coisíó asur maí cúisíó calma, asur é 'na máireoirí riniúil as cabúisíó le maicór muntíór, ba mó ná é rin so móir muntíór réin maí táoiríó coisíó asur maí riniúil ar gac rluas asur gac arim dá mbíó aise le cur ar asíó ná námao.

Ba bpeas an t-eolur do bí aise ar céir asur ar ealaóain an coisíó. ní' t'fearaib a coimáiríne le cur i gcomórtar leir acé Cíomháil asur Condé, asur aomúisítear nac tíoisbáil ná uolair do muntíór an comórtar rain. ar a rluaim réin ir mó bí ré eolac i gcúiríab coisíó. bí ré ó fíréim asur ó náóuirí an, maí aoirítear.

Ir dóis liom so bpuil na ríhíneoirí so leir, nó seall leir ias so leir, ar aon focal i uolab gínléiríóacá muntíór. ní gáó dam, ámhac, acé Buchan do cur i gceir arí ríob. Seo maí labhar ré rin ar an taitíse iongantac do bí as muntíór ar inneall asur ar oíruisíó caá :—

“In tactics he had the supreme gift of suiting his scheme of battle to his material, using his horse now as mounted infantry and now as cavalry, and getting full value from the impetuous Highland charge.

At leisure he could dispose a battle with great skill, as at Alford, and could defy the ordinary rules of war with success, as at Kilsyth,” l. 287.

Acé veir an t-uíóar céasna gur mó so móir ná rain uile an cumar iongantac táoiríóacá asur táíte bí i muntíór, asur ní' éinne dá tuisíre do an car rain 'na ceairt nac abríóac so bpuil corp-lár an céir aise. Seo maí labhar ré air rin :

“More notable than his gifts of strategy and tactics, was his unique power of leadership. He welded into an army the most heterogeneous materials on earth. He discovered the fighting value of the clans, of which his kinsman Claverhouse was to offer a further proof. Hitherto it had seemed impossible to band two minor septs together for one purpose for more than a week; Montrose united the whole central Highlands in a campaign of a year's duration,” l. 288.

Sgeallán t'uarláb na halban uob' ead é, ve éirí na nSraemac úo do measíó veit 'na bpine gálloa gaeóealac asur a gáó gur ar an teoirínn do bíó coimúiríe oíra. fíor-uairí do bí ann dá méir rin asur é 'na úuine uairí i nórííu. bí rin ó fíréim ann san ámhár. ní' lá dá uasíó air nac fasíó so caoin cneairíó mín macánta é. ní óeacáir ré maíí ear cóir i n-a beacáir ná ear ceairt na maííac i gcúiríab an coisíó. ní míre liom 'na leir rin caint an fíir céasna (.i. Buchan) do táóiríe anuar arí :

“ Unlike his opponents he observed scrupulously the etiquette of war ; he never put a prisoner to death, not even when his dearest friends were being murdered by the Estates,” l. 288.

Ír tuigíte dúinn fóir go maib áiríomhar aise ar a íaigíuiriúib éiréannaí. Féad mar do glaoiró ré ar mhaíur Ó Caíáin i gcaí na íoíobáiríe nuairí doob' easal leir go mbíuríre an caí airí asur a íaoíb féin i nuaíur asur i nuaíao. Féad leir mar do labairí ré ar alaróairí i gcaí ailt éirínn ar ílíge sur éuirí re oiríeo meiríuís asur meannman i n-a arim uile go léirí ír sur buaíobairí ar an náímaí : “ Ír móirí an náíre dúinn,” arí eiríean, “ an t-aon dúine as tabairí ar gclú óínn do ígnáí, marí bíurítear ar an uile náímaí íomáínn—as ínn alaróairí as bíreí buaíob ar an íuuiríurí do bí or a íomáirí féin doon íaí asur tuíaoí-re an aobannra go íléaríoa íroo-aílaí.”

Ní hé ínoí an íeabairí reo íaríorí muntíorí do ímolaí, ícť doob' éiríean dúinn an íeíro ínn do éurí ííor' ína íeíre asur íurab ííeoť íurí a bí ann, íearí nać íaííann ar an íraoííal ícť go íannnaí. asur íe íurab é íurí níoí-ne i íáíeíurí cuíííuíaíó do íéannaí ar íearí eile, íaííeíurííó a íomáíí surí b'íearíurí í'íearí an íaríeoí ná alaróairí féin. ííorí b'íeíuríurí “ íoííarí ar a íeíreíín féin ” do éurí i íeíre muntíorí, ícť íá easla oínn íurab é an íalairí íntínníe ínn do íainí do ííac Colla as íol go íínnííre íó íum é íainí íe ílaínn íuíbne.

Ííorí buaíob muntíorí an caí íeíreannaí íuíaíó i ííarííaríoaí, íoírí nać íaib arim íeairíe aise asur a íáíó nać íaib íoííannaíí asur a ílíeoť i ííurííb Oíre íomí maíe ná íomí íalíma íe íaíííuiriúib íe íaeíeílaííb éiríean asur alban.

'Sé monuaíurí é ! Do íílleaíó go íeíronóíac íe íomáíuríe na íalban é, a n-aíairí ííall íac ííuíríeíoaíí. íá ííraíaoí alaróairí íe n-a íoírí, ní íeíeoíaoí an ííe ínn é.

ALASTAIR mac COLLA.

I. CAITHEIM ALASTAIR mhic Dòmnaill.

Eoin Mac Néill do bheactuis.

1.

Iy beas ár mbeann ran ainmhir reo ar shíomairéad
sairisrò ar sean asur ar rinnear. Má léigimr tráct
orpa ar don éor, ní túsamur sélleat dób. Na rsealt
iongantair atá ar fasáil ipna sean-leabrais fá laocrao
na nSaeóeal asur fá n-a móir-cálmaect, dar linn iy
briéasa iad so léir, nó seall leir. Na tréite calma
nae bfuil asainn féin, ní maic linn a adháil so bfeadpaoe
a mbeic as an muinir dapaib ríolpac rinn. Maireat,
bíot a bfuil 'nár ndiair anho ríor ina fiaónaire asainn
ar an méro calmaect do bí as fear aipite de laocrao
na nSaeóeal ar a bfuil cuntar cruinn ríunneac
róirleatan as ugdapaib Saeóilge asur beapla do maip
le n-a linn féin.

Cuiream ríor ar dtúr seimealac an fíir reo do réir
mar fuapamar íomáinn é.

Alastair
Mac Colla Ciotais
mhic Sillearbuis
mhic Colla na sCapall
mhic Alastair
mhic Eoin Catánais
mhic Eoin mhóir
mhic Dòmnaill Dálais

mhic Eoin mhóir *
mhic Eoin na nle *
mhic Donguir Óis *
mhic Donguir mhóir *
mhic Dòmnaill (iy uaró atá
Clann Dòmnaill na
nAibán).

* Tugtar mórimaoir inre nSall ("Lords of the Isles")
ar an scúigeap ro.

Colla Uair, iomorro, do b'ain amac Cúigeadó Ulaó ó Clannaid Rúðraige, ir uair do fíolpuis an Clann Doimnailt reo as a paid Inre Sall asur feact otuata na nShinne i nDail Riata fá n-a pmaet ar fead na gceadota mbliadan.

Ir as triact ar Alarðar mac Colla mhe Sillearbuis mhe Doimnailt do bi an file Sapanac Milton, an uair do rshuib ré na foela ro as masad faoi an ainm eus ugarar éigin ar a leabhar .i. Tetrachordon,

"Why, it is harder, sirs, than Gordon, Makdonel or Colkitto or Galasp—these rugged names in our strange mouths grow sleek that would have made Quintilian stare and gasp"—da eir i gceill dúinn sur deacra leir fein an t-ainm rin Tetrachordon do páo ná Makdonel .i. Mac Doimnailt nó Colkitto .i. Colla Ciotaac, atair an Alarðair méamrárote, nó Galasp .i. Sillearbuis, atair an Colla céadota. "Colkitto" an t-ainm ir mó eugaroir Sall ar Alarðar.

Ni paid Alarðar aet ina óganae ra bliadain 1641 an uair "cuiread an rop ar rédead" i gCúigeadó Ulaó asur tógaó an coagaó mór i n-aagaó na Sapanac. Bi ré ina comnuide i n-Albain fá'n am roin, asur táimis ré anall so héirinn. Bi fear de muintir Stiubairto annroin as cruinnuagaó airm Sallota i n-aagaó Saedéal na héireann. Albanae b'ead é reo asur ba gaol do Alarðar mac Colla. Cuir ré Alarðar 'na cairtín or cionn buróne da eir paisioirí. Ni luaithe b'ir an coagaó amac ná o'iompuis Alarðar ar taob na nSaedéal asur eus leir orons beas de fluas an Stiubairtois. O'fás ré an Stiubairtoe i gCúil Raitein asur o'meig. leir ó deap ra Rúta (.i. clár Connóae Aontroma ó euaó)

Annroin bi as éirge amac fí na Cpaioibe nó Muintir Catáin ar an taob toir de Banna. Táimis a fíor so Cúil-Raitein so paid fí na Cpaioibe as bpat ar eul

trapa na Danna cum go scaibíodáir le hAlarðar
 mac Colla. Doir an Áda ann na háite i n-ár fáoil
 ríadoul trapa na habann. Nuair a fuail an Stiubardáe
 na ríeala roim, do gluar ré roimie ó Cúil Raicín asur
 a lám deap leir an abainn go dtáinig ré go doir an
 Áda, sur gab ré longpoir ar an áe roir Alarðar asur
 Muintir Cacán. Sé buróne líon a fluaig asur san áet
 dá buróin as Alarðar. 'Sé pur do pinne Alarðar
 annpoin fanamaint go meadóin oirde an tráe do ling ré
 i lár cámpa an Stiubardáig asur cúir ár asur deap-
 ruatar oppa. Táinig Muintir Cacán tar ríut aniar
 dá éir rin asur bí Alarðar 'na ceannpoir oppa. B'é
 rin torae a gníomáir gairíó i n-ágar na nGall. Ir
 é adeir Froude asur rpararóte na nGall uile sur b'é
 torae ar an "massacre of 1641" é rin. "Massacre"
 bí a mbéal na nGall ríam nuair ir oppa bupreao an cat.
 i mí na Noelag ra bliadain 1641 ir eao trála an gníom
 roim. Seal gearr 'na díar rin do gab Alarðar canleán
 baile na Tuaisge ar muintir an Stiubardáig. Níor léig
 an eagla do'n Stiubardáe réim teaeé tar mírtaib
 Cúile Raicín amae go ceann i bpaó, nó go ríab ríuag
 poigainteae epuinnigíte aige arí.

Dia hdoine an t-aonmáe lá deas de mí na bfaoilirde
 ra bliadain 1642 (1641 ra trean-áiream), do gluar an
 Stiubardáe roimie amae ar Cúil Raicín, naoi scéao
 raigóirí líon a fluaig, i n-ágar Alarðarí Míe Óomnaill.
 Sé céao raigóirí do bí as Alarðar ra longpoir do
 bí aige i mbáile Mónaró. Trála an dá ríuag le céile ar
 an léana atá tuairim ir míle ó'n mbáile rin. Alexander
 Clogy, mírteir Sapanac, clíamain do'n Earbog Bédel,
 do beir tuairis ar an taear roim mar leana: "Sa
 céao ionnpaige, asur san aige áet burdean deas de
 gaebealaib asur ríong de mírtealaib lapla Montpoma,
 do bí i bpáir leir ra n-ote, i n-ágar oet scéao Sapanac

aSúr Albanaic, tar a éir do a oirougarú dá éir bairií
 ("murderers!") a n-aímn teineas do cáiteas uata,
 do tuit pé oíra le lannaib aSúr le rSeanaib com
 rraoída feargac roin supab é rSeal do eualamair nac
 nDeacair fear aca beo uair de'n oét scéas roin."
 Tug na Sapanais an "Dub-Doine" ar an Doine rin,
 ní nár loét oíra.

Seal 'na díar rin éir do Alaroir le Ferólimir Ruad
 Ó Néill i n-aSair an airm Sallda bí as Sir William
 Stiubairt i rTír Conaill, aSúr do éir Sir William
 ruais aSúr ár móir oíra i nSleann Mac Cuinn, i n-aice
 Ráta Doé an reiréas lá deas de'n Meiteam, 1642.
 Níl tuairis ar mteacair Alaroir go ceann dá bliadain
 o'éir na ruais rin, sup éir a tiseirna féin .i. Iarla
 Dontrioma le teactaireact go Baile-Áta-Ciaic é cum
 Iarla Uímháin. Do éirinnis Iarla Dontrioma a muintir
 féin roir Dál Riada aSúr Clann Doída Burde aSúr do
 éirinnis Mágnur Ó Caáin burdean o'feairib na Craoibe.
 Tug Áro-Comairle na Confederation trí longa doib
 aSúr gléar cogair, aSúr éiréadair cum fairrige iad
 i rCuan rDorrláirge. Bí Cúigeas Ulaó act beas buairte
 oíra as Sir David Leslie táinis ann ar Albain ó muintir
 an Coiriminnt, aSúr ruas líomair Albanaic aise. A
 naoi a éir ar maidin, an reactmair lá de'n Meiteam,
 1644, ir ead gluar an cablac ro ar Cuan rDorrláirge.
 As tairdeal na fairrige doib, do gabadair dá roigteac
 bí as teact le biad fá deim airm na rDarlamarde i rCúigeas
 Ulaó, aSúr roigteac eile do bí as dul go hAlbain aSúr
 complact móir Albanaic ann bí tar éir an Coiriminnt do
 éraoírsgaoileas i rTuairceair na hÉireann. Níor
 éiréas don duine doib ro cum bair, riú ir sup gnátaic
 leir na Salldair fá'n am roin an uile Éireannac dá
 nSabairir ar mair do cáiteam san rpar ran bfairrige.

Tráctam uair eile ar gníomairib Alaroir aSúr a
 ruais i nAlbain. Ní beas linn do'n cor ro.

Cúis lá dóibh aς tairdeal na fairrige sup sábadar calaò 1 puna na hÍle, aςur poimnt laete 'na òiarò rin éuadar 1 òtír 1 nárò na Murcon. Sáoileadar aς teacòt 1 òtír dóibh so n-éireoóar an Saeòealtaòt so léir amac 1 n-aśarò an Coibimint aòt Clann Duibne nó Muintir Éaimbéil amáin. Ní mar rin éarla, am. BÍ Mac Connig iarla Síótpuir tar éir na ríota do éréigean aςur sábdail le muintir an Coibimint. Rinne Marcur Montpór aςur Marcur Huntli iaruaòt ar óogaò do tógáil, aòt do meac oirra arson aςur ní raib cori arta an trác éainis Alarðar aςur an buirdean Éireannaò 1 nAlbain, supab í comairle ar ar éinneadar dul ar air éum na long aςur teacòt a-baile so héirimn,

Ír amlarò fuaradar na longa aςur iad so léir dóighe aς Mac Ailin Mór (Marcur Aimir-Saeòeal) aς réacaint an bpuigearó ré na héireannaig do sábdail 1 rár aςur do rsguor amac so huilròe. Níor b'feirpoe dó, am, an beairt poin. Nuair éonncar ó'Alarðar naò raib dul ar aige ir é puo do pinne ré ionnpaige do tabairt ar óá éairleán bí aς Mac Ailin Mór sup sáò ré láirpeac iad de sin élaróm. Annpoin do gluar ré poime poir fá'n tír so pángadar bárdéanaò 1 sepiócaib Cloinne Catáin sup éirig cáò amac leó. Ar rin do éuadar so háòt-fóola, an áit 1 ótáinís éuca Montpór do bí ina áro-taoipeac ar arim Ríog Séarluir 1 nAlbain. Do óirig Montpór ar pèirt, aςur aς teacòt 1 ngar do'n éatair rin do, fuair ré arim na nSaeòeal poime, oòt míle coirpòe aςur oòt scéad marpacé lion a rluais. Níl cunntar aςam ar an méad do bí 1 n-arim na nSaeòeal, aòt ní baogal a ráò naò raib a leac-oirpead poin ann. Do éuir Montpór na héireannaig 1 seairt-lár an éata aςur iad poimnte 1 ótí burómib, aςur Alarðar mac Colla ina éeannpóit

opra. Ní raib aš na raigdiúirib éipeannaé' aét uréor
amám aš an duine. Níor lámuis riad nó so dtángađar
i bpošur do rluag an Coibinint, ašur annpoin ršaoileadur
na piléir i n-aon pléaršad amám, éaičeadur uata na
šunnaróe, ašur do šabadar de ršeanaib inr an trluag
šallua. Ní mó ná so nōeáma na šaill fuisseac leó,
aét cúl do éabairt leó i n-éimfeacé. DO TUIT AR
AN MACAIRE SIN ÓÁ míle šaill, ašus níor
cailleadó oiread ašus duine de'n arm
šaeóealaé. O'fás na šaill ina nōiaró a šeuro
šunnaróe móma, ašim paóđair ašur teineadó, púđar ašur
piléir, bpataca, ošomaróe, puible ašur tpořšán, ašur do
b'é luar an teiéró do šunneadur so bfuair euro aca báp
de báp an peata poin šan fuiliušad šan foiróeapšad
pořma. Caé Čiobair mōir ir ainm do'n caé poin, ašur
an éeao lá de mí meadóin řořmair pa bliadain 1644
ir ead bpuiead an caé poin.

Do šluair an t-šim šaeóealaé ar rin dípeac so hObair
Óeadoain, mar a raib rluag bailište aš an šCoibinint ó
čuarceap na hAlban, tpi míle coiróe ašur cúřš eéao
marpeac. DO ršmoraó an t-šim řo so huilrde aét
beařán díob do éuaró i bfoiaé. Níor cailleadó aét
ceatřar de'n trluag šaeóealaé. An tpiomad lá deař
de meadóin řořmair pa bliadain 1644 tuřad an caé poin.

Do éuđar ipna šaró-Čřiočair o'éir an eata poin,
ašur o'řanadur ionnta ar řeao mōra. Le n-a linn rin
do bí Mac Ailín Mōir aš cřuinnuřad ašim eile. DO
šluair Mōntřōř ina ařaró, ašur čeangšmuis an óá šim
le éeile ar aon láčair i n-áit đarab ainm an řiódđaró.
Mile raigdiúir de Čloinn Duibne, míle so leič de
šalluib, ašur řeacé nōiořma marpeac ba líon rluais
do řmac Ailín Mōir. DO éuir Mōntřōř an coirneal
Mářnur Ó Cačain ašur řir na Čraoibde i n-úřčoraé an
eata ašur ba šeapř a mōill opřa muntřir řmē Ailín

Móirí do glanað ar an láchair. An t-octmáð lá ficead de dheiread foghmairi ir ead tuḡad an caṡ roin na fíorúdarúe, ra bliadain 1644. Annpoin do ḡab Montpór anall ḡo tóútaig iñic Ailín Móirí féin. Do cpeacáð aḡur do loirḡead an tíri rin leó ḡan truaigse ḡan trócairíe. Do ḡab Mac Ailín Mórí 'ḡá leanamaint ḡo tóáinig ḡo nlubeari loáaró i ḡcpiócaib loáa-ábari. D'iompuiḡ Montpór airí ran áit rin aḡur do ḡab an dá airm forad ann, leit ar leit, or comairi a céile, lá féile Bpígíoe ra bliadain 1645. Ní raib i nAibain le n-a linn taoiríeac ba cúmaṡtaigse ná ba tpeiríe rluas ná Mac Ailín Mórí, aṡt dar linn ir amlaró táinig meataṡt airí tré iomad comluadairi le ḡallairb. Cúaró amac ar an loé i mbád an oiróce rin aḡur d'fás an caṡ fá Donncað Caimbéal, tiḡearina ácaró na mbpíeac. Bí an Donncað ro tarí éirí teacṡt a héiríunn. Do cpeac pé Reacúra ó taoib ḡo taoib, aḡur níorí fás duine ná daonnairde, fearí, bean ná leanú beó 'na díaró ar an oileán roin.

Do cuiríe ad an caṡ lá ar n-a bárac .i. lá féile Muiríe na ḡCoinneal, Dia Domnaig an daria lá de'n féabúra, ra bliadain 1645. B'é cpióc an rḡéil ḡurí cúirí Montpór aḡur Alaróarí an ruais ar muintirí an Coirbimint d'aon ruatairí amáin. Seacṡt ḡcéad d'éas díob do túit ran árí. Maruiḡead d'á pícro tiḡearina de muintirí Caimbéil, aḡur ḡabáð díar tiḡearina aḡur píce. Tárla Alaróarí mac Colla aḡur tiḡearina ácaró na mbpíeac i n-aḡaró a céile ra nḡleó. Do cúimnig Alaróarí ar ḡac oic dárí imirí Donncað ruam ar a muintirí. "A roḡa aḡat," arí reiríean leirí an ḡCaimbéalac, "do cpiócað d'éirí an caṡa nó do márbad dóm-ra marí a bfuil tú." "Monuarí!" arí' an Caimbéalac, "irí íad an dá díoḡa ḡan don roḡa íad," ḡo bfuil an ruad roin 'na ríeanfocal ḡo tóí indiu. Ní túbairíe Alaróarí a túillead aṡt a éloríeam do tóḡáil aḡur an plaoḡḡ do lomáð úe or cionn a dá éluair

o'aon buille amháin do pinne dá leit de'n élogaó
 iapainn do bí ari. Bí báro de Cloinn Domhnaili dar
 b' ainm Iain Iom Mac Domhnaili as féacaint ar an
 scaé roin sup éan ré an laoiró as maorídeam an éata.
 Níor cailleadó aét beirt nó triúr de fluaş Montpór,
 riúo ir nári mó a raió beó díob roim an scaé ná a raió
 maró de muintiri Mhic Ailín Móiri 'na díaró. Do pinne
 Montpór máiríeoiri-geinearál o'Alaróar an lá roin.

Annpoin éuaró Montpór asur Alaróar roir so Dún
 Oé asur éugaóar amur ar an scaéarí rin. Táinig
 fluaş móri de Şallaió 'na n-aşaró asur b'éigean do
 Mmontpór géilleadó ríompa asur dul ar ari irna Şaríó-
 Éríóóaió. O'iméig Alaróar ran áiró éiar as creadó
 oúitce Cloinne Caimbéal so o'táinig éuige Sir Iacólann
 Mac Şilleáin, aon éadó déas líon a fluaş. O'filleadóar
 roir i b'roóarí Montpór. Capadó an t-arm Şalló leó
 ar áit Éirinn i n-aice Inbiri nAriann. Éus Montpór an
 b'raáo ríogóda le n-a cóiméadó o'Alaróar mac Colla
 Éioaig, asur éus ceitce éadó coiríde oó asur o'oróuig
 oó şan şluaróet ar an láéarí i raió ré. Aét níor leig
 a éroirde oó fuiréadó ó'n tpoiró asur do éuaró amac i
 n-aşaró na nŞall. Aét éeana do lúig t'rom-fluaş na
 nŞall so olúet ari asur do éiomáin ar a éulaíó é. B'é
 olúr an cómraic rin so raió píóirde na nŞall i b'paróó
 i rşiat Alaróarí nó sup şearrí ré na cinn díob de béim
 élaróim. Do b'ir ré an élaróeam asur tugaó élaróeam
 eile oó. Éus ré ionnpaige ar na Şallaió an aé-uairí.
 fá deiréadó do b'ir an cat ar Şallaió asur do éuit trí
 míle fearí aca ran ári. An naomadó lá de'n éealtaine,
 ra bliadóin 1645, do cuiréadó an cat roin áit Éirinn.

An óara lá de mí Iúil (nó deiréadó ramparó) do b'ir
 Montpór cat eile ar muintiri an Cóibimint i nAipóit.
 Ní raió Alaróar Mac Domhnaili ra éat roin, aét bí an
 éuró eile de'n buiróin Éiréannaig ann, asur cailleadó

caiptín díobh dár fíorinneadh Mac Ríocairt. D'a céad
deas ir eadh tuit de Gallaidh ra cat roin agus fíor-
beagán de'n trluas Gaedelaic.

Do éirinnis Mac Ailín Mór agus taoirís an Coirbinnic
rluas eile fá ceann míora. Seacht míle coiríde agus
míle marcaic líon an trluais rin. Teangmuis an t-arm
Gaedelaic leó i gCill Sairbhe i ngar do Struible.
Saoil na Sall go cinnte naic faib dul uata as Montfór
an uair rin. Ní deacair pé uata. Bíodair as teacht go
dian air agus gan amhar ba contabairic cáir na nGaedel
ar feadh tamaill. Níor géill na héireannais agus
Alarodair trois do na Gallaidh. 'San deireadh éir, do
bhur air an rluas Salloda, agus níor rtao na Gaedil de'n
ruais rin nó gur leanodair fad ceitíre míle deas iad,
agus go dtugodair bair do pé míle dá rluas. Rug a
capall Mac Ailín Mór plán ó'n ruais agus ní dearma pé
rtao ná fad-coinnurde go faib pé i mBaile an Cairleáin
nua i Sarranaidh. Lá feile Muire Mór ra bfozmair, ra
bliadain 1645, cuireadh an cat roin.

Seacht gcata agus feacht ruasa tug an t-arm Gaedelaic
roin roir Gaedil Éireann agus Gaedil Alban.* Ní
faib ruais agus ní beid go deo arm ba cáilma ná iad, agus
ní mó do mair ruais taoiricic ba cáilma ná Alarodair ma
Colla Ciotais. Rinne Montfór iudice de le hugdaricair
Ríog Séarluir an tríomadh lá de meadhón fozmair, ra
bliadain 1645. Deic lá dá éir rin, bí feacht gcéad

* Ir i gcath de na cathaib rin éarla do mágair Ó Catháin agus
u'fearaib na Craoibhe ruatair do tabairt fá na Gallaidh, go
rángadair go ceair-láir a gcampa, an áit i faib móir-éir arm
teineadh fá péir acá. Rug fíir na Craoibhe air na harmaib reo,
acé b'éigean dóib cúluadh roim trom-rluas de Gallaidh. Nuair
éainis ríad ina n-áit péin, duhairt fear acá, "beas a mair
óinn airim teineadh gan rúdar ir piléir." "Ir fíor duit,"
airra mágair; "ní móir óinn rilleadh agus rúdar ir piléir
fáigil." O'rilleadair air i láir an airim Salloda agus tugadair
lón rúdar ir piléir amac ón gcampa leó.

Éireannac as Montpér i n-áit daibh ainm Philipac i n-aice Selkirk. Tápla ceó ann. Táinig arm an Coirbinint 'na ttimceall, agus Leslie 'na tsaireac oirra. Bí an búrdean Éireannac as tioro go calma agus san fúil as fear aca le teacht beó ar. Seallao cáirde dóibh agus a n-anam do tabairt leó, aet a gcuid arm do leasao uata. Rinneadar amlaio. Cuirao cum báir láirreac iad, cúis céad a líon, agus muintir an campá. Trí céad bean, agus oirng móir de páirtoib agus de seirbhíreacáib bí dá leanamaint. Rug Éireannac amlám ar bhatac an ríog, cuir 'na ttimceall féin í, gearr plige ríome, agus tug an ríog-meirge plán leir go dtí Montpér. Croao Mágnur Ó Catáin i nDún Éadain san fiú an oligíó do cup air. Tug párlamair na hAlban orouao ar an uile Éireannac dá ríab gabta i bpríorúnáib na hAlban d'éir an lae rin do croao ríar san cúirt san oligeao.

Ó'n uair do rgar Alaroar mac Colla le harim an ríog agus le Montpér d'éir cata Cille Saróbe, ní ríab aet mí-ás agus mí-rac oirra go léir. Do gab Muintir Caimbéil Colla Ciotac, aetair Alaroar, agus croaoar ar ériann a luinge féin é.

Táinig Alaroar féin go héirinn i ríe na bliána ríom .i. 1647. Bí Murao na dtóiteán Ó Bháin, tigeirna Inre Uí Cuinn, fá'n am ríom as corraim na Mumán do párlamair na Sapan. An Tigeirna Táf ba ceannríort ar an arm Éireannac ina aao ríom. Bí búrdean coirde as Alaroar mac Colla ran arm Éireannac. Tápla cat ríom an dá arm ar Cnoc na nOr i gConnrae Corcaige, ríom Máis Alla agus Ceann Tuirc. Tug Alaroar ríais ar an leir éir d'arm Uí Bháin, agus cuir cum teiró iad. Le n-a linn ríom, do gab an leat eile d'arm Uí Bháin i ttimceall ar Alaroar, agus gabao é. D'iarri ré a anam ar an oirigeac do gab é, fear de Muintir Spádaig

uob' ead' é, agus fuair rin uaid. Leir rin táinig oifigeach Sapanac, Major Purdon a ainm, agus d'fuarfuis de'n Shádae cia'rb' é seo fuair a anam uaid. D'innir pé dó cia'rb' é. D'iompuis an Sapanac, tós piorcol agus rḡaoil an t-urcór tḡe incinn Alarḡair mic Colla.

D'fás Alarḡair rlioct 'na uaid agus tá an rlioct rom irna ḡlunnib i ḡConnḡae Donḡloma ḡo dḡi an lá atá mḡiu ann.

Séamur mac mḡeil Ruarḡ mic Alarḡair mic Colla an mḡilinn mic Alarḡair mic Colla Ciotais, ir é an Doctḡir Mac Domḡaill úo do cuir ar bun feir na ḡeláirḡeac i mbéal feirḡe tá bfeir agus céad bliadain ó rom ann.

Tá cumḡne ar Alarḡair mac Colla as ḡaeḡealaib na hAlban ḡo póill, agus ir iomḡa rḡeal atá ar innirint aca ar a ḡníomairḡaib ḡairḡrḡ agus ar a éalmaet. Ir beas dā cumḡne atá ar marḡam i nḡirinn, aet tá porḡ ann dairab ainm Mairḡeáil Alarḡair, agus ir é tuairum na nḡaoine ḡurab é an porḡ rom do reinnead' dḡ an tḡat bī pé as ḡluaracet cum cata ar Cnoc na nOr.

II. CAITHEIM CLAINNE RAĠNAILL.

NIALL MAC MURCADAIG DO DĒACUIG.

1.

TRĀCETAIM AR NÍ ÉIGIN DÁR ÉIRIÚ SE LINN M'AMPIRE FÉIN.
 IR É PÁ NÍ SE LINN MO CÉAD CUMHNE .I. AN CÉAD SÉAPLUR
 MAC DON TREIREAD SÉAMUR DON TREIB STIUBARDAIG. AS
 PO CUIR DO NA HUÁCTARÁNAIB DO BÍ AR ŠAORDEALAIB FÁN NÍŠ
 PAN AMPIR PIN .I. RAĠNAILL ÓG MAC RAĠNAILL ARJANNAIŠ,
 MAPCÓR DONTROMA AR AN RÚTA ASUR AR NA GLINNIB I
 NÉIRINN, ASUR ŠIOLLA-EARBUIŠ CAOČ MAC ŠIOLLA-EARBUIŠ
 ŠPUAMAIŠ MÍE ŠIOLLA-EARBUIŠ DÚINN .I. MAPCÓR
 EARR-ŠAORDEAL; SIR LACLUINN MAC ŠIOLLA EÓIN, TIGEAPNA
 DUBAIPRO; EÓIN MÚRDEÓRDAČ MAC DOMNAILL MÍE AILÍN,
 CAIPTÍN CLOINNE RAĠNAILL ASUR TIGEAPNA MÚRDEÓPRO
 ASUR UIBIRT, EÓIN MAC RUARÓRÍ MÓIR MÍE LEÓRO NA
 NEAPAD; SIR DOMNAILL ŠORM MAC ŠIOLLA-EARBUIŠ MÍE
 DÓMNAILL TMAČ ŠLÉIBTE ASUR TRÓNTARNIR, CÚPTÉIR MÓIR
 AS RÍ SÉAPLUR; ASUR NIALL AN CAITHEIM MAC NÉILL MÍE
 NÉILL DARRAIŠ; LACLUINN MAC EÓIN DAILB MÍE ŠIONGUME
 AN TSRAČA; EÓIN ŠAPB MAC ŠIOLLA COLUM RAAPPAIŠ.
 EÓIN ŠAPB MAC EÓIN ABPAIŠ, TIGEAPNA CŌLA ASUR
 MURCÁD MAC ŠIOLLA EÓIN LOCÁ BURŌE; DOMNAILL AN
 TSRÓIM MAC DONGURÁ MÍE ALAPDAIR, TIGEAPNA ŠLINNE
 ŠAPAD ASUR CNOIRDEBART 'NA ŠEAN-LAOČ I DTOPAC MO
 CUMHNE ASUR A UA 'NA ÓGÁNAČ AR LÁIN I NDÚN ÉADAIN
 ASUR 'NA DÍARÓ PIN 'NA MÓRMADÓR CLOINNE DOMNAILL .I.
 DONGUR MAC ALAPDAIR MÍE DOMNAILL; ASUR AILÍN MAC
 DOMNAILL DUBB 'NA UÁCTARÁN AR CLOINN CAMŠRÓIM ASUR
 A UA FAIN 'NA ÓGÁNAČ .I. EOGAN MAC EADAIN MÍE AILÍN
 MAIRFEAR FÓR; ASUR SEOPUR DONN MAC CONNIG ÓIG,

Iapla Siotbhuir, uaéctarán Clomne Coinnig; agus Domnall Duabail Mac Aodá, ua Mághnuir, .i. mórmhaoi Meşrae, 'na céann ar Mhorşannaacáib; agus móráin do daoine maite oile do bí 'na n-uaéctaránaib ran aimpri rin, aet naé rşrióbtaí annro aet na daoine do connaic mé féin agus fear cođa dá nşniomáirtaib ar cuimne ašam.

Şivéad, ip fupurda duit ar an teangairé coitcinn ma bfuilear aš rşrióbáđ ran ríogaet fíor ar érioblóro na hampire d'faşáil, aet ro amáin, şupab cuimneac liom şupab iad na hAlbanais ip taorşa do éionnrşam an coşad ro ipna Trí Ríogaetáib agus nári b'iad Saşpanais nó Éireannais; óir, tarí éir Coibineant nó coméceangal do déanamh i n-aşaró an ríogş agus Şaşpanac um na hearbogaib do éur ar şcúl agus Pperbitrí do éur 'na n-ionad şur éuireadar fíor ar a şaba d'oirişeadáib Albanaca ipna ríogaetáib eile taob éall d'fáirrişe agus şo ndearadair áro-commantair d'Alarđar leirli .i. rean-raiştoúir do bí [şo] fađa i şcoşad ar coişeríe. Do şluair an t-arim rin ar a n-aşaró şo Saşrain; ip é rin an éad arim do cuiread ar coir i n-aimpri Ríogş Séarluir agus ip 'na aşaró do bí ré. Do éaró na ríogaetá tré n-a éile ó rin amac 'r an bliadain don annáac tápla rin 1639, agus i dtear na nşnóiróişe rin do éur Marcóř Aontro ma .i. Raşnall Óş mac Raşnall Arannais páirtaig airm a héirinn le horđuşad an ríogş şo hAlbain agus daoine uairle dá éinead leđ .i. Alarđar mac Colla mic Şiolla-Earbuig agus Coileneil Séamur mac Somuile mic Séamuir na Danna agus daoine uairle oile. Do éuadar 'na loingear i mBaile Şac i mí Iulí, 1644. Níor şabadair calad nó tír şo ránşadair Caol Muile agus do cuireadar léişeir má éairlén éinn lođa hAlann agus do şabadair é agus do fáşrad bářoada air. Do şluair-eadar ar rin şo éairlén Míodairó; do şabadair é le móř raotair; do fáşbad daoine air dá muintir. Do

Gluaip Alarðar mac Colla ašur an páirtaig d'á gcoir go Caol Reite. Do feol an loingear go loé Eipeóro ran Spat go Síp Doimnall—do bí oirougað an píog ašur an Máreóir Aontroma um éannur na n-daoine do gabáil éirge ašur d'éirge leó ašur gac duine do éirgeað leó.

Leat-bliadam poime rin fuair Síp Doimnall báp. Tairgear Alarðar mac Colla ceannar na n-daoine do Síp Séamur Mac Doimnall ašur diúltar Síp Séamur rin, óir burð beag leir an éirdeacta ašur an píogact uile 'na n-ašaró ašur san ran éirdeact act cúis céad déas fear, sup b'é comairle do cúir Alarðar poime filleat ar air go héirinn, ó náir freasrað oirougað an pí uata. Fán am rin tánsgadar trí longa móra do loingear cogaró na Parlamente Albanaige timcheall ó lite sup feóladar go rángadar bun loca héireóro ašur loingear Alarðar irtis ran loé; tugadar tioro dóib, gróeað do gabáð loingear Alarðar, ionnur sup b'éirgean d'Alarðar annain ran píogact ina dtápla, oic ar maic leir é.

Gluaipir poime tar Caol Reite, tar monaó Cuaid, ar rin dóib go Gleann Sapaó, go n-dearhadar campa ann, ašur fuairadar maract go paróibí d'á muinntir ašur níor éirge a beag do daoimib. Ar rin dóib go bárdemeac ašur do pinneadar campa ann poin. Do fósgadar do muinntir na tíre rin teact irteac i n-aim an píog nó go loirgfead ašur go gceadéfað an tír do tairbeánað an t-oirougað dóib ašur do tósgbádar leir an oirougað rin Clann Mhuiréadaig bárdemeac ašur cairtín ašur ceann fearóna maic d'á bfuil féin pómpa .i. Eogán Óg mac Anora mic Eogain tug trí céad fear d'á fuil féin leir i n-aim an píog ašur do bádar io-fearmaic ran aim an fearó do maic an cogad. Do éirge Clann Fionnlaoisg b'raige Márr leó ašur ceann fearóna d'á bfuil féin pómpa .i. Doimnall Óg mac Doimnall mic Fionnlaoisg. Do gluaireadar ar rin d'áit-fóola ašur tápla lapla

Muntpróir dóib i mBláir an Áta-íóla i gceut ceannuirde
 eláirige agus máilín fá n-a bhláir ar deaéat ó
 Sasraim agus orduagá an mios leir um gmléiréat
 na haimáile do beir aige agus alaróar mac Colla
 'na mairéoirí rinneal aige agus do glacóar go toil-
 eamail é. Do gab uimhóir fear Áta-íóla leó,
 Clann Donnóir agus Stiubáirí Áta-íóla. Do
 bí torac an íosmáirí aca 'mun am rin, agus do gluar do
 cum an mairéirí gailí. Tus airmáil móir do na
 Coinbineantairí coinne dóib i ngar do beir ma maib
 oét míle fear agus ní mánagóar féin dá míle coirde
 do íluag, aet gróat puagóar buair óra ; ní deaóat
 ar díob aet a puagóar ead uat. Do gabóar beir
 agus do baó éadálac ionnmáirí íad táir éir an áta
 roin beirte. Ní maib aet cúis lá deas eirir an cat rin
 do ábairt agus cat eile do bhuiréat as Obair Deaóam
 ar na Coinbineantairí, áit a bhuiréat cumarí eirí
 agus tioró ceann toirann-bóir. Do méadurí buair an
 dá áta rin mairéat agus meannna gairdeat ó rin amac,
 ionnur nac tugóir eil do námair ar coméiríom ná ar
 ancoméiríom.

Táir do mairéat, .i. íarí eirí-gairdeat, a beir
 'na ceann don bhuiréat agus 'na uimhóir móir do na
 Coinbineantairí agus i n-agóir an mios agus táimic pé
 o'áir na mairéat agus do eirí ríorí má eirí
 mairéat agus níor éinn leir a ábairt amac. Táimic
 éoin mairéat ón eirí Tírim o'ionnmáirí an camp
 rin mairéat ar íaróar mairéat, óir fá díos le mairéat
 Cailín go n-éiríat éoin mairéat agus Clann
 Raghaill leir 'na airm féin i n-agóir airm an mios.
 Ní maib do ran camp : do íll tar air agus do éirí
 beir uirí agus eirí, mairéat agus áirí agus
 í íad féirí do rinneat leó .i. Simeat do eiríat
 san bó san éad o'íaríat mairéat agus a ábairt go

faitee an Cairlén Tírim, agus do cuir pé Domhnall a
 mac le cur don éire rín do cum na mbáir do bí ar
 Cairlén Míothair. Agus ran am céadna táimic Alarðar
 mac Colla anuar ó Muntóir do tabairt melir do Cairlén
 Míothair; agus tápla Alarðar agus Domhnall mac
 Eóin Míothair do á céile ann agus fá lútgáiréac iad
 fá n-a céile d'faicir, óir do b'é rín túr a n-eólar ar a
 céile. Tángadar ar rín don Cairlén Tírim. Ar b'ásgáil
 áirugad báir ar Cairlén Míothair, do gluar Eóin
 Míothair agus iad féin d'Áraráis agus do Míothair
 agus do cuireadar teacra d'ionnraige mic leóir do
 iarrair ar teac irteac i n-arm an ríos do péir a d'úir
 agus do d'úir pé d'óir agus tángadar do Chóiréir agus
 tápla don agus mac mic Alarðar riu annrín, agus do
 báir ag iarrair ar éirge agus ní dearna ran uair rín.
 Siór ead, do éirge Domhnall Siór, deairráir a áir,
 leó agus an cur buró mó d'feairir Chóiréir agus
 Glinne Siar. Do t'ualadar ó ceann loca neméir
 amac Mám Cloac Áir go loc hAdar agus don Úiréir,
 agus do éirge Domhnall Siar mac mic Raighnall agus rín
 an Úiréir leó, agus táimic Stiubair do na hAdar eua
 ann ríin agus Clann Eadán Glinne Comán agus rín
 Glinne neméir agus a ríin taob toir do lócar do
 Cloinn Camríin. Do gluaradar ar ríin go báiréiréac
 agus tar monad Óruim Uacrair agus go blár na hAd-
 ráir, agus tápla Maréir Muntóir riu annrín agus
 fá buréir é don toiréir ríin do cuiread
 le hEóin Míothair agus cuige do déanam ríiréir a ríos
 fadóir. Do cuiread comáirle coir do 'na ríiréir ran
 ball rín d'féirín c'áir a gcairéir ríad an gémiréir.
 Ir é fadóir an ríiréir Siar ar Siaréir do
 ioncáiréir an gémiréir agus do méir c'áir Siar ar
 Siaréiréir fá d'áiréir do an t-arm do beir. Do
 doncuir Muntóir an ní rín ar comáirle go b'fúiréir

an t-*arim* biað *asur* lóipoméa^o ann *asur* do *cuireadair* fíor *ar* *donasur* *mac* *Ailín* *Duib* *so* *látair* *na* *comairle* .i. *duine* *uapal* *d'fearaib* *Shinne* *Coman*. Do *cuir* *Muntíór* *ceirt* *ar* *donasur* *nár* *b'eólae* *ann* *i* *toíoréaib* *íhíe* *Cailín* *nó* *an* *bpuigeað* *an* *rluað* *biað* *nó* *forlongsroic* *ionnta* *ran* *gemíreao*. Do *freasair* *donasur* *an* *móruaor* *asur* *ir* *eað* *adubairt* *nae* *raib* *baile* *ná* *leat-baile* *pá* *éigearmar* *íhíe* *Cailín* *nár* *b'eól* *dó* *asur*, *dá* *b'rógnao* *tighe* *oíonaeá* *asur* *ba* *reamra* *mar* *biað* *ie* *caiteam* *ionnta*, *so* *bpuigeað* *dóib* *é*. Do *éaitim* *an* *freasra* *iur* *an* *marcóir* *asur* *do* *aoim* *triall* *d'Earra-Šaoréael*. Do *gluair* *an* *rluað* *a* *b'ráige* *áta-róla* *asur* *do* *cuadair* *so* *harpaim* *an* *íneinnéimí* *asur* *do* *loirgeadair* *i* *asur* *ar* *rin* *dóib* *so* *ceann* *loea* *táta* *asur* *do* *loirg* *riað* *ar* *šac* *taob* *de* *asur* *táimic* *Clann* *Šmosóir* *asur* *Clann* *an* *Abá* *éuca* *do* *éunnam* *le* *harim* *an* *íioš*. Do *cuiread* *Eóim* *Múroéoréae* *asur* *a* *muinntir* *péim* *asur* *fir* *an* *b'rágað* *ar* *rligro* *ar* *leit* *ón* *cuio* *eile* *don* *arim* *do* *déanam* *creaeáð* *ar* *feao* *šac* *típe*, *ionnur* *nár* *éapla* *ie* *Muntíór* *é* *so* *pánšadair* *Cill* *Ílártain* *i* *nŠlappao*, *asur* *tus* *an* *cuioeaeáta* *rin* *míle* *bó* *ar* *don-fiuðao* *do* *épiee* *irteae* *so* *campa* *Muntíór*. Ní *fuil* *ie* *páð* *air* *aet* *šur* *creaeáð* *asur* *šur* *loirgeað* *toíreá* *íhíe* *Cailín* *don* *toirg-rin* *asur* *šur* *maríao* *oet* *šeéao* *asur* *ceitpe* *fiéio* *asur* *cúis* *fir* *déas* *'rna* *toíreáib* *šan* *blár* *šan* *maeairie* *do* *éabairt* *ionnta*. Do *gluair* *an* *t-arim* *a* *hEarra-Šaoréael* *tar* *an* *Conšail* *laðapinais* *as* *riuðal* *šac* *típe* *so* *pánšadair* *lnðear* *lóeao* *i* *loe* *hAbair*.

Ní *raibé* *Mac* *Cailín* *oíomaoim*, *óir* *do* *cuir* *pé* *iaipao* *ar* *éigearna* *áeao* *na* *mðreac* *ar* *Éipinn* *cuige*, *óir* *do* *bí* *i* *nÉipinn* *ó* *topac* *an* *éošao* *asur* *dútais* *lapla* *dontrioma* *aige* *asur* *a* *bailte* *mópa* *ar* *a* *láim* *asur* *arim* *'na* *fearam* *aige* *ionnta*. Do *cuao* *an* *marcóir* * *péim* *so* *Dún* *Éioim*

* .i. *mac* *Cailín*, *lapla* *Earra-Šaoréael*.

Dá cearaioir ié Comhairle na hAldan nac' saib Muntíor
 nó Alarðair mac Colla as fuiréac iur do cum eata do
 eabhairt dóib' asur do fuiréadair ieurimeint cúis céad
 leir do fairsiúirib' mar' cunghnam asur mar' fíadain.
 Táinic tigeairna ácaró na mbreac ar éirinn eua asur do
 sab mipe asur dáraet é mar' fudair ré ar n-a loirgab' asur
 ar n-a cpeacáó a dútaig ar a éionn. Do éruinnig ré
 Clann Mleis Dúibne go, lionmair léir-éionóilte asur do
 érualladair ar loirg an airm rin Muntíor asur Alarðair
 mic Colla, áet, ar dteacé do Muntíor go hInbear
 lócaró, táinic Sir loclainn Mac Siolla Eóin eua ann
 asur Dongur mac mic Alarðair, tigeairna Sunne Sabab,
 áet do bí daoine mic mic Alarðair ran airm iomhe rin do
 gnát asur, ar ngluaraet ar Inbear lócaró don taob' tuaró,
 ní fada do euaðair anuair táinic rgeala eua go dtáinic
 Mac Cailín asur a móir-rluas rin go hInbear lócaró
 asur gur loirgeadair b'raige loca hAbar. Do fílleadair
 a Cill Cumín i n-Obair Táirb an t-arm rin Ríog Séairlur
 ran uair rin asur Marcóir Muntíor 'na geimilear aca
 asur Alarðair mac Colla mic Siolla-Earbuig 'na maigeoir
 simpeal asur na huairle rin Cloinne Ragnall asur
 Cloinne Domhnall .i. Eóin Múroedórad mac Domhnall
 mic Ailín asur a mac Domhnall asur Dongur mac mic
 Alarðair, tigeairna Sunne Sabab, asur a geinead asur
 a ndaoine muinntipe féin leó, asur na trí ieurimeinte
 éireannaí do dearb-daoine muinntipe lair la Dontroma
 do bí ann, a geinn feadna féin iompa .i. Corneil Séamur
 mac Somairle mic Séamur na Banna mic Somairle
 Dúirde asur Ragnall Óg mac Alarðair mic Alarðair
 mic Dongur Uairbúg, asur Mágnur mac an Siolla Dúib
 í Catáin, dearb-comalta lair la Dontroma. Do taob'
 mic Siolla Eóin Sir loclainn, ní saib do daoib' 'na
 focair áet tuairum dá fear d'as go dá muinntir dá
 comroacé. Do bí duine maic ann d'uairleib' Aldan .i.

Mórnaoi Oglabí agus a mac, duine garoa, .i. Sir Tomás Do ghuaradair ó Cill Cumhín tar Láire Turriar agus irteac go Gleann Ruair agus tair an Sbeatam as r tárla páirtaig don námar dóib ann roim agus do leanrao iad agus do marbad a n-urmhóir agus an dpois do éuar ar díob tugadar rgeala don campa agus do bi anmóc Dia Saetmáinn ar dteacét orca an trác pángadar ar éomair a námar. Do éuar an pluas [rim] íhne Cailín ar a scoimead agus do bi foraire sac pluais díob as lámác ar a céile ar fead na horóce. Do éuar Mac Cailín féin 'na luins agus do pásaiú tigeapna ácaró na mhreac re haíaró na morígaile, áct i bfiór-torac na marone do cóirgead na cata i n-easair agus i n-óirougad Dia Domnaig Lá féile bpioge an éad lá d'earraic Anno Domini 1645. Do cuirtead amac a harim an ríog cuirteadta agus Mágnur mac an Siolla Duib í Catáin iompa, agus do cuirtead cuirteadta eile 'na n-ágaró ar airm íhne Cailín agus Siolla-Earbuis mac Siolla-Earbuis óis, tigeapna na bpingingead. Tug an dá páirtaig troio dá céile. Níor b'fada gur bpiuread ar an páirtaig rim airm íhne Cailín gur cuirtead 'na scoirp féin go hanndéonac iad. Do éuar eoir an airm trío a céile de rim, tugad an adbannra orca agus do bpiuread uile. Do marbad urmhóir an trluais agus do bácaró iliomad díob ar bun Neimeir. Do marbad tigeapna ácaró na mhreac agus tigeapna Cáraduil agus píbóiró Cille Munna. Do gabad tigeapna an báir bpioc, tigeapna ós Cáraduil, Mac íomair na pinginge Móire. Do gabad an eiró náir marbad do éinead íhne Cailín uile an lá rim. Earbad airm an ríog .i. Tomás mac Mórnaoi Oglabí, Cairtín bpiain agus reirer do páigóiríúib.

Gluair Muntóir tar éir an cata rim agus airm an ríog don taob a dtearó agus táinic Mac Connig .i.

laibla Siotróic éuca ašur tug a bhuatai go dtiocfaid fém ašur a d'aoine leir i n-aim an ríos dá éiríu. Do cuip pé tionól ašur tiompaíad ar a muinntir a leodúr ašur ar gac tír oile dá riab aige. Iomtúra Montróir do éait pé an t-eapraí inr an taoib a dtuair aš neartuigad a aim fém ašur táinis na Šóroónais dá gcomhórad ašur móruaor Šóroón mac Macóir Huntli ašur dob' feirirde iad. Fán am rin táinis aim na Comairle Alban ar an taoib a ndear; ašur táinie Mac Coinniš ašur a aim fém ó tráis fear leodúr ašur an oipir a dtuair. Ir é ní do rinne Mac Coinniš fém ašur a muinntir dol d'ionnraige aim na Parlameinte ašur a focal do bhuirad ar Muntróir ašur ar aim an ríos. Tábla aš Alt Éipinn Muntróir ašur aim an ríos 'mán am rin ašur móruaor Šóroón ašur a márluaš ašur a fluas coipe. Táinie Nataniai Šóroón ón b'fóirle éuca ašur tug ršéala dóib go riab an námar i ngar dóib; marcad maic an fear rin, lám fuilteac átarac; an Šóroónac Caoe ainm eile dó.

Do cóirgead caia gléarta glan-aimaia Šaordeal ar comair a n-eapraíad ašur tugad an lám deap don marc-fluaš gloinn-im Šóroónais ašur dá móruaor ašur rtiúrad cuip an caia don Máicóir meap mórdálad Muntróir ašur gabar Siu Alaróair aim-deapš éct-imie .i. mac calma cupanta Colla Ciotais mie Šiolla Earbuig mie Colla mie Alaróair mie Eóin Catánaig lám éle an aim éuige fá comair lámne deire na námar. Ašur ar mbeic d'Alaróair aš cóirgead a muinntire, táinie duine uapal ón móruaor le teactaireadct éuige ašur do labair pan bfoim-re:

“Do éualamar, a Míe Dóinnail, go riab comhceangal ašur capadrad aš ar rinnreaprib pé céile ašur nár buaileadair buille i n-ašair a céile Šibé ar bit ceannair do biad eirir an éir eile d'Albanadair ašur iad ašur

riméidead a lámhe ar a muintir mipeadé maic ašur
 máipeáil ačlam do déanam, ašur gan o'feróm aš a
 daoimib uairle dá déanam ačt aš congáil a scuideačta
 'na n-ortušaó nó sur páruis oirca. Dob' aicnib daic
 daoine do pinne maibad ar na coiribib šóroónaca, dá
 scongáil ó bipead do šabáil. Mar do connaic an
 námaio an ní-re, o'éimšeadar a n-ionnraige ašur an
 t-aráit do tabairt. Tus Alarðair ortušaó .i. an
 šarpuá ar ar tualladar pinne rin do tabairt oirca, ašur
 tánšar oirca faoi rin le píciú ašur le raiguib. Do
 bádar aš déanam maibca oirca ar šac taoú don šarpuá
 má bfuair an cuideachta irteac ann. Do bup clorðeam
 Alarðair, ašur fuair pé clorðeam oile 'na lámh, ašur ní
 maib cuimne aige féin cia tús dó é, ačt daoine aš tabairt
 baramla sur b'é a cliamain Mac Óairde Áirto na Cpoire
 tús dó a clorðeam féin, ašur do cuic Mac Óairde ran
 uair rin, ašur fearuorca Mas Aoúa, ašur daoine uairle
 maic oile má doirur an šarpuá, do bí aš fanmáin pe
 nAlarðair do cup irteac pómpa. Ašur ar noul
 o'Alarðair irteac ran šarpuá, do cup gléar troda
 ar a maib irciš ann do tabairt pelife dá muintir do bí
 amuis ašur fá díob Rašnall mac Doimnail mic Aonguir
 Illuilš mic Ceanain. Ní léisim éorin an beašán ro do
 cup ríor dá šníomaircaib:."

Do mala dó a beic ar piubal imearš na nšóroónac
 (ašur ní monann taoú don šarpuá sur ar šab pé ašur
 an cuic eile do daoimib uairle Alarðair do bí imearš
 na nšóroónac ar piubal) nó sur mócuis pé an teapar
 dá cup má na plinnénaib aige. Do iompáis a ašair pe
 n-a námaio. Do bí a clorðeam 'má bpašair ašur ršiat
 ar a lámh clé ašur šunna glaipe 'na lámh deir. Do cup
 pé an šunna piú ašur do rtaðar cuideac do lučt pícaó
 do bí 'na díaró, mar tairla plige cumhang pómpa. Leir
 rin ní paða duine dá cuideac féin do bí 'na díaró gan

dul poime. Do bí marbhadó tuig aš luét bošad 'šá d'éanam
 ar na coirtoib Šóroónaca. 'Mán am rin tápla d'fior
 bošad a beic aš moč reacaó ar Rašnall ašur é aš cur
 raigead ar Šóroónacaib; tug rúil tar a šualainn ašur
 do connaic an fuireac do cuir Rašnall ar luét na
 bpicead ašur d'ionpáig a lámh ón bfeap do bí poime, do
 feol a raigead ar Rašnall, do buail ran peirceall, do
 cuir do rin d'í amac ar an bpeirceall oile. Annrin do
 ršaoil Rašnall an t-urcar ašur ní ar feap an bošad.
 Teilšir an šunna uad ašur cuipir lámh i šceann a
 cloróim. Do bí a ršiac a bfaó uad amac d'á imóidean
 ar píciib. Tug iarrad d'á cloróeam ašur ní táinic leir,
 óir do moč an cior timceall leir ašur ní táinic an
 cloróeam amac. Tug an dapa feacó ašur ní táinic.
 Tug an tfeap feacó, aš leašad láime na ršéite fá n-a
 aršail ar tpuail an cloróim, ašur tugaó amac é.
 Šróead, do cuiread cúig píce eoir an cíoc ašur an
 rmeig ann leir an bfoimugaó rin, acó ní raša oplaó ar
 doime i n-éan-álad d'á ndearnadar air annroin. Seal
 ar an feol rin aš šearpaó pícead ašur an méio do
 curcaó i rár na ršéite díob. Do tairi ré a d'puim fir
 an nšarpoá do cum a cóiméada, ašur do bí aš d'éanam
 mteacó ar éigin d'ionnraige an doipur. Do bí luét
 na bpicead aš dul i n-éadánaó air, ón méad do bí aš á
 nšearpaó díob, acó doin-feap do bí d'á tuaršain šo
 harrannta iomarcaó; dar leir an bfeap rin šo šcoiméad-
 paó a píce šan šearpaó ašur šo dtuitfead a feap
 cōmlainn leir. Do bí Rašnall aš éirteacó re hálardair
 aš šabáil do bata ar Šóroónacaib fá olcar an lámag
 do bádar do d'éanam do tábairt pelife d'ó féin ar an
 ionad ina raib, acó do bí ré aš tpuail šo doipur an šarpoá
 céim ar céim, ašur an uair do šaoil beic i nšar don doipur
 tug léim áro ačlam ó feap na píce ašur tug a cúl d'ó
 ašur a ašad ar an doipur, ašur do cōlom a céann.

leanaíí fear na píce é sup éiom a ceann faoi an doíur, do bí Alarḡaíí ran uaií rin dā bḡeíḡm̄ aḡur tuḡ buille d'ḡíor na píce, aḡur ḡér b'aḡlaíí do cum íompóíḡ aḡíí, íí ead táíla ceann an óḡláíḡ do bualaḡ fā na ííorḡaḡaíb aí Raḡnall ón buille tuḡ Alarḡaíí dō. Tuítear a éoríí ran doíur aḡur a ceann ran ḡaííḡa. Aí nḡíḡḡeāḡ a ḡíomā do Raḡnall, aḡur aí n-aíḡaííe 'na ḡíarḡ aí an doíur, aḡ rin maíí éonḡaííe a éompānaé. Do ḡeaííḡaḡ an ḡíáíḡeāḡ do bí í Raḡnall aḡur tuḡaḡ aí í aḡur fuaíí a ḡeāḡa ḡo maíḡ aḡur cumar íabḡa, ní náíí faoií.

ḡob' fupíurḡa a íáḡ náé ḡo ḡím-ḡíomāom do báḡaíí an éuro oíle d'áíím an ííóḡ ran uaií rin .í. Maííéor maíí meānḡnāé mííḡeāḡ-ḡóíí Muntíóíí aḡur Míóííḡaíí cíḡḡa cupānta ḡaíḡa ḡalānta ḡaííḡeaííail ḡóíḡóḡn ḡo n-a uaiíííḡ 'na faííḡaḡ, aḡur an éuro oíle don ḡíomíḡ ḡāna ḡāíáḡaííḡ ḡóḡnalláíḡ aḡur don íéím íún-buííḡ ío-éalma íeāḡḡ-aíḡeaḡaííḡ Raḡnalláíḡ, áḡḡ tuḡíḡaḡ í n-aḡaíḡ a náííḡaḡ ḡo haííḡaḡḡa upíānḡḡa, ḡan uaiíān, ḡan ímeāḡla buille ná upíáíí. Aḡur táíla do ííuntíóíí, a nḡíonapíál, ḡo íaḡa íé n-a íluáíḡ aḡur é aí áíḡ énuííe, aḡur do éonḡaííe an ḡuaíáḡḡ aḡur an ḡāḡaḡ ína íaḡa Alarḡaíí, aḡur íí é ní do íunne do léíḡ ḡlaḡḡ móíí aí aḡ bííorḡuḡaḡ na n-úáííle aḡur an ḡíluáíḡ do bí í n-áíḡ éííḡeāḡḡa ḡó, aḡur íí ead aḡuḡaííḡ:

“Íí móíí an náííe ḡúínn an ḡ-aon ḡuíne aḡ ḡabáííḡ aí ḡelú ḡínn do ḡnāḡ, maíí bḡííḡeāíí aí an uíle náííḡaḡ íóḡáínn; aḡ rin Alarḡaíí aí mbííeḡ buaḡa aí an íuínḡḡíí do bí óí a éomáíí íéím don éāḡ aḡur tuḡaíḡ-íe an aḡḡāííḡa ḡo ḡléaíḡa ḡíḡo-aḡlaíí.”

Do ííeāḡíḡaḡ ḡo fupíeāḡaíí an íóḡííá íín ón áíḡo-ḡeímííél, íonnur náé íaḡa maííeāḡ náíí ḡeānn a íál íe haííḡaííll a eíé ná coííḡḡe náíí éíuaíḡíḡ a ééím ḡo ḡaleḡaíí ḡíóíḡ-éaííḡaíḡ aḡur ḡo íannḡaé ío-lāííáíḡ, íonnur ḡo nḡeāḡḡaíí ímeāííḡ a náííḡaḡ don íuaḡaíí íín, aḡur do

bhipead ar macríluaḡ na nánnao sup cuipead imearḡ na
ḡcoirídead iad.

Iomtúra Alarḡar, do moctuis do meirḡe móir an ríog
aḡ teacḡ ar cúl an peirimeint do bí aḡ tabairt tḡoda
dó. Anḡirín do cúir ḡléar ar a múinntir dā dḡarḡainḡ
amaḡ ar an nḡarḡrda do cum tḡoda, aḡur táimic maricaḡ
ó Muntḡór cúirḡ faoi rin. Tug Alarḡar a dāoine ar an
ḡarḡrda, an méir do bí inḡeādma díob; ḡídead, do
fāḡaib peacḡ bhíir dēas do bí buailte, irḡis, dā dāoinib
uairle náir féad teacḡ amaḡ tairḡ ar marḡad díob.
Do cúir ḡléar tḡoda ar an ḡcuirdeacḡa aḡur do ionḡarḡis
a nánnao an peacḡ tanairte aḡur do ionḡarḡis Muntḡór
ar an lámh oile iad, ionḡur sup cúit an peirimeint rin
tiḡearḡa labair aḡur uḡhóir fear leodúir marí don
mú 'na rangaib. Do leanaḡ an ruidis orḡa sup ḡearḡarḡ
Inḡearí Noir an cúir do ḡearḡa ar díob, aḡur ir ar éisín
do cúarḡ Mac Connis ar ar eac, ar ḡcall a dāoine
aḡur a clú. 'Dob' iomḡa lámh áḡarac do 'Dóinnallaḡaib
aḡur ḡóroḡnaḡaib do bí ran láḡair rin, ḡan ionḡaḡ ar a
heanḡnaíh ná ar a háir-ḡorḡar; aḡail adair Muntḡór
aḡ teacḡ ar an lá i n-áit oile, supab aḡe féin do
ḡonnaic an peirair ir mó do ḡab mḡre aḡur dāracḡ caḡa
ḡo marḡad dāoine dā bhaca ré aḡe féin ná aḡ dūine oile
móine nó 'na díarḡ; aḡur fá díob Nataniel ḡóroḡn aḡur
Raḡnall óḡ mac Alarḡar míc Alarḡar míc Donḡuir
Uaibḡis aḡur Mórḡnaoir ḡóroḡn féin, aḡur tḡuir oile
ḡibé iad. I dḡr rannḡarḡ tḡarḡ an caḡ ro áit Éirinn
ran bliadain 1645. Tar éir cur an bláir do léis ríad
a rḡíor tamall i rḡúḡaḡ Mórḡnaoir Marḡail do bí 'na
ḡoibineanntair aḡur 'na earḡarḡ dóib.

Táimic Alarḡar mac Colla ḡo tḡaḡis do tḡḡbáil dāoine
ar ḡaorḡeacḡacḡ aḡur d'iarḡarḡ Míc ḡiolla Éoin aḡur
Éoin Múroḡroaḡis. Ir ann do cúir an ḡmaḡile Albanac
arim ar a cúir aḡur Sinḡeil Déillí rḡmpa aḡur Mac

Cailín 'na gceardaíocht. Do bí rígeala aca rin go maib
 Alarðairi as trídís. Do cuirtearai rómpa coinne do
 tabairt do Muntíór ní ir taorísa ná éiofraí Alarðairi
 asur an éio oile do gáioealaib dá éungham, asur
 tápla an ní rin. Tugadair coinne dá céile i nAíporit .i.
 Simireil béili asur Mac Cailín asur arim na Comairle
 Albanaíse go líonmair léir-éionóilte. Asur ir iad ro
 do bí i bpariaí Muntíór d'arim an ríog .i. Mórmáoir
 Sóroón asur a máireíluas gléarta spóis-éaríaró,
 Sóroónac 'na foéair; asur donsur, mac míc Alarðairi
 tígearna glinne gairí ran uair rin, asur a maib do
 éioinn Raígnail 'na foéair, asur firi bároimeac asur
 páirtaís d'féaraib áta-fóla. Asur, ar bfairin a
 céile do na rluasair, do cuirtearai gléar ríocóda
 ruactmair ríor-áclam oíra leir ar leir. Do cuirtearó ó
 arim an ríog buídean d'féaraib bároimeac d'fógra na
 deabta asur do éionnghnam na trioda asur do cuirtearó
 buídean oile 'na n-ágarí rin ó arim na párlamainte.
 Ann rin do labairi don do na coibíneantairre me n-a
 arim réin asur ir ead adubairt: "Ir gátaí leir na
 daoinib atá in buri n-ágarí túr gac ionnraíse do beir
 aca oíraib asur ná tugairí-re an torac rin doib inoiu
 áet ionnraígró iad go haclam aigeantac;" asur do
 labairi fear oile i n-arim an ríog .i. Mórmáoir Sóroón:
 "Ná bíod fairdear ar don ágarí nac tiubra mire béili
 éugair ar muineal a meadón a éioeaceta." Ir annpoin
 tug an dá éioeaceta rin dá ruactair meactmair po-
 tinnearnac i gceart-comóail a céile. Daoi do luar na
 máiríala do rónraí go noeacair cuirp an dá arim 'na
 céile pul loirí an dá páirtaís do éuarí uacra do úiríaró
 na trioda don upéar ar a céile, gurab é ní do rónraí
 béil a ngunnaí d'ionpóó ar éoirp an arim asur an láo
 do bí ionnta do tabairt doib asur ir uacra táinic an
 t-upéar tubairteac léir éuit Mórmáoir Sóroón asur é

as cup a lámne pan épuor cloróinn do bí fá b'pásgaio Simierl
 béilli. Do bádaí na fluais i ndoránaib a céile pan
 uair pin, an maicfluaḡ asur a nḡruaḡa i ndorinaib clé a
 céile asur iad as ḡabáil dá bpiorcalaib i ḡcloisḡuib apóile
 asur an fluas coipe san pior aca epéad do-ḡéinóir ó
 buairpéad a n-eac. Do b'fíadain air pin Alarḡair mac
 Raḡnaili míc Ailín, óir ip é féin asur Ailín Óḡ mac mic
 Alarḡair do b'oirḡisḡ don Cloinn Raḡnaili do bí pan
 láḡair-pe, óir do bí mac mic Alarḡair féin pan triupa
 faple Muntḡór. Adeir Alarḡair mac Raḡnaili ḡo raba
 féin tamall asur biop-óiar a cloróinn ie láir san pior
 aige cia ar a mbuailpéad buille san aicne aige ar
 éaparo peac námaio. Do bádaí mar pin nó sup rḡairc
 an t-oirḡiseac tapair Maḡer Lḡar pan teangair b'éapla
 na heic uile do fepḡuḡad. Níor éuala an pocal pin don
 máiceac náir ḡlan a eac féin amac ó n-a coirḡóib. Ó
 pin amac fuair an uile dúine cumar peáoma do déanain
 le n-a lámh asur le n-a loinn asur níor leigead aic-
 iompóó do maicfluaḡ na ḡcoibineantair aét a leannáin
 ar a ndorunn dá p'ior-máibad. Do cúir tuitim M'órmaoir
 ḡóroón do epáó orḡa sup p'óḡruaḡair san ceacḡama do
 éabairc do dúine ar bit an lá pin. Níor fill dúine
 ar biot ón fluais do maicfluaḡ Muntḡór nó sup rḡic
 a n-eacpaó, asur do bí tiḡearna ḡlinne ḡapaó 'r an
 fluais aige ar Maicór Earri-ḡaorḡeal nó sup rḡicḡis
 eac faoi asur é i n-aite fpaóairc * uó do ḡnát sup
 málaire an Maicór trí heic an lá pin as teicéad pómhe
 ḡo ndeacair ar le luar a eacpaíde.

lomḡúra Alarḡair míc Colla do ḡluair pé ó epáis asur
 ó na ḡarḡ-épiócaib asur curdeacta m'ór maic leir, .i.
 a raba as baile as Eóin Múroepḡeac do uóaimib óḡa a
 uúḡa asur a éinir asur Doimnall a mac pómpa asur

* .i. i n-aite fpaóairc.

Clann Siolla Eóin ó Muile agus Stiubairdaigh na hAparn agus Clann Shiothair agus foirneann oile. Ar muictam doibhampa Muntior do bi páilte mhóir agus lútgáir as Muntior agus as cáe oile rómpa. Do tairbénad sae curdeact ar leit do ob don Shimeil agus tug an curdeact rin mic Eoin Múroéordaigh (do tairbénad) .i. Domhnall, fear mánra eioctac nárae neamhrotalaac i bfiadhaire a capad an fear roin agus é neapitmar neamhsgáitmar ar asaró a eapcapad agus i sceann a ficead bliadna dá doir fán am roin. Tápla comrád an oróce rin i dteint an Shimeil eoiri an Shimeil agus an maigeari gionaral, .i. Alardair mac Colla, go noubairt Muntior náir mhóir an curdeact do Cairtín Cloinne Raighnall san líon eieie do tabairt irteac go harim an ríog [agus] do cur le n-a mac euirge. Do fpeasair Alardair gur euir ré rin leir. Do éirig Alardair ar an teint amac agus páimic an lóiróin ina raaba Domhnall agus do páir gur : “A Domhnall, a mic,” ar ré, “dém ullmúgadh do muinntre do cum eieac do tabairt don campa agus bíoir piéir asaró go ghuaract ar maroin amárac agus ní raeca leat act do muinntir féin agus luét eoluir don tír dá mbí ar n-orpúgadh.” Do fuaradar a n-orpúgadh ar maroin 'na diair. Tugadar eieaca móra don campa i n-aipirir atgoirid do. Do taicir rin le Muntior agus leir an arim uile, ionnur gur b'é Domhnall agus a muinntir ir mó do rinn eieaca dá raib fan arim uile. Cur do d'adbaraid na sceac rin do euit air tar daoinib oile, do bíó móran do gaoidealaib oile do eirteaoi do cógáil eieac as imteact leir na eieacaid do-níoir d'ionnraige a d'íreac féin san ceac dá ngimral. Ní déanao mac Eoin Múroéordaigh an ní rin, óir ní léigead neac dá muinntir le eieic ná le cobairtac uada, agus adbar oile, náir b'ururda dá muinntir d'fearaid na n-oilén teact le eieacaid d'ionnraige a d'íreac féin ón macaire gaila.

Ó na haðbairið-pe do tuit triom na sgeadú do éur don cámpa máite an traimiaró rin ari. Tug pé chead móri a dúitais Mórmaoiri Mairraí agus chead ó Macaire Donghur agus ir é do chead an mlaoirne. Tápla reanvuine onórad dóib agus iad ar an chead rin do bí as innirín rgeala ir reanóair dóib. 1 Sgeann sac rgeil eile dári innir dóib aoubairt nári cheadú an mlaoirne ón ainirín do cheadú le Doimnall a hile i an bliadóin tug pé cat Sairbtoó do Dúibde Maircú, “agus raolim, a ógánaig, sur ar plioct na ndaoine atá rið-pe, má’r rið cairtín Cloinne Raónall.”

’Mán am po do éruinnig Coimairle na hálban i sgeann a céile. Do meap* riad sur nári agus rgeannalac dóib pártais beas airm do Sairdealaib do éoracú na ríogacúta. Uime rin do éuriedar éruinnigac ar rluasú na ríogacúta uile an méid do bí ionairm dóib. Do gluaireadar i ndiair Muntóir agus Sairdeal an móirfluas rin na hálban, a n-uairle agus a n-oirisig, a mairrceannuibe agus mairnéalais, ionnur so maibe cúis míle mairibe ’na sgeurdeacú nári éorid ar tíri maí sur an uair-pe. Anuair do móitig an beas-rluas rin Ríog Ureatan agus Sairdeal an ní rin do éuriedar gléar coiméada oirta féin dá ndóean ó tíri so tíri agus riartéata oirta sac don lá agus imteacú ar éigin aca-ran ’sá déanaí so hupruntta eolgarac.

Lá dóib ó Coill Meadóin agus riartéata so teann agus imteacú ar éigin aca, do b’é lá fá mó an t-arm námao do éonncadar maí ’na ndiair. Tápla do mac Eóin Múirdeórdaig agus dá muinntir a beir ran ríraí an lá agus an maigeari riniréil as rearm a porra féin ar don riú agus éorid do gnáct as a námao do éongbáil oirta. Do bí don maicac arianta riom éac as teacú irteacú do

* inor, Téx.

fíor ionnta ionnup nac teangmað béal áta nó abaimn
 juú nac cuirfeað an marcad rin buarópeað móp ionnta
 ašur ðar le a muinntir ašur leir féin sup b'é aon lám
 feaðma na hálban é (Coirnilar do b'ainm ašur do
 b'oiris dó).* Tus ré a trí nó ceatair do na heaðaib
 bašáirde díob an lá rin. Do ví Dongur mac Ailín Duib
 ar deirfeað a curdeaðta féin ar muin eic san pillín san
 diallað ašur sunna fáða tparða 'na uet ar a béalaid ;
 ní do muin eic fá gnað leir congnað do déanað aet dá
 coir. Dar leir sup mótuig an marcad aš déanað uair
 nó dó air. Uair d'uairib dá dtáinic i ndiarð Dongur tus
 Dongur an cor pe lári ašur do léig a eac féin uarð, do
 cuir a sunna ar éloic so haclam ašur do loirg an
 t-upcár ašur do tuit fear an tparšáin deirg fð coraid
 a eic le a ršarbaið rriól ašur le' lárdaib airtio. Tus a
 muinntir šáir móp dá éaoineað ; do faobuigeað é ašur
 fásbdað ann rin, ašur ní táinig an námaio ní buð dána
 ná rin orca an lá rin ná an lá 'na díarð. Do báðar ar
 an orpušað rin a trí déas ná ceitir déas do laoitib
 san ruaimnear ar bioð aet ruais do gnað orca, Muntpór
 aš déanað dícill gliocar d'féacain an b'féarfað an
 t-aim móp do ví 'na díarð do ršicúšað ar bapamail
 so ršaoileað cuir díob uacá i ndóig so b'féarfað blár
 do tabairt díob, šróeað do ví na raišioinií dá ršicúšað
 le díc bíð ašur coralta. Ar deaet i nšar do éill
 šaíðbe díob ar ruðal orðce do šabðar campa ašur
 longšporc ran ionað rin. Moc na maíone ar n-a mápac
 créað do-éioir aet an t-aim móp, eioir marcrluaš ašur
 coirpóte. Ir é ní do ví ann sup b'éigean d'aim an ríogš
 an campa d'fásbáil san feóil san arán do éaitaí, má
 ví ré aca, ašur gléar tparða nó teicéð do éur orca. Ar
 dtarriainš na šcuirdeact, do éuðar a n-uairle ašur a

* *aliter* (féað buð ainm dó Coirnilar.)

n-oirisig 1 scomairle cia aca do-ghéanairéir bláir do
 tabairt ná an iátréir. Do iairi Muntíór an éir do
 léigean faoi bheiteamhar na raiḡoiréir aḡur an airm
 uile. Ir é ní adubairt an rluas uile d'airéarḡ domḡir
 sup b'feairi bláir do tabairt ar m'éad a cunnatubairt ná
 ruais do beir oiréa do ló aḡur d'oiréce do ḡnát. Cuirear
 Muntíór triompardoir d'ionnraige an airm mór le
 rḡéala so b'raigóir macairle do congubáil iú. Mar do
 éuala an móirfluas pin, buó mór a meanma, ionnup sup
 léigeadar ḡáiréa móra doibhir aḡur lúḡáirle ór áiré
 arca. Do cóirigead 1 n-easair aḡur 1 n-oiruḡad iad :
 Do cuiread trí míle do luét pícead aḡur mórḡad ar a
 mbéalaib ar trí rḡonnraib aḡur do táirigead don míle
 déas fear 'na mbataillénaib ar a cúl pin, aḡur dar leat
 buó cuairé an obair do beaḡán buiréne aḡair do tabairt
 oiréa 'mán am pin. Do cóirigead cat corantac cuairé-
 éiréadac ḡlan-airmac ḡairéad aḡur ir é a n-uirir
 ceirle míle coiréde aḡur cúis céad marcad. Ir é inneall
 do cuireadar oiréa corlomoét aḡur a léinte 1 nḡabal
 ḡac don aca aḡur léinte ḡeala ar uacair eairiad a
 marcfluas.

Do ḡluairéadar na foirne fearaimla fearḡ-airéadac pin
 1 n-aḡair mórḡad aḡur móir-ḡuinad bádar le n-a n-uét
 ran uair pin. Do éionnraim an trior le toḡa rairiménte
 do ḡairéalaib éiréannac aḡur Albana do bí tiúnta
 ar lámác aḡur teagmha ar trior aḡur máiréoir lácannám
 rumpa aḡur Alarḡair mac Colla 'ḡá nḡearad. Do bí
 dá rairiménte oile le rairir do tabairt d'Alarḡair aḡur
 don buiré do cuairé ríor ar dúr .i. rairiménte mhe
 ḡiolla Eoin aḡur rairiménte Dóinnall mhe Eoin
 m'uiréoiréad, acé do b'foirḡe do trior do tabairt Clann
 ḡiolla Eoin do taob a n-oiruigéte ná Clann Raḡnall
 aḡur do bí do éar na triora ar máiréoir lácannám
 sup rḡairt Alarḡair mac Colla so beiréad rairir.

Tápla eáil feideamhair pan uair rin eirir Domhnall mac Eoin Múrdeórdaigh aSur Domhnall mac Eadain óis iMhe Siolla Eoin um tópac dul ríor, siroeo gearrair Clann Raghnaill an trlige tar brágaro Clainne Siolla Eoin aSur do ionnruis na rsonnparoe ar a raba an námaro Domhnall mac Eoin Múrdeórdaigh ie n-a muinntir aSur páorais Caoe Mac Spioisoir aSur a muinntir i n-aon perorimeint aSur Clann Raghnaill. Tugao an t-aralt d'aoimreim le haim ractmar Rios breatan pan uair rin aSur ir é an mac rin Eoin Múrdeórdaigh céao duine do léim rsonnra na námaro díob aSur a muinntir 'na díaró. Do cuirao 'na ruais máoma imearS an trluais móir do bí ie n-a scúl iao aSur do leanadair eac so dian tópacetac iao aSur do bhir ar an rluas móir uile so rabadair feao an laoi i ruais oíca dá leadairet aSur dá lán-corpSair aSur ar sciochnuSao ar scuir an blair do sabadair campa in Hamaltún aSur táimic eoépacá an éairléin móir ó Dún Éoin éuca aSur do rtríoc Alba uile dóib.

Do geibinn mórlán ie n-a rshiobao do rsealair ar shóiróib na haimprie dá scuirpinn iomam é, acé ir é tug oim an oíreo ro féin do rshiobao, mar do connairc mé san iomráo ar bioe ar Sáoirealair as an rshiobnóirib atá as teacé ar shóiróib na haimprie, an muinntir do pinne an treirbir uile.

Iomtúra illaireoir illunríor do gluar aSur euid dá aim leir ar rligró dul so Sasraim do tabairt peilir don ríS aSur é i n-éigean as Sasranaeair, aSur do bhirao as Filippac air aSur níor féao fupracé do tabairt don ríS.

Táimic Alardair mac Colla ó éampa Hamaltún so Cinnríe aSur do glan dó féin i aSur do fósair airte Clann iMeis Duibne. Do tóSair Dún Ádairtais mar táingean. Táimic Domhnall mac Eoin Múrdeórdaigh ón

campa rin namaltún dā tīr fēin ašur do bī Muntīōr
 aš teacēt ōn bīpēad [rin] filippāc ran taob̄ a tūarō ašur
 ar mair aige do ūaomib. Ar an peol rin dōib̄ real
 d'aimpī: Muntīōr ran taob̄ tūarō d'Albain ašur
 Alarðair mac Colla i gCinntīre aš curi dīte ar Earri-
 ſaoirdeal ašur ar Cōmſall ašur ar na cūōcāib̄ ašur
 Eoin Mūrdeōrðac 'rna ſarib̄-cūōcāib̄ i tēannta pe
 tīāiſ. Do cūarō Eoin Mūrdeōrðac ašur a mac Domnall
 ſo hīle ašur a bpeacēt fēin leō ašur do fōſpāðar airte
 a paða do Cloinn Mleis Ūuibne innte.

Fān am rin tāimīſ lapla ðontpoma a hēipunn do
 Cīntīre d'fīor an aīm rin do bī aige fēin innte ašur
 do cūir fīor ar a paib̄ mar ðon pe Muntīōr ašur tānſaðar
 rin cūige ðon cēad iarpār. Tāimīſ ðe rin Muntīōr do
 ūul ar an pīōſacēt d'iarpār cōnſanta ar pīōſaib̄ ašur ar
 pīonnpaib̄ oile do cōnſnam le Rīſ Séarilur ašur ar
 bīllead̄ dō ōn turur rin do millead̄ ſo hearonōpāc
 le Comairle na hAlban leir na Coibineantairi é fēin
 ašur Maricōr Nunntlī ašur mōpān d'uarlib̄ oile do bī
 ar taob̄ an pīōſ.

Do cūpunnīſ curi mar̄ d'uarlib̄ Inpe ſall ſo hlapla
 ðontpoma, mar̄ tā, Clann ſiolla Eoin ašur Clann
 Raſnall. Do bāðar ar tī aīm do cūir ar cōir aīr i
 leit an pīōſ. San aimpī cēaðna tāmic oīpūſad̄ an
 pīōſ ſo hlapla ðontpoma rſaoilead̄ do léiſean ðon
 aīm, ōir do bī an pī ran am rin ar lām̄ aš ā nām̄oib̄ .i.
 pāplameint ſaſran ašur Alban d'ðon-lām̄ 'na aſarō.
 Do léiſ lapla ðontpoma rſaoilead̄ ðon aīm, ašur do
 cūarō fēin d'ēipunn.

Do an Alarðair mac Colla i gCinntīre ašur do-roīſn ō
 dāiſneac * innte ašur i nīle. Do fūr̄ na ſaoirōil oile
 do bī i leit an pīōſ i tīmceall a bpeapann fēin 'ſā
 reapaī ar nām̄arō.

* = do-pinne dāiſneac (dāiſean).

Tángar 'má gcuairt oíca fá 'deoró le haim mór Sir
 Dábad leipí agus ílhc Cailín. So Cinnéipe dóib san
 bpat o'fagáil ar a mbeit as teaét nó so pánghadar an
 leipí, áit ina pab Alaróarí agus a muinntir rghoilte
 ó n-a céile. Do cuipead ar a céile an cúirdeact rin
 Alaróarí. Do gabad Ragnall Óg mac Alaróarí íhc
 donghur agus do cuipead so báp i nInbeap Ághrác é
 tamall 'na díaró rin.

Do cuaró Alaróarí mac Colla so héinnn agus do
 marbad i gCnoc na nDor é agus mópán o'uarib oile do
 Cloinn Domnall pan gcat tug Muread Ó Bhuain dóib
 pan bliadna 1647.

Táimic an t-aim mór ro Dábad leipí agus ílhc
 Cailín leo so híle agus so Muile agus do rghíoc an
 uile duine dóib aét Eóin Múirdeórdaé 'na donar agus
 ar gab leip.

11.

CATÁL MAC MUIREADÓDAIS cecimic :

[do Domnall mac Eóin Múirdeórdaís ílhc Domnall.]

Cóir fáilte ie fear do rghéil,

A fíir [le'] dtángar ón tráig :

Sgéala liom ór íorál * uab,

Dá dtíorad m'uall ór cionn éais.

Dinne ná ceol crot do rghéal,

A gíolla san lot san leon :

Ataol mar oighán ór fíon,

Má'r comrád fíon do bál fí ro beol.

* íreal, MS.

† bí.

Rom-feirpre a n-éirteáct nem beo
 An rḡéal-rim le a ḡtáimis tú :
 'Do méaduig ceapc leam ḡac lá,
 Teann ó cá mo neapc a-nú.

Mo-ḡéanar do maáct im moáct
 'O'éirteáct méo bmaámaib ḡo beáct :
 Óo rḡéal ríó ní áḡmam áoré—
 Tríó anoáct caolam ḡo ceapc.

Fíúe leat do nuairóbeáct naoi,
 A buácaill ip ḡarḡa ḡné :
 Séala lepi ceanglaó mo élí,
 ḡḡéala ón tí lepi meámaó mé.

Domnall mac Com eúl na ḡelaó
 Rún do rḡeoir, a ḡarḡa ḡlan :
 Teáct tap éuan iomlán don fíoir
 Cion dá iompaó ip duál dam.

A teáct plán ḡo heapmaó óḡ
 Fáct rin dom meannam ap méat :
 Slac i ḡeaoim-lior epiam naé lúb,
 Áḡ rúo m'aoibniar ann ḡom' éas.

Dá féacaim ciaḡam ap túr
 'Do maḡail má ḡéabam ḡnár :
 Mé im léim ḡo' áarpeam ḡan épuar
 'S céim puar me m'aisneáó as ár.

Do-éim é 'ḡá forḡlaó rúl,
 An té lepi bponnaó mo bpióḡ :
 Do-nim tap muiḡ o'áicne uam
 [A ḡpuaró ḡairte o'fuil mar fíon.

Cféad naé n-aicinn a éúl ear
 'Do 'dúl pe' m'aine 'do m'ear ?
 S'rád t'hoim-m'gean m'ioḡna ó Rop,
 'Dop m'ionla 'doim-m'gnead 'n'ear.

Aicneodad féin b'uaḡra a beoil,
 'S an déad map n'éminn ar n'ém
 Naé nocta s'ó 'duilb'ir 'dúim,
 'S an t'ráil f'uilb'ir f'olta féim.

Aicm'gim fearó n-u'icair uaim
 An malaró s'ceirt s'cumta s'caoil :
 S'ioila f'aroir pé a n'oeacair 'd'pém,
 'S an taob' p'éró map eadail doil.

'Do aicneodaimn céim a cor
 S'ó haḡlam aḡ léim na uoir :
 'Do b'péas c'piorde na mbuad' mb'iar
 S'iar mo 'toile uam san f'ior.

Ua 'Domnaill mo m'epneac' m'oir,
 Mo f'eire comlainn pém éúl :
 Mo f'éad é dá n'ḡabam s'rád,
 Mo pé lán ir m'abail úr.

Mo b'ile buad'ra f'a m'ear ;
 Mo é'piorde-re an cuanna ear :
 Mac f'laḡa ar n'ár f'oilḡead' f'ior,
 Mo é'pior caḡa an boimn-ḡeal b'iar.

Ar n-u'pḡe tobair naé t'ráis ,
 Ar n-u'p'ra coḡaid' 'do élóó :
 f'ác ar m'ipe ['r] ar m'uirin f'aroir,
 Ar s'cuirm 'd'aroir 'ḡá m'be a hóir.

Mo élordeam, mo éaol-pleas éoir,
 Mo éoga éaordeal ir éall:
 Adá as cairgíó a pún muom,
 'S mo mionn rúl me' faicrim ann.

Sinn miam me dútcár as dpléim,
 Do-niam ar do dúctraét dóis:
 Mo neart ní ceitim ód-éim—
 Tríó do-geidim ceart ir cóir.

Cóir fáilte me fear do ríéil.

III.

Iomtúra Eoin Múroedóirais mic Dóinnail mic Ailín, tigeapna Éoinne Raénail, ar n-a éiréirín don uile dúine tar éir Muntóir asur mairéoir Huntli do éur éum báir asur ar mair beó do na hairliú do bí i leir an píos ar díreacó i gcóiréab eiana comaiséada, do bí reirean 'na donar as fanmáin amuis ón píosacé asur an t-iairma do mair don muinntir do bí i leir an píos ar otionól 'má éiceall. Do bí teacéaireacé le coméa do énat as teacé éurise ón píosacé dá atac um píte mu asur níor éab, acé do éur a mac Dóinnail so héirinn asur ar mair aise d'éireannéab asur éur dá éaoiné uairle Albanaéa leó asur do fan féin asur an éur eile don muinntir as rearam a dútcá.

Iomtúra Dóinnail do éluar ré a hlibirt ar fligearé éléarta do luing éallda do bí aise asur ar luing éada éaoréalaig i otiméall trí ééa do faigéuiréab ééanta éuléannaéa pan bliadain 1648. Ar rin dóib so Caol Muile,² so Colbannpáig asur so Caol Íle. Tápla long móir dóib ann asur do éabadair i pá n-a luéc do píol

eóina. Do glacadar long oile ran éuan. Ní fuairad éadail ar bioct innte. Do léigeadar uata í. Do feólpad go héinn. Rug rtoimh oíra ar an oipear, ionnup sup ršarad ó céile a n-áptaiš. Ráinic curd aca éuan na sCeall beas. Do éuaró Domhnall ašur ar lean sup ar tír ar éorpián áiró mheis siollasáin. Do léis uaró na háptaiš go hAlbain. Do gluar go hAcad Dá Čarad, áit ina dtárla seipearoon cáirdeamail dóib. Ar rin dóib go Cunntaoi an Čabáin, áit ina dtárla Filip Ó Raibill iú .i. tišearna na tíre rin ašur capa dóib-pean Do gluar ar rin go Muileann Cearr na Míre ašur do pásail a muinntir ar éačmaína ran baile rin ašur do gluar pé fém go Cill Čoinniš, baile ina maibe Comairle na hÉireann 'na ríre. Fuair pé oroušad é fém ašur a muinntir do dúl irtead i n-aim na Comairle fa éumanóa Simireil pporóon. Ir é rin aim ina maib Alaróar mac lairla dontrioma ašur ar maip d'Albanačail ašur d'Éireannačail do éuaró le hAlaróar mac Colla go héinn do Čloinn Domhnall ašur dá nōaoiniú muinntearóa. Ní maibe an pēorimeint-pe šan éuš éad dēas do toša dōme uairle innte. Domhnall mac Čóin Míreóaradš 'na liptenant coilneil innte, ašur donšur mac Alaróar tišearna na learišan Ceinntíriše 'na éad čairtín innte.

Seal ran aim rin [dóib] fá élu ašur fá onóir aš tabairt bailte móra amac ó na náinóib nó sup bup riad amac a haim an pporóinais go pušad oíra ran Čunntais Riabais. Do bí buróean móir d'Éireannačail do Čaománačail maille iú, ašur iad fá lučt eolup dóib ašur an uair pánšarar rin eolup a sepioč fém ašur fparóar coillead do bí i bpoirse dóib do čeiceadur ašur do pásar sup cad, ionnup go dtáinic an náinó 'na meariš irtead oíra sup cuiread ar a céile iad sup šabab Domhnall, tišearna Čloinne Rašnail, ašur donšur,

tiḡearna ḡlinne ḡarað. Do cuipeað ar láim do Cill
 Commis̃ iad. Do báðar rin real i bpríorún nó ḡo bfuair
 Marcóir, dontrioma rliḡe ar a bfuarḡlað. Ir luait̃e táimic
 mac mic Alarðair amac ná mac Eóin Múroéorðaisḡ aḡur
 do tríall mac mic Alarðair anonn ar fairḡḡe i nḡiair̃
 an ríog, aḡur do fáḡ Domnall ran príorún aḡur do bí
 real ann nó ḡo nḡeaðair̃ tuilleað aḡḡro dā fuarḡlað.
 ó Duitreap bucinḡeam .i. bean pórta Marcóir dontrioma.
 Do éuar̃o ré ar rin ḡo loé ḡarman. Do cuipeað long
 le Marcóir dontrioma leir̃ nó ḡur̃i éur̃i fá tír i ḡCaolap
 Stálaḡ i nḡibirt é aḡur donḡur mac mic Alarðair,
 tiḡearna na leaḡḡað, mar̃i don rḡur. Fá lúḡḡaḡeac̃ a
 éair̃oe fá n-a ḡeaḡt dā n-ionnraḡḡe. Tánḡaḡar̃ a ḡaoine
 uair̃le ḡo ḡroo 'na ḡiair̃ ar lunnḡ do ḡabḡar̃ ar an
 oir̃ear̃ éireannaḡ. Dob' iad na ḡaoine rin do éuar̃o
 leir̃ d'Éirinn .i. Múreac̃ mac Mic Néill ḡarḡaisḡ, ḡuine
 móir̃ mar̃eac̃ aḡur é tréḡḡeac̃ ḡeaḡ-ḡabair̃ta ruar̃,
 Alarðair̃ mac Eoin mic Ailín 'na buac̃aill (?) óḡ, *
 Domnall ḡorm mac Ailín, Domnall Ruac̃ mac Domnall
 meic loctunñ m̃ic Múipeaðaisḡ, Eóin mac Domnall
 faḡlaḡ m̃eis̃ beaḡað, donḡur mac Alarðair̃ m̃ic ḡoḡr̃aíar̃.
 Táimic Eóin mac ḡuam̃ m̃eis̃ Múipeaðaisḡ aḡur cur̃o
 oile do na ḡaoimib̃ ar rliḡro eile ḡóib̃ féin.

Ar ḡteaḡt do Domnall ón tur̃ur rin do éair̃ a ḡair̃i
 aḡur é féin a n-air̃ir̃i aḡ rearaḡ̃ a nḡúḡca nó ḡo bfuair̃
 r̃iað r̃ioḡc̃áin ón r̃ioḡaḡt. ḡroeað, do bí air̃briac̃a aḡ a
 n-eair̃c̃air̃oib̃ aḡ fáir̃ oir̃ta reað na haimr̃ie rin, ḡur̃
 fáḡaib̃ fá leaḡtriom do ḡnāḡ iad féin aḡur a r̃lioḡt 'na
 nḡiair̃o.

Anno Domini 1670 an buaḡna do ḡearḡa Eoin
 Múroéor̃oac̃ i nÉir̃ḡaisḡ i nḡibirt aḡur do cuipeað a
 cor̃p i ḡToḡ Mór̃, ar bfaḡbáil a m̃ic, .i. Domnall,

* buaillos = bfuaitleos ?

ašur tpuúri inſean, .i. Mór, baintiſearna Còla ;
 Caitríona, baintiſearna Barmais ; ašur Anna, baintiſ-
 earna Beinne Baſla. Doimnall mac Eoin Múreóroaig,
 ré bliadna déas eirí bár a ašar ašur à bár. Do éat
 ré na ré bliadna déas rin ré ſnóiríó píoctána, real aš
 feiteam cúirte lán do éion ašur o'onóirí tpe feabap a
 béap ašur a deaš-iomcuirí ašur real oile aš baile ré
 díol ambríac. Do éaš i ſCannaiš ran bliadna 1686
 an bliadain éadna tearoa an dapa Rí Séarlu. Do
 cuiríeao corpr an Doimnall-re i oToš Mór i n-aon leabao
 re a ašar, ar bpašbáil deire mac ašur tpuúri inſean
 'na díaró .i. Ailín an tiſearna ašur Raſnall Mór,
 ašur Seonóro ašur Máire na hinſeana. Mór, inſean
 Eóin mhic Leóro, a mášar ; ašur Mór, inſean Ruaróríog
 mhóir, mášar a n-ašar .i. Doimnall. Pá móir an tpuime
 ašur an t-uróubao do cuirí bár an deig-ſirí-re ar Innpíó
 Šall amail éairbéntar 'na marbnao :

IV.

marbnao doimnall mic eóin múreóroaig
 o'éaš ran bliadain 1686.

mall mac múreaoaig ccc.

I.

Deiríeao o'aoibneap Innpí Šall
 Éaš aoim-ſirí an loſſao lom :
 Toſac cumao ſrío eao ann
 Dubao nac [ſann] feao na bſonn.

II.

Ó bár ſéinníó ſola Cuinn
 Ní ſuil cſoíóe ſan éneíó o'cinn :
 Šan anáir ó éac don éloinn
 Šoipíó ſo bpaé ſabáil a nſíll.

III.

Mac Eóin m'úirdeórdaig m'óir m'ir,
 Siorta a ré ir zéar rom zuin :
 Trias mo coirz i nveorò an fìr—
 'Do loirz rim m'feoil ašur m'fuit.

IV.

Noča n-facar don mar é
 Ar šarodæt, ar šloime a šné :
 Ar fèile, ar feabur um ní
 'S péirde ar ní (mo éireac !) ran éiré.

V.

An-altia é ir orde ar ršol,
 Ar n-antrom, a 'Úé, a 'úul :
 'Do zéar a šaošal mo šearò,
 Cearò aèt bearò baošail 'nar mbun.

VI.

Leonian é ar šairze a šníom,
 Aèt naé taròlarò ní burò nár :
 Fear ceann aš peolarò na ríorò,
 M'annra 'óion 'deoriarò ir 'dám.

VII.

Leon ar mo éporde 'šá éarí,
 'Deoriarò ir duime šan ní :
 Mire ar buile, zé be mé,
 A 'Úé, 'mam puipe 'r 'mam ní.

VIII.

Meap a meanna ar šort šliarò,
 Ceann peardna šan eiteac n-šig :
 Lám nár ear ran comlann éruarò
 Domnall šo mbuarò 'na bair bán.

IX.

Ari ioncáib mo-óáinne a míoš
 Apm o'iomcúir ón uairi do doim,
 Buró fearlaic ari fuaic na mbliáir
 Laoic marí mo shiáó fearmáic raorí.

X.

Comnte buró bpaire 'r shac bliáir
 Buró poiribe a tairre le tmuas:
 As ro an cpoirde buró ceapic shiáó
 'Na loighe ari láir fearic na ruaró.

XI.

Eo reile 'r an bmaóán bpar
 Ir deirleadó na míoš ó Ror:
 So an tír-re tiarí na ngeann nglar
 Mo sheall ar ir cian do clor.

XII.

Ón cóirp-ra cuirleadó i n-uais
 Ir boét m'fuirleadó ari bioét bán:
 Naic féasaim supí leam a luaró
 Ceann na rluasg dá nroéanam uán.

XIII.

Iomóda fearí i nliúiric fínn
 Agus bean i mbuile bpióin
 Má tmuat do éleic irin émaró,
 Shíat na bpiarí náir teic ó tóirí.

XIV.

Níor bac Domnall díom me' dul
 Ní miam do máoiróirínn marí móó:
 I mbeirín baogail ní bíaró leam
 Mo shuan sheal náir éomáin cpoó.

Deirleadó o'doirbneap Innpí Sall.

V.

na tigearnaíde bí i scomhairsir leis an
uigear (i. le mál mac mhíreadóis).

É féin dá n-áireamh.

Cuirfeadh ann ro ríor duit, a léigíteoir, sáde don atá
i dtigearnaídean pan aimpíre ar ríocht Eoin mhic Donguir
Óis re' n-abairtí Mac Domhnall agus Mórnaoi na
nOileán agus Rí Fionn-Shall.

Síodh Ragnall céad-mac Eoin, marí adubhámar
iomhne, Tigearnaíde Clomne Ragnall.

Ailín mac Domhnall mhic Eoin mhíreadóis mhic
Domhnall mhic Ailín mhic Eoin mhíreadóis mhic Alaróir
mhic Ailín mhic Ruaróir mhic Ailín ó' n-abairtí Síol Ailín
mhic Ragnall ó' páirtearí Clann Ragnall mhic Eoin mhic
Donguir Óis.

TIGEARNNA SLIMNE SARAD.

Alaróir mac Ragnall mhic Domhnall Shuinn mhic
Domhnall mhic Donguir mhic Alaróir mhic Eoin mhic
Alaróir mhic Domhnall (ó' n-ábairtí Síol Domhnall)
mhic Ragnall mhic Eoin mhic Donguir Óis.

TIGEARNNA MÓIRÓIN.

Ailín mac Ailín mhic Ailín mhíre mhic Alaróir mhic
Ailín mhíre mhic Dubháil mhic Ragnall Bám mhic Ailín
mhic Ruaróir mhic Ailín mhic Ragnall mhic Eoin mhic Donguir
Óis.

TIGEARNNA BINNE BASHLA.

Domhnall Shuinn mac Ragnall Óis mhic Ragnall mhic
Ailín mhic Eoin mhíreadóis mhic Alaróir mhic Ailín
mhic Ruaróir.

Ní fuil do flioét fearóda agham i n-a cúir ríor ar
flioét Domnáill a hÍle agh a bfuil tigeaímar aét

Siop Domnáill mac Domnáill míe Sír Séamuir míe
Domnáill Shuim Óis míe Siolla-Earbuig míe Domnáill
Shuim Ságranaig míe Domnáill Shuim do marbhad má
Oileán Donnáin míe Domnáill Shuamaig míe Domnáill
Shallaig míe Húirtíun (ó' páitear Síol Húirtíun) míe
Alaróair a hÍle míe Domnáill a hÍle .i. céad Iarla Roir
do Cloinn Domnáill míe Eoin míe Donguir Óis.

MARCÓS AONTROMA :

.i. Rašnall Ós mac Rašnall Ariannaig míe Somairle
Buirde míe Alaróair míe Eoin Catánaig míe Eoin míe
Domnáill Ballaig míe Eoin Mór míe Eoin míe Donguir
Óis ; aghur mac a dearbhrádaí 'na oisre anoir ar an
Ílarcór, .i. Rašnall Ós mac Alaróair míe Rašnall.

Ní faicim do flioét agh a bfuil inníe dáir sein ó
Eoin Mór aét Iarla Aontroma aghur tigeaíma na Learsan
Ceinntíuge ar flioét Rašnall Báin míe Eoin Mór,
tigeaíma na bPíngíngead i gCinntípe, ar flioét Donguir
Íuig míe Eoin Catánaig.

! síol leoro aghus síol tormóro.

Toimóro Ós mac Eoin míe Eoin míe (.i. Ruaróirí Mór)
míe Toimóro míe Alaróair míe Uilliam míe Eoin míe
Uilliam míe Siolla-Colum míe Toimóro ó' páitear Síol
Toimóro míe leoro ó' páitear Síol leoro, mar tá, Mac
leoro leoróir aghur Mac leoro na hEapad.

Do b'eolac dúinn cúigeaí mac an Ruaróirí Mór rin
.i. Eoin an tigeaíma aghur Ruaróirí aghur Toimóro, Uilliam
aghur Domnáill. Iribéal ingean Domnáill míe Donguir
do mádaí dea .i. Tigeaíma an tSpóim aghur Shinne
Sapad.

niall mór mac muirtheadais cct.

do Ruaróirí mór mac leoro.

I.

Sé noirdce dām-ra ran dūn—

Níor b'é an coinnme fallra fuar :

Cuirim líonmhar 'sá nibe a hór—

Fion-bhuig mór ir líonmhar pluas.

II.

Teaghlac an tige ar sac taobh,

Fá ní an fine meadórac mór :

Ferroe ruaimnear iata an píos

Lion cata i n-uaisnear fá ol.

III.

Sáir na scláirreac 'r na scuac dtrom,

As nac gnátaac fuat ná reall :

Sáir na mblerde bpleargac bfionn ;

Lionn meargac ir teme teann.

IV.

Ri ó' n-olbuir aighead úr,

Congbair a caropeam sac eliar :

'Na píos-bhuig ní hairling ol

Dá plós líonmhar fairring fial.

V.

Pice meirge linn sac laoi—

Nochar leirge linn nó lé :

Piú i neart ár mbeatair do ví

Ceatair, a trí, a reacr le ré.

Sé.

III. Sinnreapúadé ir Ṣaol Alarṑaíṑ míc Colla.

[Sliocé leabhaíṑ Dúibé Clainne Raṑnaill.]

Colla míc Alarṑaíṑ míc Eoin Cātánaíṑ aṑur Ṣiolla-
Earbuis 'na míc aise ro aṑur ingean míc Uiblin fá
mátaíṑ dó. Do míc aṑ Ṣiolla-Earbuis .i. Colla; tṑúṑ
mac aṑ Colla eiríṑ é aṑur ingean Raṑnaill míc Séamuir
.i. Ṣiolla-Earbuis aṑur Raṑnaill aṑur Alarṑaíṑ; do
tarpán an t-Alarṑaíṑ roim é féim go héifeadéac lá Bun
Dóṑaíṑ aṑíṑ le comṑion Ríóṑ Séaṑuir go hAlbain.

Raṑnaill Arannaé míc Somairle míc Alarṑaíṑ míc
Eoin Cātánaíṑ do fuair ceannar íleadéa Eoin míoṑi .i.
Iarla Aontṑoma. Do ṑab cóṑi aṑ a dútaíṑ ó Ríṑ Séamuir
an reirnéadó ó Bun Banna go Corṑáin Lataṑna, *obit*
1636, et sepultus Mergia.;

Alarṑaíṑ mac Somairle ba dúine epóda leoganta an
ṑairṑeacé roim, go háirṑéte i n-aṑaró Saṑpanacé aṑur
Clainne Uiblin. Do éuaró do éungnaíṑ le hmgim
dearṑpátaṑ a aṑaṑi .i. ingim Dúibé Séamuir, an bean do
bí aṑ Ó Domnaill .i. Adó míc Maṑnuir i n-aṑaró
Saṑpanacé aṑur do éuit fé le Cairṑín Maṑmél le hamur
oróce aṑur do beanaó a ceann de aṑ épannóis Abaíṑ
Loéa Iapáim, aṑur do cuiréad go Baile Áta Cliaé an
ceann aṑur do cuiréad a cóṑp i manṑṑaíṑ Beirṑ. Amail
adéiríṑ Uṑuan Ó Ṣnííṑ :

I.

Míonn rúl Éiréann i n-Át Cliaé—

Mo ṑráó don béil-deaṑis náṑi báot :

Ceann go ríoró-ṑnuadó céim óṑ cáé ;

A ṑnáé féim 'ṑá míon-ṑnuadó máot.

II.

Do bí d'airde i n-ua na hConn—
 Rí díob Cairbre na hCuac reang
 'Sá raibé ceart éalair na b'fionn—
 Ór cionn éalig Sur éleact a ceann.

III.

A beiré san fíor níor b'áil leir—
 A hnat Sur a-muig a-noir
 'Sá céib mion-maoit élann-úir éar,
 'Sá mall-fúil glair híos-laoidé poir.

IV.

An mian buó hnat don seal donn
 Amuig i n-áit Cliait 'Sá cionn :
 Dob' é mian a mialac reang
 San ceann d'palaic don fial fionn.

V.

Ceann an fábra d'orais d'áit
 Re fparais hárba, re haidé :
 Ciall mo mí-mheanna ór cionn éalé
 Mionn bláit an mín-eapla maoit.

VI.

Fulang pneacta 'Sá fóit fíar
 Do éleactaó dá éiré mar pmual :
 Doim-ceann dob' oirdeapica hníom—
 Sion fmaoidé-ceann oisheanta fíar.

VII.

Ceann i n-airde ar fíograib éroinn,
 A airde ní hiongnad linn :
 Díol a tosta i hcataoir éuinn
 Níor tuil tacaoir éromta einn.

VIII.

Uim éeann ngeal i fíacaid úir
 'Sá mbian-šad tear ašur tuaid
 Mimic brian-eoin ar fud n-áig
 So otus dáib glam-feoil a špuaró.

IX.

Ceann i Colla 'Sá nšat seall
 'Dob' fáit do a éopa ór a šeionn
 Šur v'ainib dóib v'uarle ann
 Uarle Šall Šur éoir fán šeionn.

X.

M'ionnaine le naðbard páoir
 M'ionnmair le Šallaib 'na špuaró :
 A fíod buró coill daš-faršaró dúinn
 Le rúil moill Alarðair uaim.

XI.

Šnúr náir šo nðeao ríom-šlan reang
 Šgeal iongnaró le cáe ón éionn :
 Coill comhéada érice Šall
 Fóigéaga a élann érice éríonn.

XII.

Šeall ón rór aš Šnúr a špuaró,
 An ceann bór mar do bí plán :
 Šan éleit do bí-rean 'r do biað ;
 A beit riam íreal níor v'ál.*

XIII.

Atá uaim i n-aol-múir Šall

Mo ceann dá éadóm-cúl éadé b'fionn :

B'fáige nem b'feit-pe 'na s'ceann

Ceann an méic-pe Máire ar muinn.

Muinn rúl Éireann i nÁt Cliaé.

Do éir an laoró-pe d'fíacáib ar Šalluib ceann
Alaróman do tabairt amhar.

[Ba col ceatíar d'atáir Alaróair míc Colla an
t-Alaróair ro.]

* * * * *

Cúigeair mac do bí aš Alaróair míc Eom Catánais i
n-éagair Dóimnail Vallais do bí dall. Tmúir díob
ro do dul pluas móir d'Éirinn .i. Séamur ašur Aongur
Uaibíreac ašur Somáile, so n'oeajnaó longpóit leo i
nŠleann Seirš 'rha Šlunnib. Ó Néill .i. Seadán mac
Cuinn Baccas míc Cuinn míc Éimí míc Eogáin do tabairt
amhar longpóit oíra ašur Aongur Uaibíreac do mairbáó
ann. Séamur do šabáil buailte ann ašur do éas i
nDún Šeanaínn ašur do cuiread i n-Áro mlaéa.
Somáile, ar mbeit fáda ar lámh d'ó, do léigead ar é,
ašur do pór Máire, m'gean Cuinn Baccas.

Colla míc Alaróair míc Eom Catánais, an t'hear mac
fá reime díob, do ruš an Rúta ar lámhaib Clomne Uiblin.
Do éas i nDún Libre, ašur dá éir rin do šab Somáile an
Rúta.

IV. MOLAD SIMEAR AGUS SAOL ALARDAR MHC COLLA.

Ó héanna do rinne ro d'eoin a hÍle.

[Sliocht leabair Duid Clomne Ragnall.]

I.

Ceannar Saordeal do Clainn Colla—

Cóir a fósra:

Síod arís 'na scataib céadna,

flata fórla.

II.

Ceannar Éireann agus Alban

An fúinn sruanais

Atá as an tseim fúilis faobhuais—

Cuirro claidaró.

III.

Fuar ceannar na haicme uile

Eoin a hÍle:

Fuar Alardar flat na péile

Rat na ríge.

IV.

Domnall, Eoin agus dá longur

'Nán fial faoilro:

Ceatrar do bean mar do ríogair

'S dáir siall Saorón.

V.

Domnall ip Ragnall don ríogruar
 Riam nár tuḡad :
 Somairle nár meall a molad
 Ceann na ṡeuparó.

VI.

Ceatpar ó Somairle rúl-ḡorm
 Suar ḡo Suibne :
 Ceatpar rin nár b'fóill * n-innne—
 Cóir a ṡeunnne.

VII.

Seirpar ó Suibne—ríom ractmar—
 ḡo Ríḡ Colla :
 Ríon aca fá bpuacaid banna
 A cuacaid corra.

VIII.

Dá n-áimhinn a tóaimis uime
 D'uaruib ṡaordeal,
 Béim ar én-ḡlúim uaró ḡo n-ádam
 Ní fuair dom-ḡear.

IX.

As ro tpear do ḡmealac ṡaordeal,
 Mar do ḡeallar :
 An tpeam-ra rir nár cóir coimear,
 'S dár cóir ceannar.

TAGRA.

Dob' é Eoin a hÍle reo céad-móimíadar i nre ṡall ;
 d'éas ré tuairim 'r an bliadain 1386. 'Sé donḡur Óḡ
 Mac Domnall dob' aṡair dó, aḡur uaró rin mar an
 ṡcéadna do ríoluis ḡlann Domnall don troma ar díob
 Alaruidi mac Colla.

* nac fóill, R.C.

V. molað míc Dóinnail.

File éigin no éan.

[Siuéct leabair Deirg Cloinne Raġnail.]

I.

Píor mo molað : ar m'ac Dóinnail,
Cup le' sceaŋslaim : cup s'ac comlainn.

II.

Cporðe leomam : lám nár tuġað.
Suaire s'aoirdeal : aoin-pear ulað.

III.

[Aoin-pear ulað] : tát na b'pobal.
Ror's le' ruġað : cor's na s'coġað.

IV.

S'pian na n'saoirdeal : s'núir i' C'olla;
Fa b'ruac' banna : luac' a' long'a.

V.

Cuilén comparð : cor'sear foġla.
Cporðe cunnla : bile banb'a.

VI.

Tír 'na teannail : deir's 'na ðeaġað.
A beairt bunarð : teaéct so Teannair.

VII.

Meap'sað m'róe : oncú íle.
P'péim na péile : t'péan s'ac t'p'e.

VIII.

Níor éar aoin-pear : nó d'ám d'oilis
C'paoð f'ial oim's : ó f'iað n-Oilis.

IX.

Níor f'ár uime : aéct p'ioġna ip' p'ioġa—
F'ungle f'ioira : píor mo molað.

VI. beagán Sgéalaíóeaácta ar Alarḡairi mac Colla.

Reac̃rannaá a. Glarba beag mac Siolla míurte d'innir.

I. Suipeáir Alarḡairi.

Bá ¹ Colla Dub ann aḡur bá mac aige an ² maḡ Alarḡairi mac Colla air aḡur fuaíir a máḡairi báir aḡur pór a áḡairi aḡíir aḡur áa maḡ i ³ (.i. a máḡairi céile ⁴) maíḡ dó aḡur bíod é ⁵ a' dui a luíge má tuitim ⁶ na hoíóce. Aḡ an fuaíir maáá ir le n-a fuaíir aḡur deirḡeá d'í go móir :

“Eíurḡ, a Alarḡairi, ir glac do fuaíir.”

Deirḡeá eirḡan : “Goíóce tá 'nn ?”

Deirḡeá ir go beag : “feoil do con céir.⁷”

Deirḡeá eirḡan : “Áa glac mí féim.⁸”

Deirḡeá ir : “Tá ⁹ é bláḡ.”

Deirḡeá eirḡan aḡíir : “Caḡ aḡá.¹⁰”

Annir deirḡeá ir go móir annir, dóir ir go scluineá a áḡairi i 'gá áir ar a áir : “Eíurḡ ! Eíurḡ !”

[D'fógluim Glarba beag an rḡéilín rin ó Albaná, ar áuma go maíḡ “glac” aige ann i n-ioná “glac” aḡá aḡ na Reac̃rannaáib ; mar rin do maíḡ eile leir .i. “caḡ aḡá,” gí.]

II. An Oíóce ionḡantaá.

Bá Alarḡairi aḡ an doir. Dubairḡ a áḡairi leir :

“Goíóce an reóir oíóce aḡá ann anoá ?”

“Tá,” airr Alarḡairi, “oíóce réabogá, póbogá maíḡogá, géalaíge, gan áir, gan uirḡe.”

“Tá oíóce ionḡantaá ann,” airr' an áḡairi.

¹.i. bí. ².i. a. ³.i. rí. ⁴.i. a leaímaíair. ⁵.i. ré. ⁶ nó le tuitim. ⁷“céir.” ⁸“héir.” ⁹Tá (i Raclann). ¹⁰Caḡ aḡá (Raclann) .i. má tá.

“Can fuit nar¹¹ ionḡantaisge ná molt m'atara bit¹²
'ḡá úrároeaéaó¹³ aḡur¹⁴ é 'na aineol¹⁴ óam-ra !”

Ó'aitniḡ a atari anhrin naé raó é a' faḡáil éirt.¹⁵

III. Coran an Tairb.

Cé b'ar bit, bá tairb móri rṫiceaé aḡ a atari aḡur
duḡairṫ a mátairi éile leir ḡo do¹⁶ iairi a atari ari
coran¹⁷ an tairb á taḡairṫ irteaé. Cuairó Alarṫari
amaé aḡur tairraimḡ é na coran ar an tairb aḡur éus
é irteaé 'uim toisge iao.

IV. Connéaó an Toisge.

Bá a atari rṫáiceil¹⁸ ḡo raó é com lároiri aḡur
cuairó é amaé aḡur ó'iairi é ari Alarṫari an toisḡ a
connéaó,¹⁹ éaḡal²⁰ ḡo oṫisgeaó roḡairṫean²¹ ionhruiḡe
an toisge, aḡur táimḡ é féin mri an doḡur, a' leisgean ari
féin ḡur roḡairṫ²² a bá ann, aḡur bá eirṫean a' puirṫeaó²³
irteaé an doḡur, aḡur fuairi Alarṫari cor ḡrára aḡur
put²⁴ é rrió an doḡur é aḡur cuiri é an trúil ar a atari.

[Ní dóca ḡo b'fuit cuma na ríḡunne ari na rḡéilínib
rin tuar, aóṫ cé éirioṫeaó don trṫanrḡéalarṫeaóṫ ?
Ní'l mnti aóṫ rḡéal.]

¹¹ narí iran ḡcanamaint (móim i-) .i. níor. ¹² .i. bit. ¹³ .i. úráro ¹⁴ “ana áinneon,” mairi duḡairṫar; duḡairṫ ḡlarba
beaḡ nári éus ré é. ¹⁵ “fair play.” ¹⁶ .i. ḡur. ¹⁷ .i. cora. ¹⁸ .i. rṫáiceamail (.i. bróamail, tóimṫeirṫaé, ríḡméaóaé).
¹⁹ “watchail.” ²⁰ o'eaḡla. ²¹ .i. roḡairṫ, ḡaóairṫe. ²² .i.
roḡairṫe, ḡaóairṫe. ²³ .i. tiomáimṫ. ²⁴ .i. cuiri.

VII. Ceól fá Alarðair mac Colla.

Ní haon iongnadó, ašur a raið de cáil ašur de clú ar Alarðair mac Colla fá n-a šníomairéaið šairse, šo bfuil trádét opéa i ponn eile den ealaðain. Do cuipeadó iadó, ní hé amáin i ršpibinn, áct i šceól com mair céadna.

Tá dá píora ceóil ašainn ar maréain šo oí an lá moiu šo bfuil olút-baint aca le hAlarðair. De řašar éašramail šac ceann aca .i. amrán ašur máirpéail. Rud eile, ní hi n-aon tír amáin do coimeádaó iadó. Ir iadó oileánaig Inre šall Alban do éomáin an t-amrán, ašur ir iadó Mumniš Contae Corcaige do céad-řořluim an máirpéail, ir dóca, ašur do coingib cuimne uiréi nó šur leaádaar ar řud na héireann i nó řa Mumáin ašur i šConnacéaið ar aon trlige.

Tuigimíó dá řud ar an méio řin, .i., (1) šur coim-dear ašur šur cuma ó'Alarðair 'na Albanac nó 'na éireannac —ba šaeóeal é ašur ba leóř do řin—ašur dá břiš řin šur řáš řé a lořš i šceól an dá tír den Tré-řóš šo mbioó baint aige leó araon ; (2) šur comřoinn dá céile Alba ašur éire inř an řšéal řo Alarðair (nó Alaroraim ar nóř na Mumán) ar cuma nac řéioř cunnřar iomlán a beir ašainn air ó tír amáin aca.

Cuřim řior annřo i n-ár noiaó ar buail umam de tuairřš ar an dá píora ceóil :

An tAmrán.

'Sí an máigóean Uaral řianngós Nic Tolmaig * do tářpéuiš “Alarðair 'mic ó-hó.” i mBarra (.i. oileán

* Journal of the Folk-Song Society, No. 16, p. 257 (amrán a 94),

u'Inpib Sall) 'reath fuair p' é. Aníuán de iomán na
 "luinneos" é, do iunneadh, b'féidir, le linn Alarodair
 féin a beith beo nó ríatáimín beas 'na díaró rin. Féad
 mar labhairteair ann ar marbhadh Éigearna Acharó na
 mBriac, ar lorgadh Glarcó, agus ar Obair-Deardain a
 beith d'á éireadh, agus sup "móe" do éuala fear an
 aníuán eirde de na ríealaid rin .i. "Glarcó a beith as
 dul 'na lapaí."

Ó tábla go bfuil an Saeóilg bunaró ar caomharó as
 Inghin an Tolmaig 'ré iud do iunnear-ra annro aet
 véanam an Éireannaicair do éur ar an Albanaicair. Aet
 tuigíteair uaim naé fuil oirtead ip focail aetúigíte óm
 láim-re, mar naé deapna aet gramaoac (.i. nóf graiméir)
 na hÉireann do éur i n-ionadh gramaoaisge na hAlban.
 Ná tógair oim sup éomghear trí focail naé fuil
 coitcéann i nÉirinn, .i. "go n-eapbainn" (.i. go mbeadh
 rúil asam le, go mbeadh ionntaoib nó muinigin asam ar)—
 focail fíor-Sean-Saeóilge é reo naé féidir a fánuadh
 ar mbeadh a doire agus a fírinnege, an té do éurpóacádh
 Gluaiseanna an Stiaánaig, erbaid, no-m-erpimm, ip,
 má éailleanair-ne i bfuil é, ní mirdé é beith beo éall;
 "uir" (.i. bhuac), rin focail bíor go mion minic i ríeal-
 aitheact ar leabair láim; "ploc" (.i. toip, daip, fód),
 focail a tuigfeadh duine ar an scoibge, cé naé fuil ré
 ar bail i bfuil asainn, dom iúl féin.

'Sé iud do-ní an t-aníuán ro caipéim Alarodair do
 éirleabhadh dúinn.

An mÁirpéail.

Ip iomá ríeal ar "Máirpéail Alarodum." Seo mar
 do labair Smith i n-a rtair ar Connacé Corcaige: "Ta
 raóar ceoil ann atá an-airtead agus toga an eolair air
 ran Mumain ón ainm Máirpéail Alarodum—piéleairg
 fiaóain é do iunneadh i n-onóir an taoirg rin, agus é fá

airto-mear aS Saedcalaid go dtí an lá atá muid ann, go mbíonn dá feinm ar a bfeadaib go léir." Éirte fós le ndaineirleir Ó Spádaig inr an tAsra do cuir pé le "Tóruigeaóó Diarmuda agus Spáinne": "Tá cumhne ar cat Chúic na n-Or (nDor) do bárr púirt píobaireaóta, le n-ar siubail pluag Mhic Dornnail an lá úo. Tá toga an eoluir air i ndeisceart na hÉireann ón ainm Máirpeáil Alaropum .i. máirpeáil nó triall Alaróair nó Alexandair."

'Sé Éamonn Duncing * do cuir an port ro i rgsibinn. Deir pé ar l. ix de clár ainmneaca Déarla na bponn ir na bport sup ó píobaire i gCatair na Mart i gConnóac Muigeo i gConnacetaib a fuair pé é. Fágann roin sup nór píobaireaóta na gConnacetaó atá air fá mar atá pé annro 'n-ar ndiaró. Ní fíor dúinn ar rgsíobad nór na Mumán air fós suam.

Ór ní é sup cuir Duncing an máirpeáil reo i r-oirpeamaint don pianoforte le crónán uair féin, do mearar náir b'feairi dam suó do déanpáinn ná an crónán roin do consbáil annro, mar supab é an pianoforte, pé loót atá air, an gléar ceoil ir treire agus ir iomláine agus ir coitcínne ar bit.

Ar máó fá d'eoró 'na leit reo, supab é an gnár a bí suam ar bail tuirpeam nó caoinead ar an laó i ndeiscead an leabair ina mbíonn an tsair ar a beatairó. Ní fuaramar don tuirpeam ar Alaropom mac Colla ipna leabhair, i gcló ná i rgsibinn, aó cá fearr tuirpeam do bead ar a leitéro de taoirpeac "arim-dearg éact-míne" agus ar "a toga seirimainte do Saorócalaid Éireannac agus Albanaó do bí tiúnta ar lámhaó agus teagmha ar tporo" ná an máirpeáil reo 'n-ar ndiaró le n-ar érialladar cum cata an lá deirpeannac dá raogal .i. lá Chúic na nDor?

* The Ancient Music of Ireland, l. 83 den ceol féin agus fairnéir aige faoi ar ll. 91, 92 den éaint.

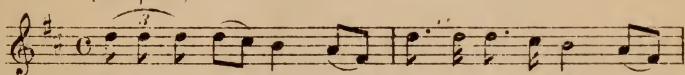
Α ΜΑΣΟΑΙΡ, ΜΙC, Ο-ΗΘ.

Βεαν Μιc Σιολλα-Εομ Τυαταναζ
το ζαβ ι η-οιλεαν βαρρια, ρα βλ. 1902.

Μοδ 2. a. b.* (բարձ 7 ոճա)

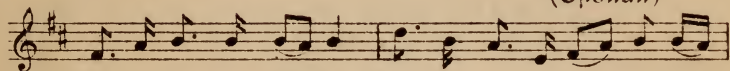
Տօ մարարձա արօ.

(Պիւրձս)

1. 'Ա-ար-ճար'նիc, Օ - հօ! Շօլլ-ա չար-ճա, Օ - հօ!

(Շրճնան)

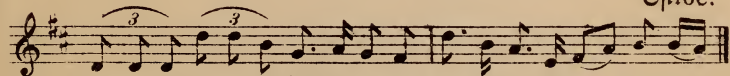
Ար յօ լանի չօ η-, Օ - հօ, Եարճան տար-աճ, տրօմ ւիւ-ւ.

(Լւիւնեօշ)

Շալ ւիւ-ւծ օ-հի, Շալ օ հօ թօ, Շալ ւիւ-ւծ օ-հաօ, Շալ օ հօ թօ

Շրիօc.

Շալ-աւ-օ, հաօ-թի օ, Շալ օ հօ թօ, հաօ ի օ հօ, տրօմ ւիւ-ւ.

* Ե. ան տրօմ յօ ցւիւրաճ ար ան ծրօմ թօ.

2. Ar do lánú go n—, Ó-hó!
 Eapbainn tapaó, Ó-hó!
 Mapbaó Tigearna, Ó-hó!
 Ácaró na mbreac leat, trom eile.
 Luinneog: Call eilí, 7pl.

3. Mapbaó Tigearna, Ó-hó!
 Ácaró na mbreac leat, Ó-hó!
 Naólacaó i n—, Ó-hó!
 Uir an loé' é, trom eile.
 Luinneog: Call eilí, 7pl.

4. Naólacaó i n—, Ó-hó!
 Uir an loé' é, Ó-hó!
 'S gē beag mé féin, Ó-hó!
 Buail mé ploc air, trom eile.
 Luinneog: Call eilí, 7pl.

5. 'S gē beag mé féin, Ó-hó!
 Buail mé ploc air, Ó-hó!
 Cuala mé indé, Ó-hó!
 Sgeal nár b'aic hom, trom eile.
 Luinneog: Call eilí, 7pl.

6. Cuala mé indé, Ó-hó!
 Sgeal nár b'aic hom, Ó-hó!
 Slarcú a beir, Ó-hó!
 'Dul 'na laraí, trom eile.
 Luinneog: Call eilí, 7pl.

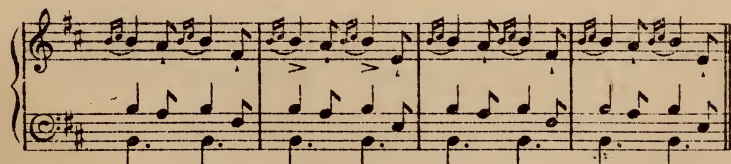
7. Slarcó a beir, Ó-hó!
 'Dul 'na laraí, Ó-hó!
 'S Obair-Deardain, Ó-hó!
 Í ndéiró cneacaó, trom eile.
 Luinneog: Call eilí, 7pl.

mărisea aladorum.

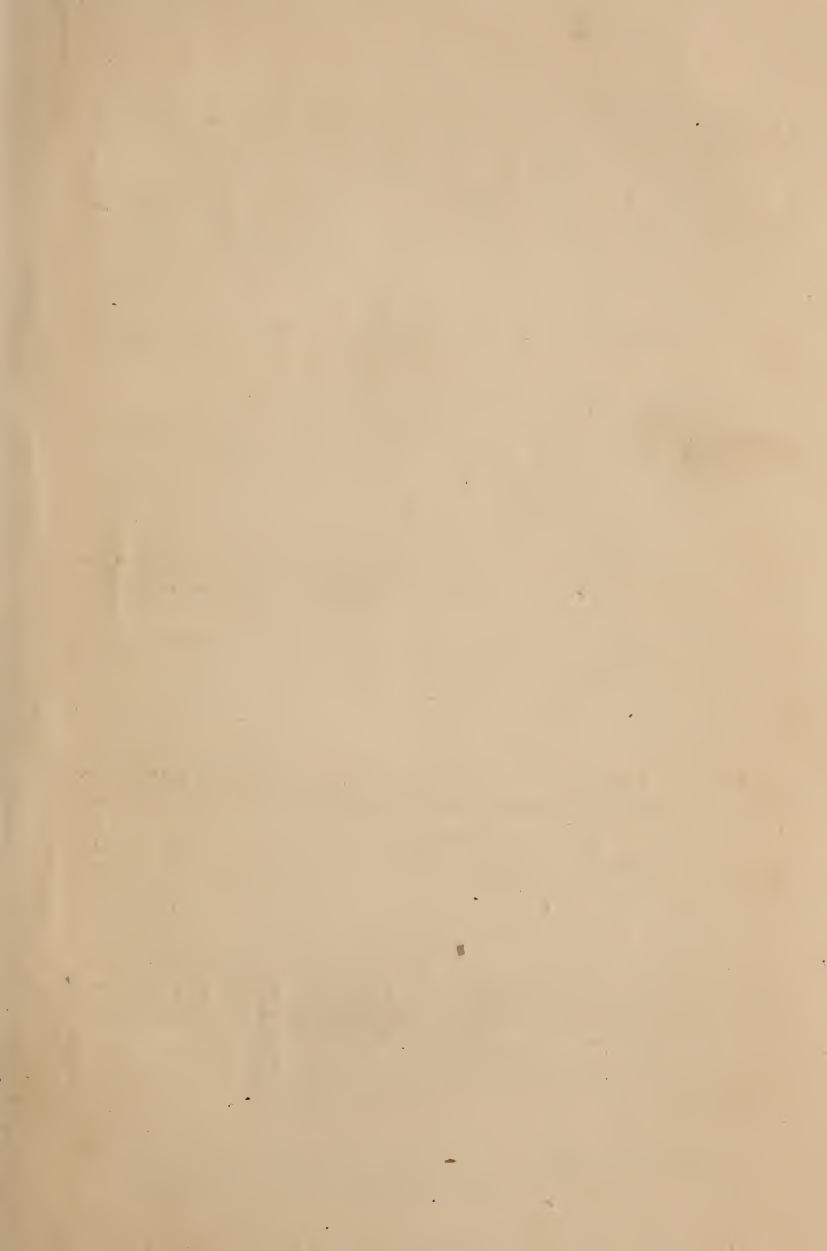
Ușor 7 ampiri dō anaiēno, aēt
a pād gur cunaō ē poim an mbl. 1647.

So hēargarō aigeanta.

Mael: ♩. = 120 — Cpoctān: 8 n-opolaiš.

FOCLOIR.

áball (now áball), *f.*, apple-tree; m'áball úr, my fresh apple-tree, is a term of endearment.

á beas, anything, any. [Very common in Rathlin].

áct ceana, however, howbeit.

áobannra, *f.*, advance.

áimbriac, an excessive or unjust debt; *npl.* -cá; *gpl.* -c.

áimib, *f.*, blemish, stain. [Suir b'áimib corrected from "gur bhainidh" of *Rel. Celt.*]

áirce, *f.*, height; ro bí o'á. i n-uá na gConn, the descendant of the Conns was so tall.

áim paobair, edged weapons, i.e. swords, etc.

áim teineas, firearms, i.e. guns, muskets, etc.

áite, *m.*, = áit, *f.*, place. [Cf. áitib, place (Rathlin and Oriel).]

áiteas, *m.*, speech, advice; o'á. áim-éir, unanimously.

áil, *f.*, disgrace? (cf. *dat.* áil, Wind.); desire, pleasure? (= áil, áill); *Rel. Celt.* has *uill*.

áaim = fanaim, I remain, stay; ro áim = o'fan, remained.

ánáir, metrical for onóir, honour.

án-áir, *m.*, great foster-father or fosterer.

ánam, *m.*, life; á n-ánam ro ábairt leó, that their lives would be spared.

áncomérom, disadvantage.

ánimain = fanmain, act of staying, remaining.

ánmoç, late.

ánmólac, *m.*, annals.

ánn 1 = 1, in; nárb'eolac ánn 1 o'áiréadib éine Cailín, was he not acquainted with the countries of Mac Cailín (Campbell).

á-nú = innú, to-day.

áol-múir, lime-whitened mansion.

áomaim, I assent; ro áom, he assented, wished and felt able to.

áro-geimriél, chief general, generalissimo.

áro-caoipeac, chief commander, general.

ármáil, *f.*, army; *gen.* -áite.

ároile = acéile, of each other.

árracra, mighty, manful, powerful.

árrannta, fierce, furious.

[árónta, cross, passionate, furious (Wat.); árrannta, cross, peevish, testy (Con.).]

ár = ráir, *m.*, act of growing.

árac, *m.*, act of requesting, praying (followed by um).

báuar = ro bíuar, they were; used relatively = which were, where ro bí (Sc. G. *bha*) is the present usage.

báuar, ro = ro bíuar, they were.

báuar, ro, *pers. impers. pass.* of áaim, I am.

baoi = ro bí, was.

bárua, *m.*, a garrison; *pl.* -áa; *gpl.* báru.

bata, *m.*, stick, staff, cudgel; ágabáil ro bata ár, beating . . . with a staff. [Rel. Celt. has bata here, but that is probably a scribal error].

- βαταλλέν, *m.*, battalion; *dpl.* -έναιβ. [The modern form should be βαταλλεάν.]
 βέας, *m.*, deed. [Sc. G. *beud*, hurt, injury, harm, mischief.]
 βέιμ, *f.*, reproach, stain.
 βιαν-ζαό = βιαν-ζατ, skin-piercing or stinging, pecking; 'ζά mb., pecking one another.
 βιορ-ούαρ, *f.*, point.
 βλάρ, *m.*, field, plain; a battle (a secondary sense from 'battle-field'); ζαν βλάρ ζαν μαάριε το έδαριε ιονητα, without battle or skirmish having taken place in them, in which μαάριε is given the same sense (cf. μαάριε αν ουβήλαιν, Mayo). [βλάρ, 'field, plain' is used in Don.]
 βλάτ, "warm."
 βλερόε, *f.*, goblet, drinking cup.
 βόρ = βεόρ, πόρ, still, yet.
 βραν-έαν, raven; *npl.* βραν-εοι.
 βραρ, brisk, active, sudden, *sup.* βυό βραιε.
 βρατ, *m.*, notice, information; ζαν βρατ ο'φαζάιλ αρ α mbeit ες τεατ, without notice being got of their being about to come.
 βυρεαό, *m.*, rout, defeat; ό β. το ζαβάιλ, from becoming routed.
 βυορнуζαό, *m.*, act of exhorting, encouraging.
 βυαίτε, disabled, hors-de-combat.
 CAY ATÁ (ατά, Rathlin), what if it is?
 CAYLAIM, metrical for COYLAIM, I sleep. [Cf. Sc. G. *caidil*, *cadal*. The α- spellings of *dán díreach* were probably adopted from the Northern dialectal forms.]
 CÁIT FEICEAMNAIR, state of indebtedness = question of precedence (?) i.e. the question as to what state things were in as regarded what was due to either clan in having precedence of the other. One may perhaps cf. *fiach opaid* of Strachan's *Táin*, p. 35.
 CÁIRTE = CÁIRTE ANNA, quarter, mercy. [Other terms are ANACAL, COMICEE.]
 CALAO, *m.*, haven, harbour; συμ ζαβαοαρ c., until they came into harbour.
 CALL, *m.*, act of losing (cailleao, cailleamaint), loss. [In Kerry and Con. = loss, want, need.]
 CAMATMAO, *m.*, friendship, amity.
 CEAO = CIOT, although, it is.
 CEANNAIRIE = CEANNAIRIE, *f.*, strife, fighting.
 CEANN PEAOHA, chieftain.
 CEANNUIOE CLAPAIQE, timber merchant.
 CEATMAIA, *f.*, quarter, mercy. [Otherwise ANACAL, CÁIRTE ANNA, CUMAIQE.]
 CEATMAIA, *f.*, quartering, billeting; αρ c., quartered, billeted. [So in Mon. ceatmaia, lodging; αρ c. = αρ λόιροίν.]
 CIAIR, "red"; *gsm.* céir.
 CINNIO LIOM, I succeed; nioi cinn teir, he did not succeed. [This is clearly the original form of the N. Mayo cinn Oia teir, "God prospered him."]
 CION, a share, portion.
 CIOPACAO, *m.*, act of subjugating, harassing.
 CLAO = CLOIOE, trench; cúl na zclao, defender of the trenches.
 CLANN-ÚR, clustering and fresh (or noble, etc.); *dsf.* -úir.

Cleáctaim, I am wont, to be or have; ór cionn éaig sup cleáct a ceann, that he was always a head taller than the rest.

Cleit, *f.*, act of hiding or covering.

Cliaparó, *m.*, bard.

Clóó, *m.*, act of subduing, overcoming.

Cobairteac, *m.*, prey, spoil. [Cobairteac, a prey, O'R.].

Commeap=comimeap, comparison.

Comnuacat, *f.*, act of attending.

Comnne, *m.*, coigny, entertainment.

Comrúe, foot-soldier, infantryman; *gpl.* -eac.

Comaigteac = comigteac, comitigteac, strange, foreign.

Commópaó, *m.*, act of congratulating; óa gc., to congratulate them. [Comópaó is the present form: le c. éabairt don úir, to congratulate (show respect to) the two, P. Walsh, Don. poet.]

Complaet, *f.*, company, body.

Comérom, *m.*, advantage.

Copa, *gen.* of cup, *m.*, act of putting.

Corrán, *m.*, a point encircling the side of a haven; c. áirí nneis Siollagáin. Cf. Corrán laearna, the Corran of Larne; Corrán Binné, Horn Head.

Cpannós, *f.*, an artificial lake island.

Cpaobrgsoileac, *m.*, act of disseminating.

Cpuor, *m.*, belt, sword-belt; the sword-belt of the time encircled the body from the right shoulder to the left hip, hence óo puot an cpuor timceall leir, the beltran (went) round with it (the sword), because, having a shield in

the left hand and being forced to use it, he had not his left hand free to grasp the scabbard; the translator and editors of Rel. Celt. quite missed the point here.

Cpuotac, well-formed, shapely.

Cpuaoail, *f.*, hardiment, hardness *gen.* -ála.

Cpuaró, *f.*, steel; *gen.* -óe (so in Or., whilst Muns. has cpuaoa and Don. and Con. have cpuaoac).

Cuanna, *m.*, elegant or noble one or person.

Cuipiró, *m.*, feast, meeting.

Cuipir = óo cuip, put, sent.

Cúmanoa, *m.*, command.

Cunnta, wise, modest, discreet.

Cup, *m.*, hero, champion.

Cupanta = cupaoa, heroic, brave.

Óaó-éaróac, good shelter; *gen.* -aio.

Óaigheac, stronghold. [Cf. óaigheac na cúirte, the interior strongest part of the mansion (Or.).]

Óaingean, safe; *comp.* óaingne; supab ar óaioó-ealtaet pá óaingne óó an t-arm óo beir, that it was safer for him that the army should be in the Highlands, that the country of the Gael was the best place for the safety of the army.

Óaonnaióe, *m.*, human being.

Óápaetac, furious, violent.

Óeabairó, *f.*, fight, conflict; *gen.* óeabta.

Óeanta, inured or used to war.

Óeapó-comalta, foster-brother.

[Óeapó- as in óeapórátair, óeapóráir.]

Ó'éigrin, to consider; apparently a mixed form from ó'peicrin and the older óeacrain.

Óiar, *f.*, two people.

Óíbhleadó, *m.*, banishment ; ar
ó., banished.

Óíoríma, *m.*, troop.

Óirgeadó (now óiríuḡadó), *m.*,
act of straightening.

Do bḡaoi = do bḡi, (which) was.

Do fúiró, departed. [Cf. ḡan
ḡaoiró, not to depart (Or.
poem) ; ḡaoiró leat, be off,
flee (Con.).]

Do-ḡéiniróir = do óéanḡairóir,
they should do ; do-ḡéan-
airóir also occurs.

Óóib, to them ; ḡo cinntípe
óóib, they come to Kintyre
—in this óóib is very strange,
as one should have expected
ḡo cinntípe leó, le being the
prep. to express motion.

Óoilḡ, difficult to satisfy.

Óoinn-ionḡa, red nail ; *gpl.*
óoinn-ionḡeadó.

Do ḡala = tarḡa ; do ḡala óó,
he happened, chanced. [The
old orthotonic form.]

Do-ḡoiróiró = do ḡinne, made.
[Cf. ḡoinniró, made (Don.).]

Óopán, tuft, forelock ; *dpl.* in 1
nóopánairó a céite, in close
conflict with each other (= 1
ḡcoḡall a céite, in each
other's wool). [Sc. G. *dos*
has the same sense.]

Óulcannaḡ, *adj.*, veteran, tried
or experienced in war. [Orig.
“hired” ? cf. óulcínne,
hire, wages, O'R., and use of
áimḡar, áimḡaine.]

Óul ó, escape ; naḡ ḡairó óul
uḡḡa ḡḡ m., that M. could
not escape them.

Óúḡḡa, a Northern gen. of
óúḡairḡ, *f.*, country, native
district.

Éaoánaḡt, *f.*, want of boldness
or intrepidity ; ḡḡ óul 1 n-é.
air, becoming less bold in
their attack on him, showing
a less bold front to him.

Éaḡḡair, *f.*, = éaḡḡair with -n-
from ionḡḡair ? want ;
n-éaḡḡair, besides.

Éan-áladó, any wound.

Éaḡḡḡair, *m.*, dexterity at
arms, prowess.

Éairḡaim, I hope, expect ; 1 *S.*
past subj. -áinn.

Éairḡairó, knowing, experienced,
ingenious.

Éarḡadó, *f.*, loss, casualties.

Éatal, *f.*, purity ; *dat.* éatail ;
ḡair éatail áoil, like the
purest lime (cf. use of toḡa,
ḡḡot, etc.).

Éét-núnnic, constantly perform-
ing exploits of battle, always
intrepid and daring, dashing.

Éimḡim (éibḡim), I prepare
eagerly (?) ; 3 *pl. pft.* ó'éim-
ḡeadoar (éibḡeadoar), but
perhaps = they called out,
they shouted.

Éo, *m.*, salmon ; in secondary
use = great lord, hero, etc.

ḡá = buó, past tense of ir.

ḡao-óoinniróe, a long stay or
stop.

ḡáḡḡao, do = do ḡáḡḡaoar,
they left.

ḡaoḡuirḡim, I strip ; *pft. pass.*
do ḡaoḡuirḡeadó. [Properly
do ḡaoḡuirḡeadó ; cf. ḡaoḡadó
(= ḡadóḡadó), ‘fleeing,’ ḡaoḡ-
ḡairó (= ḡadóḡḡa), ‘destitute’
(Or.).]

ḡaoiliró, joyous, cheerful.

ḡairḡóó, *m.*, act of retaining ;
1 ḡp. 1, fixed in.

ḡá éir, on land (of landing) ;
nó ḡuir éuir ḡá éir . . é,
until it landed him. [Used
in Don.]

ḡeáct, *m.*, army, host, military
forces.

ḡeairḡ-áiróḡeáct, of vast or
great anger, very fierce.

ḡiáó, *m.*, land, territory.

ḡiáóair, *f.*, a witness (air, of).

ῥιαδαιν, *f.*, force (of soldiers).
Perhaps for ῥέιν, *dat.* of ῥίαν, soldiery.

ῥίτε, ways, customs; in *gpl.*

ῥιυαδ in ἀρ ἀον-ῥιυαδ, together (?) [Perhaps the same as ἀρ ἀ'ν ιύλ, 'together,' of Rathlin, Tir Neill and Oriell.]

ῥλαδ = ῥλαίτ, prince.

ῥλεαρζαδ, wreathed or garlanded with ornamental work, ornate.

ῥλιζεαρτ, *m.*, frigate.

ῥοζαιντεαδ, good, effective.

ῥόγναιμ, I serve, I suit; ῥά βρογναδ, if . . . would suit or would answer their purpose.

ῥοιζέαδα, subordinate or sub-branches.

ῥοιζεαδ, *pft. pass.* of ῥοιζίμ = ῥολυζίμ, I cover; ἀρ νάρ ῥοιζεαδ ῥιορ, from whom knowledge was not hidden.

ῥόιλλ .i. ῥυαπαδ, wretched, insignificant; νάρ β'ῥόιλλ n-innme, who had no small possessions, who were opulent.

ῥοιρδέαρζαδ, *m.*, act of bleeding after the infliction of a wound.

ῥολιυαδ, *m.*, act of emptying (the scabbard), drawing of the sword from the scabbard.

ῥοραιο, *m.*, sentries, outposts, advance-guard.

ῥορμα = ορμα, on them.

ῥορδ, *m.*, rest, halt; ῥο ζαδ . . . ῥ., halted.

ῥορλονζπορτ, *m.*, encampment.

ῥμαδαι, *m.*, sight; *gen.* -αιρ; ἰ n-άιτε ῥμαδαιρ ῥό, in sight of him. [A Scottish form.]

ῥμαοιδ-τεανν, fiercely strong.

ῥμεαρλαδ, for ῥμεαρλαδ, attending or serving (ἀρ, on or to).

ῥμρ = λειρ, with him.

ῥμαρραδ = ῥμαρραδαι, they found.

ῥμαρζλαδ, *m.*, act of ransoming.

ῥμλ, *f.*, family.

ῥμλεαρ = ῥμλτεαρ, *ind. pres. impers. pass. dep.*, one is, people are. [So in Don.]

ῥμρεαδαιρ, careful, attentive.

ζαδαι, *m.* = ζαδαι, *f.*, fork; *dat.* ζαδαι.

ζαδαρ = ῥο ζαδ, took, assumed.

ζαιρτε = ζαιρτα, glowing, ruddy, flushed.

ζαρρα, *f.*, briskness?

ζάτ = ζάτ, need, want?

ζέατ, lopping, taking, robbing, shortening?; ῥο ζέατ Ἀ ῥαοζαίλ mo ῥεαδ, my regard to the shortening of his life? [From ζα ῥαίμ, I lop, take, rob, O'R. ?]

ζεανν, *f.*, (wedge), sword (?). The true reading may be ηζλεανν, of valleys.

ζεμλεαρ, *m.*, general.

ζεμρεαρρον, *m.*, garrison.

ζιν, *f.*, mouth; ῥε ζιν ἐλαρόιμ (.i. le béal an ἐλαρόιμ), by the sword's edge.

ζιμρείτ, *m.*, general; also occurring as ζιμραί, etc.

ζιμλέμρεαδτ, *f.*, generalship.

ζιοτ εαδ (often ζιρεαδ), *lit.* though it is so = however.

ζιοναμάλ, general.

ζλαν-αίμαδ, well-armed.

ζλέαρτα, trained.

ζλοινν-ίμεαρ, of intrepid deeds.

ζλουαρρ = ῥο ζλουαρ, proceeded.

ζνóρiζε = ζνóτaίζε, *pl.* of ζνó, business; *dpl.* ζνóρiβ.

ζο, *ecl.* = with; ζο, *no change*, to, for; βίoiρ μέρo δζατ ζο ζλουαδτ, have them prepared to proceed, where ζο Scoticè is used for cùm, as also in ῥο cυμρεαδ ζο báρ = . . . cùm báρ.

ζο beaz, in a low tone (Rathlin)

So móir, loudly (Rathlin).
 Σιποο-αέλιμ, zealous and quick,
 zealously, swift.
 Σιοις-έαρζαίρ, having ready
 and swift steeds, well
 equipped with good horses.
 Συαιρε Σαοόεαλ, the Guaire (= generous king) of the Gael,
 Guaire being an ancient
 king in Connacht famed for
 hospitality.
 Συννα Σλαίσε, a hand-gun.

1 αημιαταρ = 1 αημιαταρ, *m.*, re-
 quest, demand.
 1 leir, in favour of, for the side
 of, in behalf of; 1 leir an
 ríog, for the king's side, on
 behalf of the king. [Cf. τὰ
 ré 1 leir na Σαεóilge, he is
 favourable to Irish (Don.).]
 1mum ar, I inflict on; τὰμ
 1mum O. μανί ar a μιντιρ,
 that D. had ever inflicted (or
 perpetrated) on his people.
 1mteaéτα, doings, proceedings.
 1mteaéτ ar éigin, retreat, re-
 tirement; both this and the
 Anglicism ματριέτα are used
 together.
 1omoppo, indeed, then, how-
 ever.
 1omtúra, as to, as concerns.
 [McVurich's spelling is
 usually 1omtór and some-
 times 1omtúr. The loss of
 the final -a is probably due
 to Scotticism.]
 1onaó, older form of 1onaσ, *m.*,
 place.
 1onaism, fit to bear arms.
 1oncaib, *dpl.* of emeaé, *m.*,
 countenance, encouragement.
 1oncaíme, *p. n.*, to be spent;
 Συραβ ar Σαλλοαέτ νοβ' 1.
 an γεμπεαó that they
 should spend the winter in
 the Lowlands.
 1ongnaó, *adj.*, strange, unusual.

1áo, *m.*, charge, loading, con-
 tents.
 1ám, *f.* (hand); captivity; ar
 1ám, in captivity.
 1ápaó, *m.*, a lace; *dpl.* 1άρταιβ.
 [Cf. 1αρταίμ, *f.*, a hem, edge,
 O'R.?]
 1eanair = το 1ean, followed.
 1eanpaó, το = το 1eanαταρ,
 they followed.
 1éigeir, *f.*, siege.
 1éir-éionóilte, completely
 assembled.
 1ingim, I spring, make a
 sudden assault; 3 *S. pft.* το
 1ing.
 1óipoméao, *m.*, accommoda-
 tion, lodging.
 1oirzim ar, I fire at (= 1oirzim
 lé, Con.); 1ul 1oirz an τὰ
 pártaiç . . . ar a éile,
 before the two parties fired
 at one another. [Cf. éait me
 upcar ar (Don.) = το éait-
 ear ποcar 1eir (Muns.).]
 1uar, *m.*, swiftmess; το b'é
 1uar an τειóτò το 1unne-
 αταρ, they fled so swiftly;
 βοοι το 1uar na márrála το
 1ónpaó, their march was so
 quick.
 1úb, in naé 1úb, older usage for
 naé 1úbann—one notices the
 former still in Rathlin, Man.
 and Scotland.
 má, about, around. [má and
 pá are both in use in Rathlin,
 and, as in Mid. Irish, alter-
 nate indifferently.]
 má, *vbl. part. ecl.*, before (= *put*
 in sense and usage).
 [má = Sc. G. *mu'n*; Déisi
 ré, 'before' (verbal).]
 má géabaim = má geibim, if I
 get. [Hence perhaps má
 géa'im of S. Arm.]
 maéaire, *m.*, plain, field; field
 of battle; battle; so 6παίς-
 οίρ *m.* το éongbáil μύ, that
 they would get battle, *lit.*

that they would get field of battle to be contested with them.

‘má gcuairt, around. [má-gcuairt (Muns. poet.); *mu’n cuairt* (Sc.); *mygeayrt* (Manx); fá cuairt (Or.); *imacuairt* (Mid. Ir.).]

maicne, *f.*, kindred, relations, clan; do òul mé’ maicne, to follow his clan.

máirceoir, major.

máirceoir-geinearál, }
máirceoir rinneil, } major-
maiseir gionair, } general
maiseir rinneil, }

maiseir, *m.*, major.

mala, *f.*, brow; *accus.* an malairò sceipt gcumta gcaoil.

mán = má an; mán am pin, about or at that time.

mánra, mild, modest, gentle, affable. [Sc. G. *màlda*; Muns. *mánra*; another form is *mánra* which at the moment I cannot place.]

mar, when.

marairòe, *m.*, mariner.

marclac, *f.*, cavalry, troop of horse-soldiers. [In Oriel = ‘a cavalcade’ commonly at a wedding].

marhrceannuròe, “marching kerns,” Rel. Celt.

máirpáil, *f.*, = máirpéail, marching; *gen.* -áil.

marpac, *f.*, provision of beef, “plenty of beef.”

maicpluaš, *m.*, force of horse, cavalry. [Apparently so in text, though the word is not confined to that sense. There seems to have been confusion with *maricpluaš*].

meaóram, I gladden; *pft.* *pass.* meaómaó.

meaigac, exhilarating, inebriating.

meatann oim, I fail; do

meat oppa aiaon, they both failed.

mín-eapla, *m.*, = mion-eapla, smooth forelock or long hair; *gen.* an mín-eapla maor.

míonla, soft, well-rounded.

mionn, *f.*, diadem, crown.

mionn rúl, treasure of the eyes, cynosure? orig. diadem attracting the gaze of all eyes?

mo-šéanar, blessed is, happy is, I delight in. [méanar (Om.); méanra, mé’ara (Don.); méantrac (Cavan) commonly in ir méanar duit = ir doibinn duit; cf. *mad-génatar* (pl.), Strachan’s *Táin*].

monaó, *m.*, mountain.

móir, *old n.*, much; móir raotair, much labour or toil.

móirinaoir, lord. [Of higher rank than the laird (tig-eanna) in Scotland.]

moršac, *m.*, musket.

močuigim do, I perceive, notice; do močuig do meirge móir an ríog, he perceived the great standard of the king. [The use of do is Scottish, the nearest thing to it in Ireland being močuigear dain, I perceived (Don.), a passive phrase; cf. močuigear dó aip an péirt, in Duan Fraoich.]

nai, fresh, recent. [Cf. nóicme, later nuacpoac, and nóiglinne, Wind, which contain the O. Ir. form].

náir = náirac, bashful.

nárac, bashful.

neamršacmar, undaunted, fearless.

neamrotalac, unassuming, not presumptuous.

néimeann, *f.*, row of pearls (?); *dat.* -inn.

níam, *f.*, splendour; *dat.* in *am* *néim*, for splendour. [But *néim* may = *dat.* of *ném*, Wind., though the sense produced thereby would be rather inept.]

ní mó ná go nteamha, scarcely did.

nocta, *p.n.*, to be revealed or made known.

nuairíodasct, *f.*, news. [Cf. *nuairíodasct* (Muns.).]

Oisneanta, *icy*.

Oimear, *m.*, coastland, border; *gen.* -ir.

Olbuir, is expected (?), "is required" (Rel. Celt.)?

Olc am maic leir é, whether he liked it or not = *olc nó maic leir é* (Uls.), *pé olc maic leir é* (Muns.). [The *am* was probably *iam* originally].

On cú, *m.*, wolf, leopard; hence = hero, champion.

peiceall, *m.*, cheek, jaw.

[*peiceall*, 'jaw, double chin' (Ossory); *bpeicil*, 'jowl, double chin' (Cork).]

ploc, *m.*, large turf, clod.

pódbir, *m.*, provost.

puball, *f.*, tent; *pl.* puble.

Ráir, *oo*, said; *oo* ráir iur, said to him; *pres. pass.* ráitear, is named.

Ré, *f.*, moon; *mo pé lán*, my full moon (term of endearment).

Réabogac, "tearing." [Cf. *tá réabog uirta*, "they're tearing at her," "of a girl courted by a lot of boys," Rath.]

React-aiseanta, mighty-spirited.

Reactmar, stout, strong, fierce.

Ré an = *le'm*, with whom it is,

Réite, *m.*, peace, agreement; *um m. mú*, about making (to make) peace with them.

Riasct, *oo*, 3 *S. pft.*, it has reached.

Rialtozac = *réaltózac*, starry.

Riar, *f.*, preparation; *rá réir*, prepared, ready.

Rís-muirge, *m.*, royal standard.

Rímar, *m.*, rear.

Rir, exposed; *oo fáisrao iur cacc*, they left the others exposed. [Rir (Bere), leir (Bantry district, Con., etc.), *a-mir* (Don.).]

Róbozac, "through - other, mixed up." [Cf. *móbac*, "tearing in seaweed for kelp"; *mób rinn é or tá rinn 'sá móbac irteac*, Rath.]

Ro-óaim, *f.*, thorough assent, free will; *gen.* -e.

Rom-fermuoc = *oob' fermuoc mé*, I would be the better of.

Rom-šuin = *oo šoin mé*, has wounded me.

Rónrao, *oo*, they did or made.

Rop, pleasant, agreeable; *dsf.* roir.

Ruire, *m.*, king, chief.

Rún-boib, resolute, of fierce determination or resolve.

Sámuiríó oim, I fail to do a thing; *nó šuir fámuir oirta*, until they failed to do so. [A usual idiom in Don.]

Sár, *m.*, trap; *rár na ršéite*, the boss of the shield.

Seacsa am, past. [Cf. *táir am*, round (Om.); *reacsa* is common in Rathlin.]

Seapmušac, *m.*, act of withdrawing.

Seire, *m.*, comrade, companion.

Seol, *m.*, method, mode, manner, way; *real am an reol roim* (*oó* understood), he was a while in that way or manner; *am an reol roim oóib*, they were in that way.

Seolrao, oo = oo íeolaoar,
they sailed.

Szannalac, scandalous, shameful;
probably used as noun
"a scandal."

Szaoileao, *m.*, act of disband-
ing; *r.* oo léigean oon
aim, to disband the army.

Szaurb, *m.*, "trapping"; *dpl.*
r̄szaurbairb. [From Eng. *scarf*?
From Lowl. Sc. *scarf*, 'cor-
morant,' has come r̄szaurb
also.]

Szeirmir, *f.*, skirmish, scrim-
mage, brush, encounter. [V.
An l. Sz., voc., for local Irish
forms.]

Szior, *f.*, weariness; oo léis
riao a r̄szior, they rested.
[Also r̄szit̄, r̄szir̄ce.]

Szic̄, wearied, tired out.

Szicit̄zim, I weary, get tired;
3 *S. pft.* r̄szit̄is̄.

Szicit̄uagao, *m.*, act of wearying.
Siao = iao; commonly in the
court poetry.

Sior̄, siege.

Sin̄reil, *m.*, general.

Siō-ínuao, ever-ruddy com-
plexion.

Sion̄ra, *m.*, sough, whirr,
whizz.

Siúo ir, although.

Slinnén (now r̄linneán), *m.*,
shoulder, shoulder-blade; má
na r̄linneánairb aise, about his
shoulders.

Sliom-ġlan, sleekly bright.

Sluaġ coipe, infantry, foot-
soldiers.

Smual, *m.*, ember, live coal.

So-láimais̄, of good shooting,
but the true reading may
be ro-láimac̄, handy, dexter-
ous.

Solta, pleasing, satisfying.
[Apparently adj. in -oa from
rult̄.]

Staoar, oo, (they) stopped.
[Now oo r̄taoaoar in Ire-
land; cf. oo óearm̄taoaoar

(Con.) = oo óearm̄taoaoar
(Muns.).]

Sticeac̄, "sticking," given to
goring. [Rath., from Eng.]

Sunoa, *m.*, sound. [Better
caol, as frequently in
Scottish topography, indeed
the real name of "runoa na
híle" is caol íle, which
McVurich does not forget to
use.]

Tabairt amāc̄ = bain̄t amāc̄,
to succeed in a thing after
an effort, often to capture or
take a place; āt̄. amāc̄ = ā
bain̄t amāc̄, to take it, in
taking it.

Tac̄ar, *m.*, fight, "scrap,"
skirmish.

Taolaim, I touch, resort to;
3 *S. impft.* taolāo.

Tair̄gear = oo tair̄is̄, offered.

Tair̄ir = t̄ar, reac̄ar; tair̄ir
ar̄ mar̄bāo óiōb̄, besides
what were killed of them.

Talc̄mar, sturdy, stout and
hardy.

Tanair̄te, second; an reac̄t̄ t̄,
the second time = an āt̄-
uair̄.

Tángar op̄ta, they were (sud-
denly) attacked; tángar is
pft. impers. pass. of t̄is̄im,
I come; tángar 'má ġcuair̄t̄
op̄ta le, they were sur-
rounded by.

Taōr̄sa, Northern form of
tuir̄se, sooner, earlier.

Tair̄, oo, he put or placed (re,
against) = oo cuir̄ le (re).

Tát̄, *m.*, act of welding to-
gether; tát̄ na bpobal, the
consolidator of the peoples
or tribes.

Tat̄aoir̄, *f.*, reproach, contempt.

Teac̄ta, *m.*, messenger.

Teaḡma, inured (ar̄, to).

Teannal, *f.*, firebrand; *dat.*
-ail̄.

Τεανντα, nearness ; ι οτ. ηε, near.

Τεαπαη, the impact of an attack or of weapons ? [A very obscure word, but the context helps much in guessing its sense. Can it be a scribal error representing a word τεαπαη, connected with τεαπαημ, I spread upon, I daub, or τεαπαμ, I stop ?] Τεαπαησμ, I save, defend ; 3

S. pft. τεαπαης.

Τεαπαησαιν, *f.*, act of saving, delivering, defending.

Τεαροα and το τεαροα = τεαρωις (Ομ.), died.

Τιασαιν = τέρωμ, I go.

Τιςεαινα, laird.

Τιμ-ώοιμαοιν, idle, supine.

Τιομπααό, *m.*, a mustering, assembling. [Another form of τιομπααό ; cf. beanna-αό and beannuαό, etc.]

Τίοπαό, *old* 3 *S. past subj.* of τισμ, I come.

Τιύντα, expert (αι, at). [From Eng. *attuned* ?]

Τοίεαπαη, *m.*, muster, mustering.

Τρίαις in ναε τρίαίς = ναε τρίαίσεαμ, which does not dry up. See under ναε λύβ.

Τριαροα = τριαρνα, across.

Τριέαν-αιτε = τριέαν-οιτε, well trained, well skilled.

McVurich has τριέναιτε, which perhaps = strong-jointed, lusty.

Τρεαρ, *m.*, a spell. [Cf. μαα. αν ιολ., *s.v.*]

Τρεαζαν-ζαρη, rough-waved, i.e. causing fierce waves of sound, fiercely loud.

Τροις-εαρησαιο, swift- or light-footed.

Τριом, *m.*, bulk, greater part ; grief, heavy loss ; τριом ειτε, another sorrow, etc.

Τριомπαοοίη, a trumpeter.

Τριом-ήλουας, strong or numerous host.

Τριорган, *m.*, baggage.

Τριυαη, *f.*, sheath, scabbard.

Τυζαό, *pft. pass.* of τυζαμ, I cover ; ηυαη ναη τυζαό, who were never obscured ?

Τυζπαο = τυζαοαη, they gave (went or faced).

Τυτεαρ = το τυτε, fell.

Υπηη, *m.*, surety, bail.

Υπηηαό, *m.*, supporter, chief person on a side.

Υπηανντα, dauntless, bold, daring, intrepid.

Υμητοραε, *m.*, the very front, van.

Υπάρθεααό, *m.*, act of using.

ΠΕΡΙΨΑΝΑ ΑΣΥΡ ΠΕΡΙΨΑΝΤΑΚΤ.

ἀλαρδαρ } *gen.* -αρ (the most
 ἀλαρδαρ } usual in the
 ἀλαρδομ } Book of Clanr.),
 -αρ, -ραν, (once), -ρμ
 (Muns.), Alistar or Alexander.
 The Muns. form
 ἀλαρδομ I suggested in *Δηλ.*
 τ. 5., p. 150, as probably
 derived from the Lat. accus.
 I am glad to say that Prof.
 O. J. Bergin and Mr. T. F.
 O'Rahilly have arrived at
 the same conclusion. Mr.
 O'Rahilly adds *γραδομ* (Lat.
gradum), *κύραμ* (Lat. *curam*)
 and *ρεϊλτρμ* (Lat. *silvestrem*)
 as examples of the
 same thing.]

Ἀνδρᾱ, Andrew.

Ἀονγυρ μυλεᾶς, Angus of
 Mull; *gen.* Ἀονγυρ μυλιγ.

Βέρτι, Baillie.

Καομᾶνας, one of the
 Kavanaghs; *dpl.* -ᾶσαιβ.

Clann an Ἀβᾱ, the Mac Nabs
 or MacNab Clan.

Clann ᾘαμπίομ, the Camerons.

Clann ᾘομναίτ, the Mac
 Donnells (Scoticè Mac-
 donalds).

Clann ᾘοννᾱρῶ, the Clan
 Duncan, the Duncans.

Clann ᾘᾱίν, the Clan Ian.

Clann φιοννλαοιγ, the Clan
 Finlay, the Finlays or Mac
 Kinleys.

Clann ξμογόμ, the Clan
 Gregor, the Mac Gregors.

Clann μεγ ᾘουβνε, the Clann
 Campbell.

Clann μμυρεᾱοαιγ, the Clan
 Vurich, the Mac Vurichs.
 They were hereditary writers
 and scribes, and traced their
 descent from the banished
 Irish bard Muireadhach
 O Dálaigh.

Clann ραγναίτ, the Clan-
 ranalds or Macdonalds of the
 Isles.

Clann υβλίμ = Clann υβρίλιν
 (υβρίλιν), the Mac Quillans.

Κοϊβινᾱνταρ, a Covenanter;
pl. -μμ (so normalised, as
 being the least harsh form
 —McVurich's spellings vary
 much.)

Κοϊμνίταρ, Colonel.

Κομᾱίτε να ἡαλβαν, the
 Council (Parliament) of
 Scotland; also ᾘν Κομᾱίτε
 Ἀβανᾶς.

Κομᾱίτε να ἡᾱίρεανν, (the
 Council (Parliament) of Ire-
 land = the Confederation of
 Kilkenny.

ᾘᾱβᾱρ λειπλί, David Leslie, a
 celebrated Lowland general.

ᾘουβᾱε μμυρεᾱῶ, "Duke Mur-
 doch" = "the Duke of
 Albany" of 1411, according
 to some. Other authorities
 give "the Earl of Mar" as
 commanding the Lowland
 army that opposed Donald of
 Islay at Harlaw,

ᾘομναίτᾶς, *adj.*, of the Mac
 Donnells (Macdonalds);

subs., one of the clan so named.

Domnall a hÍle, Donald of Islay, Lord of the Isles in 1411.

Quitpeap Bucingeam, the Duchess of Buckingham.

Cačáin, "Hector."

Eoin Cačánač, John of (fostered by) the O'Kanes.

Eoin múrdeóradač, John of Moydart.

Feaptoirca mas Aođa, F. Mackay.

Perólimiró Ruadó Ó Néill, Phelim Roe O'Neill, a leader in the war of 1641.

Fiačá, "Feagh," "Pheagh"; *gen.* Fiačadó.

Filip Ó Raibill, Philip O'Reilly. [Dialectal form of philip ua Rašallaiš].

Fir na Craoibe, the Men of Craobh = the O'Kanes of Oireacht Uí Chatháin.

Šarba, a local (Rathlin) form of Šilleapbuig, Šiolla-Eapbuig.

Šóroón, Gordon; Šóroónadač, one of the Gordons, *pl.* -aiš, and used as *adj. pl.* -ačá.

Húirtíun, Hutchin, but used = Aođó, Hugh; *gen.* -úin.

Iapla Šiočpoirt, the earl of Seaforth, i.e. McKenzie.

Ingean Dubh Séamuir, Ingean Dubh, daughter of James [MacDonnell]; she was the mother of Aodh Ruadh O Domhnaill.

mac Ailín móir, more usually mac Caílín móir, the head of the Campbells, i.e. the Marquis of Argyle.

mac Aođa, Mackay.

mac Caílín (originally mac Ailín), Campbell, and applied in particular to the Marquis of Argyle. [In Don. mac Caílín = Campbell.]

mac Coimniš, Mac Kenzie.

mac Óáiríe, Davidson.

mac Šionguinne, MacKinnon.

mac Šilleáin, Maclean. Also mac Šilleoin.

mac Šiolla Eoin, Maclean, now often Mac Erlean in Ireland.

mac Šiolla Muirpe, Morison, Morrison.

mac Šmuogóir, McGregor.

mac Leoir, Mac Leod. [Those that settled in the Ulster of the pre-Plantation period have become mas Léir (Arm.), mas Leoir (Derry), both = Maglade, McGlade in English.]

mac Néill Óarraiš, Mac Neill of Barra (an island of the Hebrides).

mašnur Ó Cačáin, Manus O'Kane (O'Kean, O'Kyan, Kyan).

marcór Huntlí, the Marquis of Huntley, the head of the Gordons.

marcór muntiór, the Marquis of Montrose.

marimél, Cairtín, Captain Marmél = Captain Meryman of the F. M. who record the slaying of "Alasdrann son of Somhairle Buidhe" under 1586 A.D., p. 1855, and add that Aodh, son of the Dean O'Gallagher. abetted Meryman in it. [Cf. the Louth surname Marmion, in Irish O Meiríomáin, O.S. Let., Co. Louth.]

moršannaiš, the Mackays or rather a branch of them; *dpl.* -ačaiš.

mórimaor Šóroón, Lord Gordon. [Eoin Mac Néill in-

forms me that the Gordons of Clare Island, Co. Mayo, are locally named “*να μόρ-μαιοιμῆς*” = descendants of *Mórmhaor Górdón*.]

μόρμαιοι μαρσαί, Lord Marischal.

μόρμαιοι ῥεγμάτ, Lord Reay. Reay is a district on the northern coast of Scotland, astride the border of Caithness and Sutherland.

μόρμαιοι να νοίλέν, Lord of the Isles (the Hebrides).

μουντιρ ᾠαθάιν, the O’Kanes of Oireacht Ui Chatháin (around Coleraine in Co. Derry).

μουντιρ ᾠγάοαις, the O’Gradys.

μυρκαὸ ὁ υἱαῖν, Morrough O’Brien, earl of Inchiquin.

ὀγλαβί, Ogilvie.

πρεσβιτερί, the Presbytery, Presbyterian faction.

πριπορτύνας, an, Preston; *gen.* -αις.

ραῖγναίλ ἀραννάς, Randal of Arran (in Scotland).

ραῖγναίλ μακ Ὀμνναίλ, Ranald (Randal) son of Domhnall (Donald).

ραῖγναίλ, *adj.*, of the Clan-ranald.

ρί φρονν-ῖαίλ, king of the Norwegians or Norse [of the Isles, i.e. the Hebrides].

σεονόρο, Jannet.

σιμπείλ βέιλλί, General Baillie.

σιμπείλ πριπορόν, General Preston.

σεογυρ = *σεογρε*, George.

σίολ ἡύιρτιύιν, the McCutcheons.

σίολ λεορο, the Macleods.

σίολ τορμόρο, the Normans (?)

σομαιορλε, Somerled, Sorley.

στιυδαρο, Stewart, Stuart;

στιυδαροας, one of the Clan Stewart, *pl.* -αις.

τάφ, Taafe.

τόμόρ (Hib. *τομάρ*), Thomas.

τορμόο, “Norman”; *gen.*

-όρο. [In reality the Norse Thormódr.]

Dinnreanchar.

ΑΒΑΡ ΙΟΧΑ ΛΑΠΑΪΝ, the Abar (marsh) of Loch Lapáin. See ΙΟΧ ΛΑΠΑΪΝ.

ΑΧΑΘ ΟΑ ΧΑΜΟ, Charlemont, in Co. Armagh.

ΑΧΑΘ ΝΑ ΜΟΥΡΕΑΚ, Achinabreck, Auchinbreck, in Argyle.

ΑΙΡΟΡΤ, Alford, in Aberdeen-shire.

ΑΙΤ ΕΪΡΗΝΝ, Auldearn, in Nairn about 3 miles south-east of the town of Nairn.

ΑΡΑΙΝΝ, *f.*, Appin; *gen. na.* hāpānn; on Loch Linnhe, in Argyleshire. [Orig. ΑΡΤΑΙΝΕ, ΑΒΟΥΑΙΝΕ, 'abbey-land.']

ΑΡΑΙΝΝ ΑΝ ΜΕΙΝΝΕΙΜΙΣ, Appin of Menzies = Weem parish which still contains Castle Menzies; it is to the north-west of Aberfeldy in Perthshire. Other writers record that the laird of Weem (the head of the Menzieses) was captured by Montrose and Alastair when they invaded his patrimony.

ΑΡΙΣΑΪΣ, Arisaig, on the western coast of Invernessshire.

ΑΡΟ ΜΗΑΧΑ, Armagh.

ΑΡΟ ΜΕΙΣ ΣΙΟΛΛΑΓΑΪΝ, Magiligan Point, Co. Derry.

ΑΡΟ ΝΑ ΧΡΟΙΡΕ, Ardnacroish in Mull.

ΑΡΟ ΝΑ ΜΟΥΡΟΝ, Ardnamurchan, in the north of Argyle.

ΑΧ ΡΟΟΛΑ, Athole, a district in Perthshire, south of the Grampians. [ΑΡΑΛΛ, McVurich.]

ΒΑΙΡΟΕΑΝΑΧ, Badenoch, north of the Grampians, in Invernessshire.

ΒΑΙΤΕ ΑΝ ΧΑΪΠΕΛΑΪΝ ΝΥΑ Ι ΣΑΡΑΝΑΪΒ, Newcastle-on-Tyne.

ΒΑΙΤΕ ΝΑ ΤΥΔΙΣΕ, Ballintoy, Co. Antrim. [The Rathlin name.]

ΒΑΙΤΕ ΜΟΝΑΡΟ, Ballymoney, Co. Antrim. [The form in the Rathlin dialect and in a Donegal song. Originally it was probably ΒΑΙΤΕ ΒΥΑΝΑΡΟ, as the old angl. forms seem to show.]

ΒΑΙΤΕ ΣΑΚ, Ballyhack, Co. Wexford. [ΒΑΙΤΕ ΗΑΚ, McVurich.]

ΒΑΝΒΑ, Erin, Ireland.

ΒΑΝΝΑ, the river Bann; the Lower Bann is commonly meant in MacDonnell history.

ΒΑΡΡΙΑΪΣ, Barra, an island of the Hebrides.

ΒΑΡΡΗ ΒΥΡΕΑΚ, ΑΝ, Barrbreck; *gen. αν* ΒΑΡΡΗ ΒΥΡΕ; in Craignish parish, Argyle.

ΒΕΑΝΝ ΒΑΣΤΑ, Benbecula, in South Uist; *gen. Βεinne* ΒΑΣΤΑ.

ΒΛΑΡ ΑΝ ΑΧΑ-ΡΟΟΛΑ, Blair Athole, in Perthshire. [ΒΛΑΡ ΑΝ ΑΡΑΛΛ, McVurich.]

ΒΟΣΑΧ ΝΑ ΣΑΟΙΧΤΕ, the Bog of Gight, in Aberdeenshire. [Gight is pronounced *Gecht* (cf. Low. Sc. *hecht* = height. etc.), and hence should point back to ΣΑΟΙΧΤΕ or ΣΑΟΙΧΕ rather than ΣΑΟΙΧΤΕ.]

ΒΡΑΪΣΕ, ΑΝ, *m.*, the Brae (of Lochaber); *gen. αν* ΒΡΑΪΣΑΟ.

ΒΡΑΪΣΕ ΑΝ ΜΑΧΑΪΡΕ, the Braes of the Machaire (plain), perhaps the present Braes of Gight, or else the hilly dis-

- trict of Garioch, in Aberdeenshire. The name cannot be connected with Old and New Machar, near Aberdeen, for they trace their origin to St. Madgar of the Book of Deer.
- ΒΡΑΪΓΕ ΔΕΤΑ-ΡΟΤΑ, the Brae of Athole. [ΒΡΑΪΓΕ ΑΡΑΛΛ, McVurich.]
- ΒΡΑΪΓΕ ΛΟΧΑ ΗΑΒΑΡ, the Braes of Lochaber.
- ΒΡΑΪΓΕ ΜΑΡΡ, Braemar, in Aberdeenshire, near Balmoral.
- ΒΥΝ ΒΑΝΝΑ, Bannfoot, usually = the mouth of the Lower Bann at Lough Neagh, but perhaps = the mouth of the Bann at the sea (properly ΙΝΒΕΑΡ ΤΥΑΙΓΕ).
- ΒΥΝ ΔΟΡΑΙΓ (orig. has "dóraig"), Dourie Burn, in Kincardineshire? [It is very doubtful if "la bun dóraig" contains a place-name. The allusion may be to the preying of Angus and the Mearns (Kincardineshire) which, though performed by Eoin Múideordach, was instigated by Alastair son of Colla.]
- ΒΥΝ ΝΕΙΜΕΙΡ, Bun Nevis (the foot of Nevis, i.e. Ben Nevis), in Invernessshire.
- ΚΑΣΤΛΕΝ ΤΥΜ, an, Castle Tirrim, on an island in Loch Moidart in Moidart district.
- ΚΑΝΝΑΙΓ, Canna, an island south of Skye, in the Hebrides.
- ΚΑΟΛΑΡ ΣΤΑΛΑΙΓ, a landing-place in Uist.
- ΚΑΟΛ ΙΛΕ, the Sound of Islay, between Islay and Jura.
- ΚΑΟΛ ΜΥΛΕ, the Sound of Mull, between Mull and Morven,
- ΚΑΟΛ ΡΕΙΤΕ, Kyle-rhea, the sound between Skye and Glenelg.
- ΚΑΡΑΤΑΛ, *m.*, Carradale?; *gen.* -ΑΙΛ; on the east side of Kintyre.
- ΚΕΑΝΝ ΛΟΧΑ ΗΑΛΑΝΝ, Kinloch-aline, in Morven, Argyleshire.
- ΚΕΑΝΝ ΤΥΡΚ, Kanturk, Co. Cork.
- ΚΕΜΝΤΙΡΕΑΔ, *adj.*, of Kintyre; *gsf.* -ΙΓΕ.
- ΚΙΛΛ ΚΟΜΝΙΓ, Kilkenny.
- ΚΙΛΛ ΚΟΥΜΙΝ, Fort Augustus, formerly in English Killcummin, in central Invernessshire.
- ΚΙΛΛ ΜΑΡΤΑΙΝ, Kilmartin, in Argyle.
- ΚΙΛΛ ΜΥΝΝΑ, Kilmun, in Argyle.
- ΚΙΛΛ ΣΑΙΘΕ, Kilsyth, in Stirlingshire. [ΚΙΛΛ ΣΑΟΙΡ, McVurich.]
- ΚΙΝΝΤΙΡΕ, Kintyre (Cantyre), the nearest district of Scotland to Ireland.
- ΚΛΑΝΝ ΔΟΘΑ ΒΥΡΘΕ, Clanaboy or the country of the O'Neills of Line, partly in Co. Down and partly in Co. Antrim.
- ΚΝΟΚ ΝΑ ΝΟΡ, Knocknanuss, between Mallow and Kanturk, Co. Cork. The same as ΚΝΟΚ ΝΑ ΝΟΡ, the latter form being probably correct, between Mallow and Kanturk, Co. Cork.
- ΚΝΟΙΘΕΒΑΡΤ, Knoydart, on the western coast of Invernessshire.
- ΚΝΟΙΘΕΟΡΟ, *indec.*, Knoydart, in the west of Invernessshire.
- ΚΟΙΛΛ ΜΕΘΟΟΜ, Methven Wood, north-west of Perth.
- ΚΟΛΑ, Coll, an island of the Hebrides.
- ΚΟΛΒΑΝΝΗΡΑΙΓ, Colonsay, an island of the Hebrides.
- ΚΟΜΓΑΛΛ, Cowal, a district of Argyleshire,

ᾘνᾠα Ἰαῶννας, *an*, Connel of Lorne; *dat.* ᾠνᾠα Ἰαῶννας; it is at the mouth of Loch Etive.

ᾘννῶα ἀντρίμα, *Co.* Antrim.

ᾘννᾠάν ἀγροῦ μέγας ὁἰκιστῆς, Magilligan Point, *Co.* Derry.

ᾘννᾠάν Ἰαῶννα, the Corran (point) of Larne.

ᾘννῶα ᾘννῶα ᾘννᾠάν, the territories of the Clan Chattan; they comprised "much of Inverness, part of the north of Perth and Argyle" and parts of Aberdeen, Moray, etc. In the recent period the Clan Chattan were represented by two branches, Mac Pherson of Cluny and Mackintosh of Keppoch and Lochaber.

ᾘννᾠα ἡ ὁἰκιστῆς, Killybegs Harbour, *Co.* Donegal.

ᾘννᾠα ὁἰκιστῆς, Waterford Haven.

ᾘννᾠα ᾘννᾠα, Coleraine.

ᾘννᾠα ᾘννᾠα, *an*, *Co.* Wexford; *dat.* ᾠνᾠα ᾘννᾠα ᾘννᾠα; = ᾠνᾠα ᾘννᾠα, *F. M.*, etc., all the authorities seeming to prefer this to ᾘννᾠα ᾘννᾠα ᾘννᾠα by which it is exclusively known nowadays; in Ireland also (Louth, Mon., etc.) one finds ᾘννᾠα, ᾘννᾠα, ᾘννᾠα, *f.*, 'county,' in use. ᾘννᾠα ᾠνᾠα ᾠνᾠα, *Co.* Cavan.

ᾘννᾠα ᾘννᾠα, a district of *Co.* Antrim between the Bush River and Glynn near Larne.

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Drumochter, the central point of the Grampians.

ᾘννᾠα, *m.*, Duart; *gen.* -ᾠα; it is the eastern point of Mull.

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Dunaverty, in Kintyre.

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Dundee.

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Edinburgh. [This is the form now used in *Co.* Donegal.]

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Edinburgh. [Used in this form in Rathlin I. and Scotland.]

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Dungannon.

ᾘννᾠα ᾠνᾠα, Dunluce, in *Co.* Antrim.

ᾠα, *an*, *f.*, Harris, in the Hebrides; *gen.* ᾠα ᾠα.

ᾠα ᾠα, Argyle.

ᾠα, Eigg, an island in the Hebrides.

ᾠα ᾠα, Eriskay, an island south of Uist.

ᾠα, *adj.*, of Benbecula.

ᾠα, *indec.*, Philiphaugh, about 2 miles south-west of Selkirk.

ᾠα ᾠα, *an*, Fyvie; *gen.* ᾠα ᾠα; in Aberdeenshire. [McVurich does not use this name in mentioning the battle, but describes it as fought at Aberdeen, although Fyvie is very much to the north-west of that city.]

ᾠα ᾠα, *an*, the Highlands.

ᾠα ᾠα, *indec.*, the parish of the Chapel of Garioch, in Aberdeenshire. [The battle of Garioch or Harlaw (a farm in the parish) is alluded to in the text. It was fought on 24th July, 1411. McVurich's spelling is ᾠα ᾠα, the final -c of which should have been -c. ᾠα ᾠα, *indec.*, is the *Sc. G.* form in Bourke's College Irish Grammar, p. 154. The anglicised form Garioch is pronounced gērīCH, and

seems to support the slender form *Σαμβέταδ*.

Σαλλοαέτ, the Lowlands.

Σαορθεαλταέτ, the Highlands.

Σερβ-ερίοαδ, *na*, the districts from Morven to Glenelg, "the Rough Bounds of Scotland."

Σταππαρό, Glassary, in Argyle.

Σλεανν Κομαν, Glencoe, in the north of Argyle; *gen.*

Σλιννε Κομαν.

Σλεανν Σαπαρό, Glengarry, in Invernessshire; *gen.* *Σλιννε Σαπαρό*.

Σλεανν Μάκ Κουνν, a glen near Raphoe, Co. Donegal.

Σλεανν Νεϊμεϊρ, Glen Nevis; *gen.* *Σλιννε Νεϊμεϊρ*; in Invernessshire.

Σλεανν Ρουάρ, Glenroy, in Invernessshire.

Σλεανν Σεϊρς, Glenshesk, in Co. Antrim.

Σλιννε, *pl.*, the Glens of Antrim; *dat.* *Σλιννιθ*.

Ηαμαλτύν, Hamilton, in Lanarkshire.

Ίλε, Islay, the southernmost of the Hebrides.

Ίλεαδ, *adj.*, of Islay; *gen.* *-ις*.

ινβεαρ Δξιμάδ, Inveraray, in Argyleshire. [In Rathlin *ινν'εαρ Δξιμάδ* (*Δομαδ*).]

ινβεαρ Λόκαρό, Inverlochy, in Invernessshire.

ινβεαρ Ναιρann, Nairn.

ινβεαρ Νοϊρ, Inverness.

ινρε Σαλλ, the Hebrides.

ινρε υί Κουνν, Inchiquin, Co. Clare.

Λαβαϊ, *m.*, Lawers, in Perthshire; *gen.* *-αιρ*.

Λαζαρν, Larne, Co. Antrim; *gen.* *-να*.

Λάιπε Τυρριάρ, the Hill (thigh) of the River Turritt, between Fort Augustus and Glenroy,

on the eastern side of the Caledonian Canal.

Λεαρς, *an*, Largie, in Kintyre; *gen.* *να Λεαρςαν*, *να Λεαρςαρό*.

Λεοούρ, Lewis, in the Hebrides; *gen.* *-ύιρ*.

Λίτε, Leith. [So called in Rathlin I.: "*βά mí in Líte*."]

Λοκ Άβαρ, Lochaber, the most southerly part of Invernessshire.

Λόκαρό, Lochy, in Invernessshire.

Λοκ Βυρθε, Lochbuy, in the south of Mull.

Λοκ Εϊρεόρ, Loch Eishort, in the South of Skye.

Λοκ Σαρμαν, Wexford.

Λοκ Λαπάιν, to be identified either with Loch Lapháin (Lismore Lives, p. 45, l. 1516) which was near Armagh and probably in the direction of Lower Orior; or else with "*Λοκ Λαβαϊν ι ccρίε Διριτις*," F.M. 1405—Airteach was in Co. Roscommon, in the barony of Frenchpark, and lay between the rivers Lung and Bree-doge. It is clear that the former reference should be corrected to Loch Lapáin, for O Lapáin, 'Lappin,' is the name of a sept who have always been found around Armagh.

Λοκ Νεϊμεϊρ, Loch Nevis, at Ben Nevis, in Invernessshire.

Λοκ Τάτς, Loch Tay, in Perthshire.

Μακάιπε Δονζυρ, Angus, now commonly Forfarshire, but the older name still survives in The Braes of Angus (*Βράϊζε Μακάιπε Δονζυρ*), the northern half of the shire and in Coupar-Angus, a town of Perthshire on the

south-western border of Forfarshire. [Cupar-Angus = Cúpar mǵaiche donḡuir to distinguish it from Cupar-Fife = Cúpar fíbe.]

mǵaiche ḡallta, an, the Lowlands of Scotland.

mǵḡ ḡlla, Mallow.

mairtḡir ḡeirt, the Abbey of Beart(?), Bert in Co. Kildare or Burt in Innishowen? There are ruins of ecclesiastical buildings in each place.

mám ḡloḡ ḡro, the High Pass (nek) of Clachard, between Glenquoich and Lochaber, in the west of Inverness.

mǵaiche, an, the Mearns, now known commonly as Kincardineshire. The older name still survives popularly in "The Howe of the Mearns" (= τοḡ na mǵaiche?), in the south of the shire, containing Kincardine Castle whence the later name, and also in "The Kaim of the Mearns" (Céim na mǵaiche) to the north of Montrose.

Mergia, a Latinised form = Bonamargy Abbey, east of Ballycastle, Co. Antrim. Mergia clearly indicates *Bun na Meirge* as the original and corrects what Fr. Hogan supposes in *Onom.*]

míre, Meath.

míroḡairḡ, Mingarry, in Ardnamurchan, Argyleshire.

móirḡón = móirḡón, Morar; *gen.* -ḡin.

monḡ ḡuac, the mountain of Cuach; now represented by Glenquoich (ḡleann Cuac) and Loch Quoich (loḡ Cuac) between Knoydart and Glen-garry, in Invernessshire.

móirḡón, Morar, on the western coast of Invernessshire.

máirḡóirḡ, *indec.*, Moydart, between Loch Shiel and the sea in Invernessshire.

múile, Mull, an island of the Hebrides.

múileann Ceairr na míre, Mullingar of (in) Meath (Westmeath).

Obair ḡairḡ, Abertarff, in the centre of Invernesshire.

Obair ḡeḡḡin, Aberdeen.

Oileac = Oileac néro, the present ḡruanán Oileḡ, Greenan Ely, near Derry.

Oiléin ḡonnán, the island of Donnán = Donan, a small island in the south-west corner of Rosshire.

peairt, *f.*, Perth; *gen.* peirte; *dat.* peirt.

ḡingḡ mḡr, an, Pingin Mór, in Argyle. [= great penny land? cf. *pingḡ*, 'penny,' Ossory.]

ḡingḡeḡḡa (?), na, Pingina, a place in Kintyre; *gen.* na bḡingḡeḡḡ. [Apparently = the penny lands; cf. the Ossory form *pingḡ*, 'penny.']

ḡoir an ḡḡa, a crossing place on the Bann in the O'Kanes' territory, in the present Coleraine district. Was it "The Cuts" at Mountsandel?]

raḡraḡḡ, Raasay, an island between Skye and the mainland.

ráḡ ḡoḡ, Raphoe, Co. Donegal. Reḡra, Rathlin Island.

Reḡraḡnac, a native of Rathlin Island, a Rathlin man.

roir, Ross, an earldom of the Scottish Highlands now included in Ross and Cromarty; *gen.* Roir.

ΡÚΤΑ, *an*, the Route, the northern portion of Co. Antrim.

ΣΑΣΨΑ, *f.*, England; *gen.* -*an*; *dat.* -*ain*.

ΣΕΔΪΤ ΟΤΤΑΔΑ ΝΑ ΝΪΛΙΝΝΕ, the (seven) Glens of Antrim.

ΣΙΟΪΡΟΙΤ, *indec.*, Seaforth, in Lewis.

ΣΛΕΪΒΤΕ, Sleat, the southern promontory of Skye.

ΣΠΕΑΪΑΙΝ, the river Spean, north of Ben Nevis.

ΣΤΡΑΪ, *an*, *m.*, the Strath; *gen.* -*an* ΣΤΡΑΪΑ; a district in Skye.

ΣΤΡΑΪ ΒΑΓΓΑΪΣ, Strathbogie, in Aberdeenshire.

ΣΤΡΟΜ, *an*, *m.*, Strome, in Ross; *gen.* -*an* ΣΤΡΟΜ.

ΣΤΕΡΛΙΒΛΕ, Stirling.

ΣÚΙΝΕÓΡΟ, Suinart, in the north of Argyleshire.

ΤΕΑΜΑΙΗ, Tara, Co. Meath. •

ΤΙΟΒΑΪ ΜÓΪ, Tibbermore (the present Map and Gazetteer spelling) or Tippermuir (the more corrupt form used by Lowland writers), about 5 miles west of Perth. [Niall MacVurich does not use this name in describing the first battle, but names it the battle of Perth. Tibbermore extends so near to Perth that part of its area is included in the parliamentary borough of that town.]

ΤΟΪ ΜÓΪ, Howmore, in South Uist.

ΤΡÓΝΤΑΪΝΪ, Troterness or Trotternish, in the north of Skye.

ΥΪΒΪΤ, Uist, N. and S., two islands of the Hebrides.

ΥΛΑΪÓ, *pl.*, Ulster; *gen.* ΥΛΑΪÓ.

159105

BOSTON COLLEGE

3 9031 01192198 8

BOSTON COLLEGE LIBRARY
UNIVERSITY HEIGHTS
CHESTNUT HILL, MASS.

Books may be kept for two weeks and may be renewed for the same period, unless reserved.

Two cents a day is charged for each book kept overtime.

If you cannot find what you want, ask the Librarian who will be glad to help you.

The borrower is responsible for books drawn on his card and for all fines accruing on the same.

